

**Naivt
sløseri!**

Fem påstander
om bistand

Afghanistankomiteen

Norwegian Afghanistan Committee

کمیته ناروی برای افغانستان
د افغانستان لپاره د ناروی کمیته

Utgitt av: Afghanistankomiteen (NAC)
Adresse: Rådhusgata 4, 0151 Oslo
E-post: organisasjon@nacaf.org

Ansvarlig utgiver: Liv Kjøseth
Redaktør: Tonje M. Viken
Redaksjon: Ingrid Sande Larsen og Emanuel Smári
Nielsen

www.afghanistankomiteen.no

Design: VON

Foto: Afghanistankomiteen med mindre annet er oppgitt.

Copyright © Norwegian
Oslo, 2025

 [/afghanistankomiteen](https://www.instagram.com/afghanistankomiteen)

 [/afghanistankomiteen](https://www.facebook.com/afghanistankomiteen)

 [/company/afghanistancommittee](https://www.linkedin.com/company/afghanistancommittee)

Innholdsfortegnelse

4	VEILEDER Slik bruker du heftet		
5	FORORD En god, åpen bistandsdebatt		
	<u>PÅSTAND 1</u>		
6	BISTAND ER SLØSERI		
	ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID		
10	Resultater i turbulente tider		
	BAKGRUNN		
14	Afghanistan i dag		
22	– Moralpolitiet er overalt		
	ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID		
26	Fra matsvinn til matsikkerhet		
	<u>PÅSTAND 2</u>		
30	PENGENE KOMMER IKKE FRAM		
	BAKGRUNN		
36	Da bistand ble til korrupsjon		
	BAKGRUNN		
42	Når gode intensjoner møter hard virkelighet		
	<u>PÅSTAND 3</u>		
46	BISTAND SKAPER AVHENGIGHET		
	BAKGRUNN		
52	Afghanistan i bistandsfella		
	ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID		
56	Lokalt ledet bistand gir mer uavhengighet		
	<u>PÅSTAND 4</u>		
62	BISTAND STYRKER UNDERTRYKKENDE REGIMER		
	BAKGRUNN:		
66	Slik virker bistanden		
	ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID		
74	Når lokale institusjoner tar over		
	<u>PÅSTAND 5</u>		
76	DIALOG MED UNDERTRYKKENDE REGIMER ER NAIVT		
	BAKGRUNN:		
82	Krisen som ikke tar hensyn til Taliban		
	BAKGRUNN:		
86	Norges vanskelige balansegang		
	ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID:		
90	Når klimakrisen tvinger fram praktiske løsninger		

VEILEDER

Slik bruker du heftet

Bistand er tema for mange diskusjoner. Påstandene kan bli bastante. Frontene kan bli steile. Tall og fakta legges på bordet og kontres med andre tall og fakta. Når heftet går i trykken, er valgkampen i full gang, og frontene blir enda steilere og påstandene mer bastante.

Kanskje du har diskutert bistand med venner og kollegaer, eller med politiske meningsfeller og motstandere. Det kan være du jobber eller har jobbet i bistandsbransjen, eller kanskje du har postet egne meninger i kommentarfelt. Eller kanskje du er et engasjert medlem eller støttespiller i Afghanistankomiteen eller en annen organisasjon som likner vår?

Vi tror fullt og fast på at de beste argumentene vinner. Uansett om du som leser er enig i våre standpunkter og tror på det vi driver med, eller du synes bistand er naivt sløseri, er vi sikre på at du finner interessant stoff. Vi ønsker oss en velinformert debatt uten unødvendig polarisering. Vårt håp at dette heftet vil gjøre at leseren lærer noe nytt eller forsterker eksisterende kunnskap, og at dette kan bidra til mer opplysning og forståelse omkring bistandspolitikk generelt og hvordan vi arbeider i Afghanistan.

Med en bistandsaktør som avsender vil noen kanskje forvente en ensidig lovtale av konseptet bistand. Det er ikke dette heftet. Både vi i Afghanistankomiteen og andre aktører er fullt klar over at det er gjort og gjøres feil i bistand, både på overordnet nivå og i praksis.

De fem påstandene er spissformuleringer av argumenter som hver på sin måte oppsummerer innvendinger mot bistand. Her ser vi nærmere på noe av det som er vanlig å hevde om bistand. Noe er gode poenger som peker på problematiske sider og dilemmaer ved bistand. Andre er myter som har fått fotfeste og viser eksempler på at tall og fakta vris og vendes på eller misforstås. Vårt håp er at flest mulig leser seg opp på disse. QR-kodene fører til lister over kildene vi har brukt, for de som har lyst til å lese mer og fordype seg.

Landet vi jobber i, Afghanistan, er et interessant tilfelle å se nærmere på. Problemstillingene er komplekse, og så vel politikere som bistandsarbeidere må ta stilling til en rekke dilemmaer. For å forstå bistand, er det også nødvendig med en del bakgrunnsinformasjon. I artiklene merket **Bakgrunn** presenterer vi ulike forhold ved konteksten vi jobber i, med temaer som kvinners situasjon, forholdet mellom bistand og Norges militære engasjement i Afghanistan og korrupsjon. Selv om det er en rekke forhold som er unike for Afghanistan, vil erfaringene gjelde også for bistand i andre land. Du finner QR-koder som lenker til lister over kildene vi har brukt og til rapporter som belyser temaene.

Under overskriften **Erfaringer fra vårt arbeid** viser vi konkrete, nylige eksempler på hvor vellykket bistand kan være. Samtidig viser vi fram utfordringer og læringspunkter. QR-kodene viser til rapporter som dokumenterer resultatene.

FORORD

En god, åpen bistandsdebatt

I en verden preget av kriger, klimakriser og økende ulikhet står Norge ved et veiskille. Skal vi fortsette vår tradisjonelle rolle som en stor bistandsaktør, eller må vi omprioritere i møte med egne utfordringer?

Med dette heftet ønsker vi i Afghanistankomiteen å bidra til en konstruktiv dialog i bistandsdebatten, basert på gjensidig respekt for hverandres synspunkter. Vi løfter fram av noen av de vanligste argumentene mot bistand og supplerer med fakta, naturlig nok med mest vekt på Afghanistan.

Stemningsskifte

I dag står bistand på den politiske dagsordenen som aldri før. I en tid der mange sliter med strømregninger, høy rente tærer på husholdningene og forsvarsbudsjettet må opp, spør mange seg om Norge har råd til å holde fast ved bistanden. President Trumps dramatiske bistandskutt har rystet mange, også utenfor bistandssektoren. Men USA er ikke alene: EU, Tyskland, Storbritannia, Sveits, Sverige og Nederland er også blant dem som har også kuttet. Alle må bruke mer penger på egen sikkerhet og nasjonale problemer.

Bistand har tradisjonelt hatt høy oppslutning i Norge, men både nasjonalt og internasjonalt står vi overfor et stemningsskifte. Dette er bakgrunnen for at Afghanistankomiteen har tatt initiativet til dette heftet. Vi mener bistandsbransjen er tjent med en god og åpen debatt, og at Afghanistan, med alle sine dilemmaer, er et høyst relevant eksempel å diskutere.

Argumenter, erfaringer og egne feil

Selv om vi i heftet er opptatt av å knuse myter og oppklare vanlige misforståelser om bistand, synes vi ikke det er noen grunn til å innta en forsvarsposisjon mot enhver form for kritikk. Mange av motargumentene springer ut av legitime bekymringer som vi forstår og anerkjenner.

Samtidig presenterer vi vår posisjon. Vi er en solidaritetsorganisasjon som driver med bistand i Afghanistan og har gjort det siden 1980. Gjennom disse årene har vi gjort oss mange erfaringer, evaluert, og innhentet synspunkter fra folk i Afghanistan. Noen av de viktigste lærdommene vil vi dele med dere i dette heftet.

Med ønske om gode, konstruktive diskusjoner,

Liv Kjølsest
Generalsekretær, Afghanistankomiteen

Da kan du ikke gi bort 58,6 milliarder i u-hjelp, som vi gjorde i fjor. (...) Da sier jeg, vi skjærer ned med 20 milliarder, og så kontrollerer vi alt, skikkelig, enkelt.

Hans Jørgen Blomseth, næringsrådgiver

PÅSTAND 1

Bistand er sløseri

10 millioner kroner som skulle gi somalisk ungdom yrkesutdanning, er tapt (Panorama nyheter, 2024). Bistandsmidler må betales tilbake etter mislighold (NTB, 2022). «Bistand virker ikke», sier den tidligere bistandstoppen Jens Mjaugedal (NRK, 2021). Næringsrådgiver Hans Jørgen Blomseth er en av flere som kritiserer pengebruken i norsk bistand og trekker den fram som et eksempel på statlig sløsing.

Saker om uregelmessigheter innen bistand slås av og til stort opp i mediene. Slike saker er nærliggende å vise til som eksempler på at bistand ikke virker, eller at bistand er sløseri eller et «pengesluk». Når resultater av bistand uteblir, eller i verste fall forverrer situasjonen for folk som mottar støtte, kan det være vanskelig å forsvare pengebruken.

Er det et godt poeng?

Påstanden peker på noe viktig: Bistand er ikke automatisk effektivt, og det finnes prosjekter som har mislykkes. Derfor må det stilles krav til resultater, målbarhet og kvalitet.

Det er en utbredt misforståelse at bistandspenger deles ut ukritisk eller uten oppfølging og dermed blir som å kaste penger ut av vinduet. I realiteten er norsk bistand underlagt svært strenge krav, omfattende kontrollrutiner og klare reaksjoner ved avvik. Hver eneste krone som gis, skal bidra til utvikling og må dokumenteres, rapporteres og kunne etterprøves. Det handler både om ansvar for fellesskapets penger og respekt for menneskene bistanden er ment å ha en effekt for.

Allerede før et prosjekt får støtte, må både organisasjonen og prosjektet gjennom en grundig kvalitets- og risikovurdering. Norad vurderer blant annet tema- og landkompetanse, økonomisk styring, evne til risikohåndtering og etiske retningslinjer. Dersom det er tegn til høy risiko, kan det settes inn ekstra krav, eller prosjektet kan avslås.

Partnere er pålagt å rapportere på framdrift, resultater og økonomi underveis, og Norad har rett til å kreve tilbake penger ved vesentlige brudd. I tillegg gjøres det regelmessige stikkprøver eller prosjektbesøk for å se om det som står på papiret faktisk stemmer i virkeligheten. Midler som ikke er brukt i tråd med avtalen, må betales tilbake. I alvorlige tilfeller avsluttes hele samarbeidet.

Når prosjektet avsluttes, kreves det sluttrapporter og ofte uavhengige evalueringer. Hensikten er å lære av det som fungerte og rette opp der det ikke gjorde det.

Det finnes altså ingen automatikk i bistand. Pengene går til noen av verdens mest krevende kontekster, ofte preget av konflikt, svake institusjoner og høy risiko for korrupsjon. Men nettopp derfor er det lagt opp et kontrollsystem som er like kompromissløst som det er omfattende.

Derfor er det problematisk å trekke konklusjonen at bistand i seg selv er bortkastet, uten å se på helheten. Å forbedre bistanden er viktig. Å avskrive all bistand fordi et mindretall av prosjekter har feilet, er farlig. Store,

Den ekstreme pengebruken på bistand står ikke på noen måte i stil med resultatene.

Are Søberg, «Sløseriombudsmannen»

systematiske evalueringer viser derimot at et stort flertall av bistandsprosjektene har hatt positiv effekt. Bistand må evalueres kritisk og profesjonelt, ikke avvikes på bakgrunn av anekdoter eller enkeltsaker. Debatten bør handle om hvordan vi bruker pengene best mulig, ikke om vi skal bidra. Kritik er viktig og nødvendig for å forbedre kvaliteten. Men myten om at bistand ikke virker, tåler ikke møtet med fakta.

Kritikk fra bistandsarbeidere og analytikere tas på alvor og bidrar til forbedring. Det er nettopp slik bistanden blir bedre: ved å lytte til erfaring og evaluering, og justere der det trengs.

Hva sier forskningen?

Forskning viser en klar sammenheng mellom bistand og økonomisk vekst. Over tid gir bistand tilsvarende 10% av et lands BNP i snitt ett prosentpoeng høyere vekst enn landet ellers ville hatt. Siden 1989 har 34 land gjennomgått den samme utviklingen og blitt så økonomisk sterke at de ikke lenger kvalifiserer som mottakere av bistand. Dette er en global utvikling som ofte overses fordi den skjer gradvis, med små skritt.

Innenfor helsesektoren viser forskning at bistand redder og forbedrer liv. En studie fant for eksempel en sammenheng mellom bistand til helsesektoren og lavere barnedødelighet, men også høyere forventet levealder. Den omfattende studien undersøkte disse forholdene i 140 land i perioden 1974 til 2010.

Kilder

Bendavid, E. og Battacharya, J. "The relationship of health aid to population health improvements". JAMA Internal Medicine 174(6), 881.887. 2014.

Hatlebakk, Magnus: «Does aid work?». Christian Michelsens institutt, 2021.

Tall og fakta

- Vaksinealliansen Gavi, som Norge er en viktig bidragsyter til, estimerer at deres vaksineprogrammer bidro til å redde 18,8 millioner framtidige liv mellom 2000 og 2023.
- Den norske satsningen på utdanningsbistand mellom 2013 og 2016 førte til at 3,1 millioner gutter og jenter fikk støtte til skolegang hvert år.
- Norges satsning for å bevare regnskog i Indonesia har bidratt til at avskogingen er redusert med 90% siden 2015. Dette bevarer verdifull skog som urfolk lever av og reduserer miljøskadelige utslipp dramatisk.
- Evalueringen av det norskfinansierte landbruksprogrammet Empowering Rural Afghanistan viser blant annet at 94% av kvinnene som deltok, fikk økte inntekter som resultat av prosjektet. 66% la om til klimasmart landbruk.

Kilder

GAVI: «Facts and Figures». Oktober 2024.

Norad: «Rising to the challenge. Results of Norwegian education aid 2013-2016». 2017.

Norway's Climate and Forest Initiative: «Deforestation is still at a record low in Indonesia». Juni 2023.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Er bistand sløseri?

Argumenter og motargumenter

Nei, fordi...

- Norge får global innflytelse: Som en stor bistandsgiver får Norge plass ved bordet i internasjonale fora som G7 og FN. Dette styrker vår rolle som fredsnasjon og gir diplomatisk gjennomslag.
- Koster lite, gir mye: Bistand utgjør ~1% av statsbudsjettet, men gir høy avkastning i form av stabilitet, forebygging av kriser og migrasjon, og økonomisk vekst i sør.
- Styrker markedsadgang og eksportmuligheter: Bistand kan bidra til vekst i land vi senere handler med. Det kan åpne markeder for norsk næringsliv og teknologi.
- Forebygger sikkerhetstrusler: Instabilitet og ekstrem fattigdom er drivere av migrasjon, konflikt og radikaliserings. God bistand kan virke forebyggende.
- Bidrar til globale fellesgoder: Norsk bistand går til klima, helse og utdanning. Dette gagnar hele verden, inkludert Norge, ved for eksempel redusert smittefare og lavere klimagassutslipp.

Verdiene

- Solidaritet er et verdistandpunkt: Vi har et moralsk ansvar for å bidra til en mer rettferdig verden, særlig når vi er blant verdens rikeste.
- Menneskeverd og likhet: Alle mennesker har rett på trygghet og grunnleggende tjenester som helse og utdanning, uavhengig av hvor de er født.
- Langsiktig ansvar: Bistand handler ikke bare om umiddelbar hjelp, men om å bidra til strukturell endring og menneskelig utvikling over tid.
- Etisk troverdighet: Et rikt land som Norge mister troverdighet og verdimeslig lederskap hvis vi snur ryggen til verdens fattigste.
- Håp og framtidstro: Bistand kan gi mennesker mulighet til å stå på egne bein, som ungdomsverksteder, utdanningstiltak og lokal dialog.

Ja, fordi...

- Penger kunne gått til Norge: Midlene kunne vært brukt på norske helse-, skole- eller forsvarsbudsjetter.
- Manglende målbarhet: Resultatene av bistand er ofte vanskelige å måle. Enkelte prosjekter gir lite igjen for pengene.
- Lite strategisk for Norge: Noen hevder bistand ikke bør gis til land som ikke tjener norske interesser eller som styres av udemokratiske regimer.
- Overoppheting av økonomien: I pressede økonomiske tider kan bistand bidra til budsjettunderskudd eller svekke norske offentlige tjenester.
- Noen land blir avhengige: Bistand kan skape avhengighetskultur og hindre egen bærekraftig utvikling hvis den ikke er smart innrettet.

Verdiene

- Uverdigg ineffektivitet: Det er uetisk å bruke fellesskapets penger på prosjekter som ikke virker, og som i verste fall skader mer enn de hjelper.
- Moralismen i norsk politikk: Noen hevder at bistand ofte drives mer av behovet for å «føle seg god» enn av hva som faktisk hjelper folk i sør.
- Paternalistisk tankegang: Bistand kan innebære en form for nykolonial holdning: Vi vet hva som er best for andre.
- Urettferdig ressursbruk: Hvorfor hjelpe noen langt borte når det finnes fattigdom også i Norge?
- Verdier vs. realiteter: Å gi bistand til land med alvorlige brudd på menneskerettigheter, som Afghanistan, kan ses som moralsk hykleri.

Bistand – også i en tid da våre ressurser er under press – er et moralsk imperativ, og det er også en investering i en mer stabil verdensorden.

Tidligere utvikingsminister Anne Beathe Tvinnereim

Jordbruket i Afghanistan er sesongbasert. Det gjør at mange bønder står uten stabil inntekt store deler av året, og alternative inntektskilder trengs. På grunn av det gunstige klimaet i Afghanistans fjellområder har birøkt vist seg å være en ideell løsning. Det krever lite investering og kan gi en stabil inntektskilde for både mannlige og kvinnelige småbrukere.

ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID

Resultater i turbulente tider

ERA (Empowering Rural Afghanistan) er det største programmet Afghanistankomiteen driver og kjernen i vårt arbeid. Den første fasen ble avsluttet i 2022 og viser oppsiktsvekkende gode resultater i en tid med mange kriser.

ERA var et treårig program som jobbet på mange områder samtidig: helse, utdanning, matsikkerhet, naturressursforvaltning, katastrofeforebygging, dialog og konflikthåndtering. Målet var å gi folk på landsbygda bedre muligheter til å skape seg et godt livsgrunnlag.

Styrking av landsbygda

ERA ble utformet etter innspill fra et bredt spekter av aktører, både lokalt og nasjonalt. Sammen definerte vi hovedproblemene på landsbygda i Afghanistan: Folk følte seg ekskludert fra sentrale utviklingsprosesser, også fra fredsprosessen. Få barn gikk på skole, og kvaliteten på undervisningen var dårlig. Tilgangen til helsetjenester av god kvalitet var svært begrenset. Det manglet samarbeid om forvaltning av naturressurser, produktiviteten i landbruket var lav, og det var stor mangel på lønnet arbeid. Alt dette førte til utbredt fattigdom og matusikkerhet.

Programmets overordnede mål var å styrke lokal kapasitet til å redusere fattigdom på landsbygda og aktiv deltakelse i ulike planleggings-, gjennomførings- og evalueringsprosesser. Det rettet seg spesielt mot kvinner, barn og ungdom med ulik etnisk, religiøs, språklig og sosial bakgrunn. Vi jobbet med mange ulike grupper, som alle var med på å utvikle de ulike programkomponentene: lærere, skoleledere og medlemmer av skoleråd; kvinnelige og mannlige småbrukere; tradisjonelle ledere; sivilsamfunnsaktører samt lektorer, lærere og studenter ved universiteter, høyskoler og fag- og yrkesskoler innen utdanning, landbruk og helse.

Sentrale resultater

Sluttgjennomgangen viser at ERA førte til store forbedringer, til tross for flere pågående kriser i landet. I et Afghanistan hvor fattigdom er utbredt og arbeidsledigheten økende, peker pilene i riktig retning for de som deltok i det Norad-finansierte ERA-programmet.

Bedrede levekår

2019: 37,83% av de spurte oppga at de hadde fått bedre levekår.

2022: 64,91% oppga det samme.

Bare i 2022 var det en økning på 12,48prosentpoeng.

Dette viser potensialet som ligger i en bred og langsiktig tilnærming, selv i en sårbar stat.

Bedrede inntektsmuligheter

En sentral indikator for ERA var hvor mange av kvinnene og mennene Afghanistankomiteen jobber med ute på landsbygda som hadde fått bedret hverdagsøkonomien sin (fig. 1, s. 11):

2019: 23,5%

2021: 67%

2022: 86%

De fem kapitalformene

For å måle levekår brukte vi det daværende britiske departementet for internasjonalt samarbeid (DFID) sitt rammeverk fra 1997, som ser på fem former for kapital:

I 2022 dyrket småbrukere som deltok i ERA-programmet 72% av den dyrkbare jorden sin. Landsgjennomsnittet var 41%.

Menneskelig kapital

Afghanistankomiteen bidro med opplæring og støtte til å styrke produktiviteten og innovasjonsevnen i landbrukssektoren samt innen økt kunnskap om beredskap og krisehåndtering:

- 73,86% viste forbedret evne til å planlegge og gjennomføre nye og innovative løsninger innenfor landbruket.
- 63,75% av de spurte opplevde at de hadde styrket kompetanse i beredskap og krisehåndtering.
- I 2022 fikk 1 236 menn og 784 kvinner opplæring i beredskap og krisehåndtering.

Sosial kapital

Sosiale nettverk og strukturer påvirker familienes livsgrunnlag positivt. To viktige sosiale strukturer Afghanistankomiteen har jobbet med, er lokale beredskaps- og krisehåndteringsteam og selvhjelpsgrupper for kvinner:

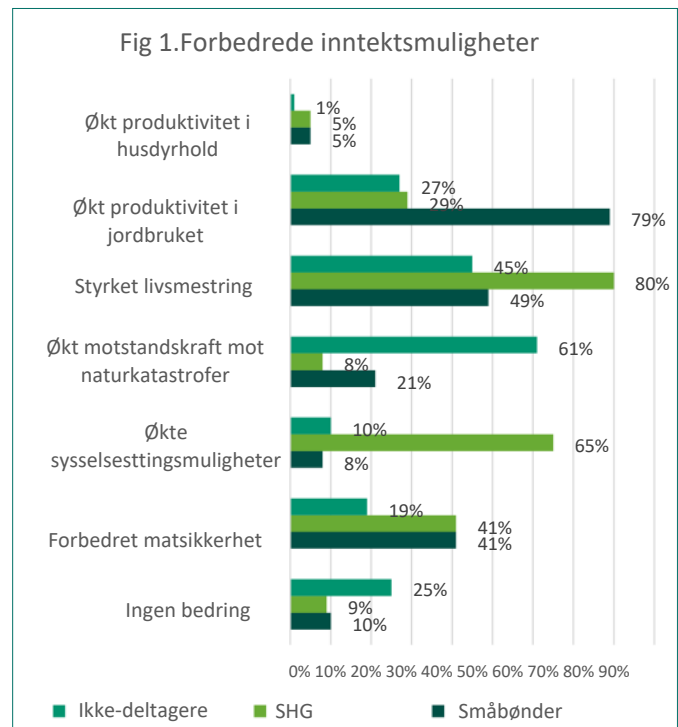
- 66,4% oppgav at de hadde fungerende beredskaps- og krisehåndteringsteam i deres egne lokalsamfunn.
- 82% hadde fungerende selvhjelpsgrupper som drev små virksomheter.

Selvhjelpsgruppene er drevet av kvinner, for kvinner, og er både et økonomisk og sosialt fellesskap.

Naturlig kapital

Arbeidet med naturressursforvaltning viste gode resultater:

- 67% av småbrukerne Afghanistankomiteen har jobbet med praktiserte klimasmart landbruk.
- 87% rapporterte at det jobbes med tre- og skogplanting i deres lokalsamfunn.
- 79% av småbrukerne hadde fått økte avlinger.
- 75,9% hadde hatt nytte av de nye og innovative landbruksmetodene.

Afghanistankomiteen hadde introdusert, som agroøkologisk landbruk, kompostering og integrert plantevern (IPM).

Afghanistan er hardt rammet av klimaendringer med både tørke og flom. Kombinasjonen av nye jordbruksmetoder og frø tilpasset den nye virkeligheten gjør at avlingene blir rikere. Småbrukere produserer nå et overskudd som de kan selge på markedet, samtidig som de får mer å spise selv.

Realkapital

Realkapital omfatter klimasmart og menneskevennlig infrastruktur:

- 49,75% av småbrukerne
Afghanistankomiteen har jobbet med, rapporterte om at de nå hadde tilgang to infrastruktur som bidro til økt matproduksjon.
- 66,41% rapporterte bygging av infrastruktur som bidro til jordvern og flom- og rassikring.
- 66% sa at de ulike infrastrukturprosjektene hadde styrket beredskapen i deres område.

Bygging av klimasmart og menneskevennlig infrastruktur bidrar til økte avlinger, styrker jordvernet, beskytter veier, skoler og klinikker mot flom og gir midlertidige jobber for folk ute på den afghanske landsbygda.

Økonomisk kapital

Sterk vekst i husholdningenes inntekter:

2020: 36% av husholdningene rapporterte om en positiv inntektsutvikling.

2021: 48,3% (en økning på 12,3% prosentpoeng)

2022: 82% (en økning på 46% prosentpoeng)

Fig 2. Indeks for levekår

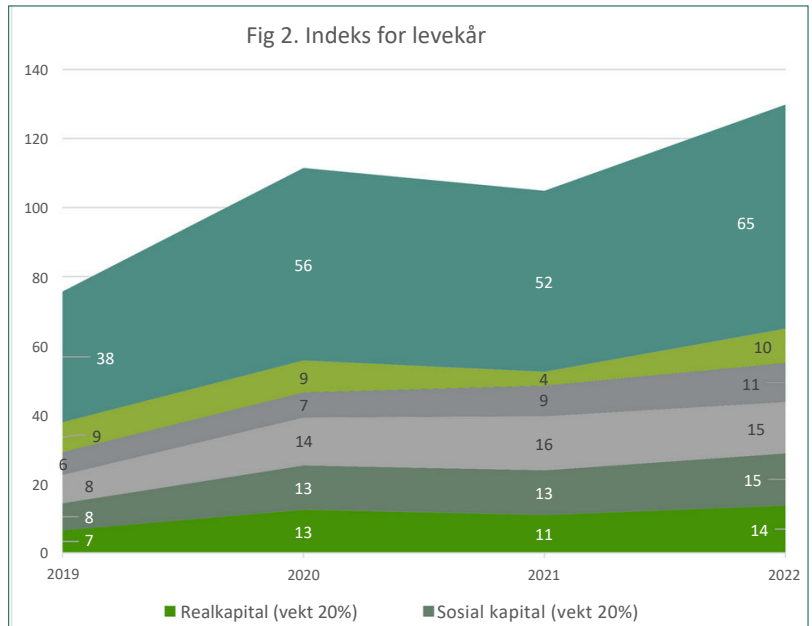
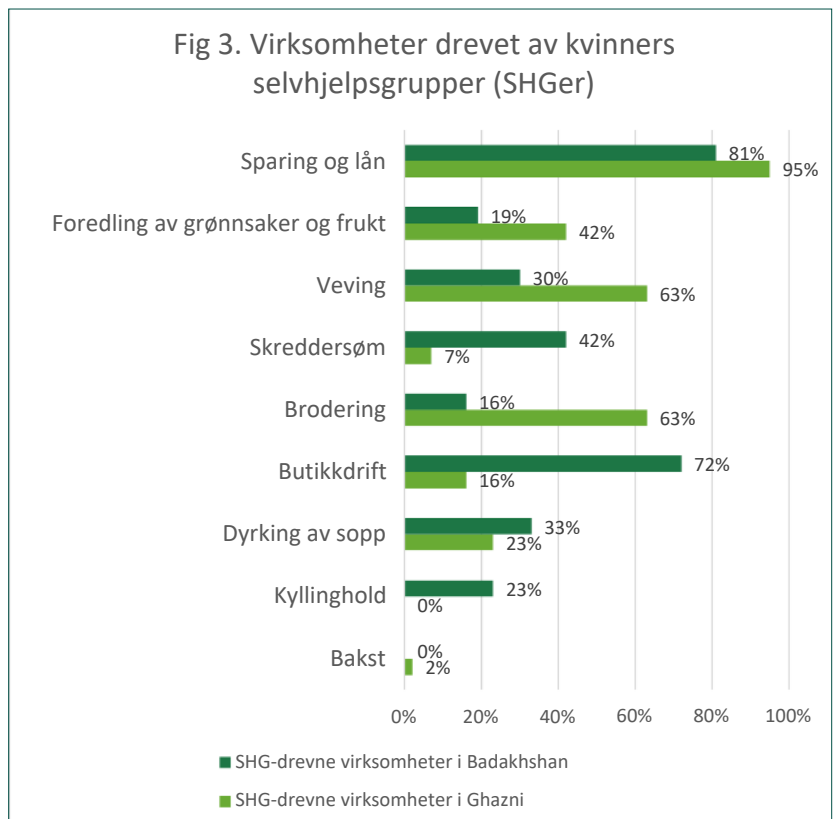

Fig 3. Virksomheter drevet av kvinners selvhjelpsgrupper (SHGer)

Bygging av klimasmart og menneskevennlig infrastruktur bidrar til økte avlinger, styrker jordvernet, beskytter veier, skoler og klinikker mot flom og gir midlertidige jobber for folk ute på den afghanske landsbygda.

Vanningskanaler som denne i Jaghori er et eksempel på enkel infrastruktur som bidrar til økte avlinger.

Disse endringene førte også til bedret matsikkerhet. Prosentandelen av husholdninger med et akseptabel matsikkerhetsnivå økte fra 25% til 45% mellom 2021 og 2022. I 2019 var forholdene helt annerledes:

- 68% hadde liten tilgang til mat.
- 24% hadde noe tilgang til mat, men ikke nok til at familien hadde nok å til å spise seg mette hver dag.
- Bare 8% hadde tilfredsstillende tilgang til mat.

I 2022 hadde dette snudd dramatisk:

- «Kun» 36% hadde liten tilgang til mat.
- 39% hadde noe tilgang til mat, men ikke nok til at familien kunne spise seg mette hver dag
- Hele 34% hadde tilfredsstillende tilgang til mat.

Relevans for bistandsdebatten

ERA-programmet viser at sammensatte tiltakspakker som er lokalt tilpassede og basert på lokal kunnskap og teknologi, kan gi gode resultater, også i land styrt av regimer vi ønsker å ta avstand fra.

ERA-programmet representerer en investering i menneskelig, sosial, naturlig, real- og økonomisk kapital som bygger motstandskraft nedenfra. Opplæring i dialog og konflikthåndtering forebygger konflikter knyttet til vann og jord, som er to av de vanligste årsakene til konflikt i Afghanistan. Slik bidrar ERA-programmet til fred og forsoning ute på den afghanske landsbygda. Innbyggerne kommer sammen for å bygge tillit på tvers av etnisitet, kjønn og alder.

Dette viser potensialet som ligger i en bred og langsiktig tilnærming, selv i en sårbar stat. Når lokalsamfunn får være med på å bestemme og gjennomføre prosjekter som svarer på flere samfunnsutfordringer samtidig, skapes det varige endringer, også under svært vanskelige politiske forhold.

Sluttgjennomgangen av ERA-programmet viser betydelige forbedringer i alle målområdene, i en kontekst hvor alle andre indikatorer peker i feil retning. Programmet er nå videreført med en ny fireårig fase (ERA II).

Når lokalsamfunn får være med på å bestemme og gjennomføre prosjekter som svarer på flere samfunnsutfordringer samtidig, skapes det varige endringer, også under svært vanskelige politiske forhold.

BAKGRUNN

Afghanistan i dag

Talibans øverste leder har kastet Afghanistan ut i et halsbrekkende økonomisk eksperiment. Politikken bidrar til å forsterke krisene Afghanistan har stått i siden lenge før 2021.

Fire år har gått siden Taliban tok makten. Talibans øverste leder har innført en stat basert på sin helt egen tolkning av islam. Et viktig mål er å redusere Afghanistans avhengighet av omverdenen og dermed bli mindre avhengig av bistand.

En vanskelig balansegang

Mange har bildene fra august 2021 friskt i minnet, da Taliban tok makten og desperate mennesker klamret seg til fly i forsøk på å flykte. Den gangen fryktet verdenssamfunnet en total kollaps, masseflukt og regional ustabilitet.

I dag beskriver eksperter situasjonen som en «miserabel stabilitet». Landet har unngått de verste katastrofescenariene. Det er ikke brutt ut borgerkrig, statsapparatet fungerer på et minimumsnivå, og de væpnede konfliktene har opphørt i store deler av landet. Samtidig står Afghanistan overfor enorme utfordringer som berører alle deler av samfunnet.

Flere kriser samtidig

1. Humanitær krise: 23 millioner mennesker har behov for nødhjelp. Matmangel, sykdom og underernæring øker.
2. Politisk krise: Grunnlovens status er uavklart. Ytrings- og forsamlingsfriheten er sterkt begrenset. Journalister trues, og sivilsamfunn undertrykkes.
3. Klimakrise: Tørke, flom og ekstremvær ødelegger jordbruk og dyrehold.
4. Sårbart: Målt etter OECDs kriterier er Afghanistan sammen med Somalia, Sør-Sudan, Jemen og Den sentralafrikanske republikk verdens mest sårbare land.
5. Menneskerettighetskrise: Kvinner står uten rettsvern i møte med systematisk økonomisk, politisk og sosial diskriminering. Afghanistan er det eneste landet i verden som forbyr jenter skolegang ut over barneskolen.

Afghanistans økonomiske vekst er lavere enn befolkningsveksten. Dermed får ikke folk flest det bedre økonomisk.

Et dramatisk bortfall av inntekter

Afghanistan har gjennomgått en av de mest dramatiske økonomiske omveltningene i moderne tid. Fram til 2021 var landet verdens største mottaker av bistand målt per innbygger. Hvert år strømmet det inn omkring åtte milliarder dollar i form av humanitær bistand, utviklingshjelp og militær støtte.

Da Taliban tok makten, stoppet denne pengestrømmen nærmest over natten. Det er som om Norge plutselig skulle miste alle sine oljeinntekter. Resultatet var forutsigbart dramatisk. Økonomien krympet med over 25% på kort tid.

Hverdagsøkonomi under press

Verdensbanken anslår at Afghanistans økonomi vil vokse med 2,2% i 2025/2026, Problemet er at dette er lavere enn befolkningsveksten, så folk flest får det ikke bedre økonomisk. Selv om økonomien har klart seg overraskende bra, er den fortsatt svært utsatt hvis bistanden kuttes eller landet rammes av nye kriser. Når stadig flere unge afghanere trenger jobb hvert eneste år, blir resultatet stadig dypere fattigdom. For vanlige afghanere merkes dette på mange måter. I byene har arbeidsledigheten eksplodert, mens på landsbygda sliter familier med å få endene til å møtes. Mange må ty til desperate løsninger. De selger eiendeler, låner penger til høye renter eller sender barna ut i arbeid i stedet for på skole. Spesielt på landsbygda rapporterer hjelpeorganisasjoner at familiers utgifter nå overstiger inntektene deres med stor margin.

NACs levekårsundersøkelse fra 2023

Afghanistankomiteen har undersøkt situasjonen i 236 landsbyer i sju provinser der Afghanistankomiteen startet prosjektvirksomhet i 2024. Her er de viktigste funnene fra vårt arbeid:

Økonomien går i minus

Våre undersøkelser viser at husholdningene sliter økonomisk:

- 2 av 3 familier hadde fått mindre å rutte med: 66% rapporterer at inntekten har gått ned det siste året. I Faryab gjelder dette 97% av de spurte.
- Utgiftene oversteg inntektene: En gjennomsnittsfamilie tjener cirka 90.000 afghani i året, men bruker 131.000. Det gir et underskudd på over 40.000 afghani årlig.
- Tørke var hovedårsaken: 83% peker på tørke som hovedgrunnen til inntektsfall. 55% oppgir også mangel på arbeidsplasser utenfor landbrukssektoren.

Landbruket under press

Tallene fra jordbrukssektoren viser store utfordringer:

- 71% av bøndene hadde fått mindre avling: Sju av ti småbrukere vi snakket med, høstet mindre enn året før.
- Mye jord ligger brakk: 32% av vannet jord og 53% av regnvannet jord ligger brakk på grunn av vannmangel og manglende såkorn.
- Husdyrhold blir mindre lønnsomt: 65% av husdyreiere tjener mindre på dyrene sine, og 70% har opplevd prisfall på kjøtt og melkeprodukter.

Matsikkerhet under press

Undersøkelsen avdekker betydelige utfordringer med mattilgang:

- Få har tilfredsstillende mattilgang: Kun 3% av familiene har det som klassifiseres som akseptabel tilgang til mat. 68% havner i kategorien «dårlig», mens 29% er i grenseland.
- Kjønnforskjeller er tydelige: 82% av husholdninger ledet av kvinner sliter med matmangel, mot 63% ledet av menn.

- Mestringsstrategier: 95% spiser billigere mat, 80% låner mat fra andre og 39% reduserer antall måltider.

Landsbyene har lav beredskap for framtidige utfordringer

- Lite bevissthet om naturressurser: 17% praktiserer bærekraftig naturressursforvaltning.
- Tradisjonelle metoder dominerer: 28% av bøndene har tatt i bruk klimatilpassede dyrkingsmetoder.
- Lav katastrofeberedskap: Bare 13% av landsbyene har forberedt seg på naturkatastrofer.

Helsetjenester med store hull

Tilgangen til helsetjenester varierer kraftig:

- Lange avstander: 46% må reise over en time for å nå nærmeste helsesenter.
- Varierende kvalitet: 66% vurderer kvaliteten på helsetjenestene som utilstrekkelig.
- Mangelfulle tjenester for mødre og barn: 68% rapporterer ingen eller dårlig tilgang til reproduktive helsetjenester. 36% av familiene har opplevd mødre- eller spedbarnsdødelighet de siste tre årene.

Om undersøkelsen

Dataene kommer fra Afghanistankomiteens programområder i provinsene Badakhshan, Daikundi, Faryab, Ghazni, Kapisa, Paktia og Takhar. De representerer situasjonen i særlig sårbare rurale samfunn og kan ikke generaliseres til hele Afghanistan. Funnene gir likevel verdifull innsikt i hvordan den økonomiske og humanitære situasjonen arter seg på grasrotnivå på den afghanske landsbygda. De bekrefter mange av trendene som beskrives i den generelle situasjonsanalysen, men med konkrete tall fra våre egne undersøkelser.

Kilde: «Baseline Assessment Report: Livelihoods, Food Security, Natural Resource Management, Disaster Risk Reduction, and Healthcare», Afghanistankomiteen mars 2024.

Noen må selge eiendeler eller låne penger til høye renter for å få endene til å møtes.

Talibans økonomiske styring

Et overraskende trekk ved Talibans styre har vært deres evne til å kreve inn skatter. Til tross for en mye svakere økonomi samler de inn like høye skatteinntekter som den forrige regjeringen. Dette har de oppnådd gjennom en kombinasjon av hard håndheving og nye skatter på alt fra solcellepaneler til småbedrifter.

Statsbudsjettet anslås å være på omkring 2,7 milliarder dollar, ca 27 milliarder norske kroner. Men i motsetning til tidligere regjeringer publiserer ikke Taliban detaljerte budsjetter. Vi vet derfor ikke nøyaktig hvordan pengene brukes, selv om mye tyder på at en betydelig del går til sikkerhetsstyrker og administrasjon heller enn utvikling og velferd.

Nye økonomiske strategier

Interessant nok har enkelte afghanere begynt å se muligheter i den nye situasjonen. Siden import er blitt vanskeligere og dyrere, satser noen på å produsere varer lokalt som tidligere ble importert. En afghansk forretningsmann har for eksempel investert 100 millioner dollar, over én milliard kroner, i en ny sementfabrikk. Afghanistan har også store olje- og gassreserver som kan dekke landets egne behov hvis de utvikles.

Men den økonomiske omstillingen har sine ofre. Talibans forbud mot opiumsdyrking har rammet omkring en halv million bønder og arbeidere som livnærte seg av denne næringen. Selv om opiumsproduksjon er ulovlig internasjonalt, var den en viktig inntektskilde for mange fattige familier. Nå må de finne alternative måter å overleve på.

Klimakrisen forverrer situasjonen

Som om de økonomiske utfordringene ikke var nok, rammes Afghanistan hardt av klimaendringer. Flom, tørke, jordskred og ekstremkulde koster landet omkring 500 millioner dollar årlig, noe som tilsvarer hele 20% av statsbudsjettet. En enkelt flom kan koste opptil 500 millioner dollar og ta hundrevis av liv. Tørkeperioder er enda mer ødeleggende økonomisk, med tap som kan nå 3 milliarder dollar i ekstreme tilfeller.

Makten ligger i Kandahar

Taliban har etablert en styringsmodell som skiller seg markant fra tidligere afghanske regjeringer. All reell makt ligger hos Emiren, Talibans øverste leder, som holder til i Kandahar i sør. Derfra styrer han landet gjennom direkte ordrer til provinsguvernørene.

Dette skaper en merkelig situasjon. Mens regjeringen og ministrene sitter i hovedstaden Kabul og tar seg av daglige, tekniske spørsmål, tas alle viktige beslutninger i Kandahar. Det er som om Norges statsminister skulle styre landet fra Bergen mens regjeringen i Oslo bare fikk lov til å administrere.

Et land uten grunnlov

Det kanskje mest oppsiktsvekkende ved Talibans styre er at de etter tre år har sådd stor usikkerhet om grunnloven, uten at det er tatt skritt for å få laget en ny grunnlov. Dette skaper enorm usikkerhet. Ingen vet helt sikkert hvilke lover som gjelder, hvordan beslutninger skal tas eller hvilke rettigheter innbyggerne har.

Spørsmål som i andre land ville vært selvfølgelig, forblir ubesvarte. Skal Afghanistan ha et parlament? Hva med den tradisjonelle Loya Jirga, storrådet som historisk har tatt viktige beslutninger? Hvordan skal domstoler fungere? Uten svar på disse grunnleggende spørsmålene blir styringen av landet uforutsigbar og ofte vilkårlig.

Lokalt styre gjennom religiøse råd

På provinsnivå har Taliban opprettet såkalte ulema-råd, som er råd av religiøse lærde. Disse ble systematisk etablert over hele landet fram til september 2023, med unntak av Bamiyan-provinsen. Det interessante med disse rådene er at de ikke bare består av Taliban-tilhengere. Mange steder har rådene inkludert respekterte lokale ledere, stammehøvdinge og fagfolk som nyter tillit i lokalsamfunnet. Dette gir befolkningen en viss mulighet til å påvirke lokale beslutninger gjennom personer de stoler på.

På landsbynivå har Taliban gått tilbake til tradisjonelle afghanske styringsformer. De har gjeninnført gamle titler som Arbab og Malik, lokale ledere som historisk har hatt ansvar for landsbyenes anliggender. Dette representerer et brudd med de mer moderne, demokratiske strukturene som det internasjonale samfunnet forsøkte å etablere de siste 20 årene.

Interessant nok har enkelte afghanere begynt å se muligheter i den nye situasjonen. Siden import er blitt vanskeligere og dyrere, satser noen på å produsere varer lokalt som tidligere ble importert.

Stadig flere unge afghanere trenger jobb hvert eneste år. Bildet er fra en av Afghanistanstankomiteens Joblabs, som tilbyr korte, yrkesrettede kurs til ungdom.

Etnisk sammensetning

Afghanistans etniske mangfold gjenspeiles bare delvis i Talibans maktstruktur. Omkring 80% av provinsguvernørene kommer fra pashtunske områder i sør, selv om pashtunere utgjør under halvparten av befolkningen. Noen tadsjiker, usbekere og hazaraer har fått viktige stillinger innen regjeringsapparatet, men de er klart underrepresentert i forhold til sin andel av befolkningen.

Utdanning i krise

Utdannings situasjonen representerer kanskje den mest dramatiske endringen under Taliban. Mest oppsiktsvekkende er forbudet mot jenter over 12 år i den vanlige skolen. Dette betyr at omkring 1,4 millioner jenter nå er utestengt fra vanlig skolegang, nesten like mange som antall innbyggere i hele Stor-Osloregionen.

Men tallene forteller ikke hele historien. I mange landsbyer hadde jenter aldri gått på skole på grunn av krig, tradisjonelle holdninger, mangel på kvinnelige lærere eller lange avstander. I disse områdene merkes Talibans forbud mindre. I byene der jenter tidligere utgjorde nesten halvparten av elevene på universiteter og høyskoler, er endringen dramatisk. Det som gjør situasjonen ekstra tragisk, er at undersøkelser viser at foreldre over hele landet, også i konservative områder, ønsker utdanning for sine døtre. Talibans politikk står dermed i direkte konflikt med befolkningens ønsker.

Kvaliteten på utdanningen som fortsatt tilbys, har også falt dramatisk. Lærebøkene er utdaterte, mange kvalifiserte lærere har flyktet eller mistet jobben, og ressursene til skolene er minimale. Dette rammer alle barn, ikke bare jenter.

Medielandskapet

Afghanistans en gang så livlige medielandskap er nå en skygge av seg selv. På Reporters Without Borders' årlige rangering av pressefrihet har landet falt til 178. plass av 180 land. Bare Nord-Korea og Eritrea er verre.

Alle TV- og radioprogrammer må nå godkjennes på forhånd. Journalister får en liste over 120 personer som er godkjent for intervjuer. Alt annet innhold må sjekkes og godkjennes før sending. Kvinnelige journalister har det ekstra vanskelig. De kan ikke vises på TV eller høres på radio, og de kan heller ikke intervjuer mannlige kilder direkte.

I Vest-Afghanistan har antallet aktive kvinnelige journalister falt fra 200 til bare 15. De få som fortsatt jobber, må ha med seg mannlige slektninger og kan bare kommunisere med kilder gjennom skriftlige spørsmål. Mange journalister har flyktet. Omkring 500 befinner seg nå i Pakistan og 250 i Iran. Men livet i eksil er vanskelig. De sliter med å få oppholdstillatelse og kan sjelden fortsette sitt journalistiske arbeid. Flere har blitt tvangsreturnert til Afghanistan etter press fra Taliban.

Sivilsamfunnet kjemper for å overleve

Sivilsamfunnsorganisasjoner, særlig de som ledes av kvinner, har opplevd dramatiske endringer. Over halvparten av alle kvinnelede organisasjoner har måttet stenge dørene siden 2021. Av de som fortsatt eksisterer, fikk hele 87% ingen finansiering i 2022.

Samtidig skjuler tallene en imponerende motstandskraft. Omkring 450 kvinnelede organisasjoner fortsetter sitt arbeid, ofte under svært vanskelige forhold. Sammen når de 1,5 millioner mennesker direkte og påvirker livet til 12 millioner indirekte.

Kreative løsninger

For å fortsette arbeidet har organisasjonene måttet være kreative. Mange har flyttet virksomheten til private hjem, der de kan jobbe mer diskret. Andre har inngått partnerskap med private bedrifter som stiller kontorer til disposisjon. Digitale plattformer og sosiale medier brukes for å opprettholde kontakt og koordinere aktiviteter.

Uformelle nettverk har blitt viktigere enn noen gang. Kvinnegrupper møtes i private hjem under dekke av å være sosiale sammenkomster. Opplæring og støttegrupper organiseres som «syforeninger» eller religiøse studiegrupper. På denne måten fortsetter viktig arbeid, selv om det må skje i det skjulte.

Nye handelspartnere

Med vestlige sanksjoner og fryste bankforbindelser har Afghanistan måttet se seg om etter nye økonomiske partnere. Per 2023 var de viktigste markedene for afghanske eksportvarer har vært Pakistan, India, Kina, De forente arabiske emirater og Tyrkia mens De forente arabiske emirater, Pakistan, Kina og Usbekistan har vært de viktigste kildene

Afghanistans en gang så livlige medielandskap er nå en skygge av seg selv. På Reporters Without Borders' årlige rangering av pressefrihet har landet falt til 178. plass av 180 land. Bare Nord-Korea og Eritrea er verre.

for importvarer. I de siste par årene har imidlertid Iran seilt opp som Afghanistans viktigste handelspartner i 2024,

Også Kina viser økende interesse, særlig for Afghanistans enorme mineralrikdommer. Landet har reserver av kobber, litium, jern og sjeldne jordarter verdt anslagsvis mellom én og tre billioner dollar. Men store gruveprosjekter går sakte framover på grunn av mangel på infrastruktur.

Regionale ambisjoner

Taliban har ambisiøse planer om å gjøre Afghanistan til et knutepunkt for regional handel. De planlegger en vei til Kina gjennom den smale Wakhan-korridoren og jernbanelinjer til både Iran og Usbekistan. Tanken er å koble sammen Kinas nye silkevei-prosjekter i Sentral-Asia med havnene i Iran og Pakistan.

I virkeligheten gjør geografien og sikkerhetsutfordringene disse planene vanskelige å realisere. Sjøtransport forblir billigere for langdistansehandel, og Afghanistans rolle som transittland er begrenset av både terreng og politisk ustabilitet i regionen.

Konsekvensene av bistandskutt

USA var den største bistandsgiveren til Afghanistan fram til 2025. I 2024 alene sto de for 50% av bistanden til landet. Ved inngangen til 2025 varslet president Donald Trump en gjennomgang av bistanden og innledet en serie dramatiske kutt. Det totale omfanget av de amerikanske kuttene er uklart, men det har rammet viktige sektorer som helse, ernæring, vann, sanitær, beskyttelse og matdistribusjon.

FN advarer om at flere millioner afghanere kan miste tilgang til livsnødvendige tjenester dersom kuttene fortsetter. Dette har ført til at millioner av mennesker risikerer å miste tilgang til livsnødvendige tjenester. Mens FN planla for å støtte 16,8 av de totalt 22 millionene afghanerne som trenger humanitær støtte, er tallet nå redusert til 12,5.

Det mest paradoksale er at bistanden nå i all hovedsak fokuserer på nettopp den typen kortsiktige bistand som bidrar til å skape avhengighet, samtidig som langsiktig utviklingsarbeid og institusjonell kapasitet nedprioriteres.

Kilder:

Afghanistankomiteen: «Baseline Assessment Report. Livelihoods, Natural Resource Management, Disaster Risk Reduction, and Healthcare». Mars 2024.

Afghanistankomiteen: «Three Years of Taliban Rule. Conference Report, Afghanistan Week 29 October – 1 November 2024». Mars 2025.

Afghanistan Analysts Network: «The End of US Aid to Afghanistan: What will it mean for families, services and the economy?». ReliefWeb, mai 2025.

Ariana News: «Afghanistan's growth prospects remain uncertain amid global uncertainty: World Bank report». April 2025.

Nusrat, Majid: «Explainer: What's behind the surge in Iran-Afghanistan trade?» (PDF). BBC Monitoring, april 2025.

The Observatory of Economic Complexity: «Iran (IRN) and Afghanistan (AFG)». 2023.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

BAKGRUNN

– Moralpolitiet er overalt

Den alvorlige situasjonen for kvinner og jenter blir gjerne brukt som kroneksempelen på at bistanden til Afghanistan er bortkastet.

Kvinneres rett til samfunnsdeltakelse og rettigheter har alltid vært et stridstema i Afghanistan. Men viktige skritt for å sikre kvinners rettigheter ble tatt etter 2021. Konstitusjonen av 2004 sikret like rettigheter for alle innbyggere. Den internasjonale konvensjonen om eliminering av alle former for diskriminering av kvinner (CEDAW) ble ratifisert. Tross store utfordringer, og generelt lav yrkesdeltakelse, entret kvinner de fleste samfunnsroller og posisjoner. Etter Talibans maktovertakelse er kvinner utsatt for systematisk og institusjonell forfølgelse og undertrykkelse. Jenter er utestengt fra skolen etter 6. klasse, og alle høyere utdanningsmuligheter er stengt. Kvinner og jenter er fratatt alle rettigheter.

Talibans kjønnsapartheid

I juli 2024 innførte Taliban en ny morallov som befester et system som av mange beskrives som kjønnsapartheid. Loven gir moralpolitiet omfattende makt til å overvåke både menn og kvinners bekledding, bevegelser og sosiale liv, med rett til å straffe dem som bryter reglene. Kvinner som lever under regimet forteller at selv om mange av begrensningene allerede hadde trådt i kraft, har den nye loven ført til betydelig strengere kontroll og håndheving.

Talibans morallov fra juli 2024 representerte et vesentlig skifte, ikke bare i innhold, men i formalisering og intensitet. Der Taliban tidligere hadde styrt gjennom spredte dekreter, samlet den nye loven alle restriksjonene i ett omfattende lovverk på over 100 sider. For kvinner innførte loven flere nye forbud: å snakke høyt, synges eller framføre dikt offentlig ble nå straffbart. De nye restriksjonene kom i tillegg til de allerede strenge reglene om tildekning og krav om mannlig følge.

I juli 2024 innførte Taliban en ny morallov som befester et system som av mange beskrives som kjønnsapartheid.

Det mest urovekkende er kanskje hvordan loven formaliserte moralpolitiets makt. Disse får nå utstrakt myndighet til å overvåke privatlivet, straffe på stedet uten rettssikkerhet og tvinge innbyggere til moskeen. Ifølge afghanere er det nettopp den nye iveren etter å håndheve loven som har gjort hverdagen betydelig vanskeligere.

Fra håp til undertrykkelse

Mellom 2001 og 2021 vokste det opp en hel generasjon afghanske kvinner med utdanning, arbeidserfaring og politisk bevissthet. Mødredødeligheten ble halvert. Unge menn og kvinner fylte universitetene og entret arbeidslivet. Det var denne generasjonen som bar bud om en lysere framtid for Afghanistan.

I dag utgjør nettopp denne generasjonen kjernen i motstanden mot Taliban. At utdannede afghanske kvinner fortsatt driver undergrunnsskoler, organiserer protester og mobiliserer internasjonalt, viser at de 20 årene med bistand og utdanning ikke var forgjeves.

At utdannede afghanske kvinner fortsatt driver undergrunnsskoler, organiserer protester og mobiliserer internasjonalt, viser at de 20 årene med bistand og utdanning ikke var forgjeves.

Hva vil kvinner selv?

FNs resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet slår fast at kvinner i krig og konflikt skal delta prosesser som angår dem. I 2024 gjennomførte en koalisjon av organisasjoner en omfattende spørreundersøkelse blant 213 organisasjoner ledet av kvinner fra alle 34 provinser i Afghanistan. Disse organisasjonene har til sammen 3 827 kvinnelige ansatte og når 1,4 millioner kvinner direkte. Med familie regnet med berører deres arbeid anslagsvis 10 millioner mennesker. Undersøkelsen viste at kvinneorganisasjoner i svært liten grad blir lyttet til.

Nøkkelfunn fra undersøkelsen::

- 86% mener de burde vært rådspurt før internasjonale møter om Afghanistan.
- 94% ønsket at kvinners rettigheter var en prioritet i forhandlinger.
- 92% ønsket full transparens i offentlige rapporter om diskusjoner og utfall.
- Alle respondenter sa at tilbakemelding på deres innspill var viktig eller svært viktig.
- 46% sier internasjonale møter er nyttige, selv om kvinner ikke får være til stede.

To strategier for kvinners rettigheter

Afghansk kvinnebevegelse er stor og mangfoldig, og jobber etter flere spor. Det ene er en global kampanje for å få «kjønnsapartheid» anerkjent som en forbrytelse mot menneskeheten i internasjonal strafferett. Den internasjonale straffedomstolen (ICC) har i 2024 tatt et historisk skritt ved å etterforske og søke arrestordre på Taliban-ledere for systematisk undertrykking av kvinner og jenter.

Det andre sporet handler om praktisk engasjement og dialog. Kvinner inne i Afghanistan er engasjert i humanitært arbeid og forsøker å finne praktiske løsninger for å videreføre sitt arbeid, som finansiering av kvinneorganisasjoner, støtte til undergrunnsskoler og muligheter for dialog som kan bedre hverdagen. De ser verdien av internasjonale møter selv når de ikke kan delta direkte, men krever transparens og reell medvirkning.

Som undersøkelsen viser, ønsker kvinner inne i Afghanistan både at Taliban skal stilles til ansvar (accountability) og praktisk støtte. De foreslår konkrete løsninger som digitale plattformer, radio i nærmiljøet og møter i Kabul for å sikre deres egen deltakelse i diskusjoner om framtiden.

Fortsatt motstand tross undertrykkelse

Til tross for massive restriksjoner står afghanske kvinner fortsatt i bresjen for sivil motstand. 51 % av kvinneledede organisasjoner har måttet stenge siden 2021, mens 87 % ikke mottok finansiering i 2022. Mangel på finansiering er blitt en kritisk barriere. Likevel rapporterer de gjenværende organisasjonene at de når 1,4 millioner direkte og 10 millioner indirekte mottakere.

Viktig er også at det sterkeste støttesystemet for kvinneorganisasjoner er «andre kvinneledede organisasjoner». Dette viser styrken i deres interne nettverk og samhold på tvers av geografiske grenser.

Hva betyr dette for bistandspolitikken?

At afghanske kvinner fortsatt kjemper reiser fundamentale spørsmål om hvordan internasjonal støtte best kan nå fram. Undersøkelsen fra 2024 viser at afghanske kvinner ønsker både praktisk engasjement og ansvarliggjøring av både nasjonale og internasjonale aktører, men på sine egne premisser.

Shāharzād Akbar (på skjerm), leder for Afghanistanens uavhengige menneskerettighetskommisjon, snakker om situasjonen i landet på et møte i FNs sikkerhetsråd. Foto: FN/Loey Felipe

Som en afghansk kvinne uttrykte det: «Kvinner bør være en viktig del av alle diskusjoner om Afghanistan fordi de er 50% av landet. De var ikke årsakene til krigene, de er ofre for politiske endringer.»

Kampen for kvinners rettigheter i Afghanistan fortsetter, selv under de mørkeste omstendigheter. Det internasjonale samfunnet må involvere kvinner i alle prosesser som angår Afghanistan og sikre at kvinneledede organisasjoner kan videreføre sitt viktige arbeid.

Kilder

Afghanistan Analysts Network: «The Propagation of Virtue and Prevention of Vice Law, translated into English.» August 2024.

Afghanistankomiteen: «Three Years of Taliban Rule. Conference Report, Afghanistan Week 29 October – 1 November 2024.» Mars 2025.

Afghanistankomiteen, International Rescue Committee, Women for Women International, The Khadijah Project, Samuel Hall, WILPF, DROPS: «Lost in Consultation. International community failing at meaningful engagement with Afghan women.» Juni 2024.

Durham University: «The Taliban's harsh new 'vice and virtue' laws are a throwback to the oppression of the 1990s.» August 2024.

Europaparlamentet: «Motion for a Resolution: The deteriorating situation of women in Afghanistan due to the recent adoption of the law on the 'Promotion of Virtue and Prevention of Vice'.» September 2024.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID

Fra matsvinn til matsikkerhet

I Afghanistankomiteen har vi flere tiår med erfaring. Noe av alt det vi har lært, gjennom prøving og feiling, er at forskjellen mellom fattigdom og et bedre liv kan ligge i svært enkel teknologi.

Tenk deg at du er bonde i Afghanistan. Du har jobbet hardt hele sommeren, og endelig er eplene modne. Nå må du ta et valg. Skal du selge alt til spotpris nå mens markedet er oversvømt? Eller skal du la vente, men se at halvpartene av eplene råtner fordi du ikke har noe sted å lagre dem? Slike umulige valg er hverdagen for millioner av afghanske bønder. Heldigvis finnes det en løsning. Den krever at vi lærer av hva vi har gjort tidligere.

I Afghanistan går 20-30% av all frukt og grønnsaker tapt mellom innhøsting og forbruk. Årsakene er sammensatte, men ikke uoverkommelige. Store temperatursvingninger gjør at grønnsaker råtner i varmen og fryser i stykker i kulden. I Ghazni kan det bli ned til minus 20 grader om vinteren. De fleste bønder har kun primitive lagre, ofte bare en kjeller eller et skur. Moderne kjølelagre finnes knapt utenfor de største byene. Dette skaper en ond sirkel hvor prisene stuper i innhøstingstiden. Epler som selges for 10 kroner per kilo i september, kunne gitt 50 kroner i februar, hvis de bare kunne lagres.

Løsningen er i prinsippet enkel: kjølelagre, som er temperatur- og fuktighetskontrollerte rom hvor produkter kan lagres i måneder uten å miste kvalitet. Det er stor

etterspørsel etter kjølelagre, men det er også godt kjent at mange prosjekter har vært mislykket. Dette var årsaken til at Afghanistankomiteen satte i gang en studie for å undersøke hva som skulle til for å lykkes. Studien kartla hva som har fungert og ikke med kjølelagre i Afghanistan de siste 20 årene.

Når teknologi møter virkelighet

Flere store bistandsprogrammer har investert millioner i avanserte kjølesystemer. I Ghazni-provinsen ble det installert anlegg med vannsirkulasjon for kjøling. Problemet var bare at ingen hadde tatt høyde for at vannet fryser til is i afghanske høyfjellsområder om vinteren. Rapporten konstaterer tørt at disse anleggene ikke var «egnet for klimaet i Ghazni, hvor vannet fryser til is om vinteren».

Dette er ikke et isolert eksempel. Studien fant lagre bygget uten ventilasjon, uten hyller, til og med uten termometre. Mange prosjekter fokuserte på selve konstruksjonen, men glemte at drift og vedlikehold krever både kunnskap og utstyr. I Bilcheragh ble ventilasjonssystemet aldri fullført på grunn av forhastet ferdigstilling da området begynte å oppleve konflikt og usikkerhet.

Størrelse har også vært en utfordring. Mange prosjekter bygde store, standardiserte anlegg til 40 000 dollar stykket, med krav om 10% egenandel fra mottakerne. For en afghansk småbruker tilsvarer dette flere årsinntekter. I landsbyen Qabaldal i Ghazni havnet to slike lagre hos lokale shura-ledere, ikke hos småbrukerne som trengte dem mest.

Prisforskjeller med og uten lagring

Epler: 10 kr/kg (høst) | 50 kr/kg (vinter)

Poteter: 1,80 kr/kg | 2,70 kr/kg

Løk: 1,40 kr/kg | 2,75 kr/kg

En bonde i Faryab viser fram deler av avlingen. Ferske druer gir rask fortjeneste i sesongen, mens tørkede rosiner gir høyere priser resten av året.

Hvordan egenandel kan ekskludere

Studien viser at 10% egenandel i seg selv ikke nødvendigvis er problemet, det er størrelsen på prosjektene som avgjør. Når et lager koster 40 000 dollar, må mottakeren bidra med 4 000 dollar. For de fleste småbrukere er dette umulig. Men når totalkostnaden er lavere, for eksempel 7 000 dollar for et mindre lager, blir egenandelen 700 dollar, som er mer overkommelig. Alle prosjektene i studien brukte samme modell: 10% bidrag i form av land, arbeidskraft og lokale materialer. Men resultatene varierte enormt. De store, dyre lagrene havnet hos eliten. De mindre, lokalt tilpassede løsningene nådde oftere målgruppen.

Suksessfaktorene

Men studien fant også lyspunkter. De mest vellykkede prosjektene var ofte de som bygde på eksisterende kunnskap og praksis. Tradisjonelle druetørkehus, kalt «kishmish khane», har eksistert i generasjoner. Ved å kombinere denne eldgamle byggemetoden med moderne kunnskap, har bønder økt inntekten dramatisk. En bonde i Faryab fortalte at han høster «50 sehr [ca 350 kg rosiner] fra 200 sehr [140 kg]

ferske druer». Hvis alle druene som produseres i Afghanistan hadde blitt solgt som ferskvarer ville prisene kollapset i druesesongen. Ved at man tørker druene, oppnår bøndene både gode priser for ferske druer i sesongen og gode priser gjennom hele året på de langt mer verdifulle rosinerne.

Rapporten framhever bruken av soltørkede murstein i disse druetørkehusene som er mer porøse enn ovnsbakte stein og dermed bedre for tørkeprosessen. Dette er et eksempel på hvordan lokal byggeskikk ofte har en funksjon som lett overses av eksterne aktører.

I landsbyen Qush i Ghazni fant forskerne en annen

Dokumenterte problemer i tidligere prosjekter

- kjølesystemer med vann som frøs til is i Ghazni
- manglende ventilasjon i 39 potetlagre
- ingen termometre eller fuktighetsmålere
- uferdige byggverk på grunn av krig og konflikt
- lagre til 40 000 dollar som favoriserte eliten

Enkle tørkelagre med moderne kunnskap gjør det mulig for bønder å utnytte druehøsten bedre.

suksessmodell. Her hadde en bonde fått støtte til å bygge et potetlager, men i stedet for å beholde det for seg selv, delte han det med naboene. Som rapporten beskriver: «Hver fikk en nøkkel til lageret, og eieren førte felles oversikt over bevegelser inn og ut av lageret, hvor eieren kun tok en symbolsk sum.»

Underjordiske lagre har også vist seg effektive, særlig for poteter. Naturlig isolert av jord holder de jevn temperatur året rundt. Med riktig ventilasjon kan poteter lagres i seks måneder med minimalt svinn. En bonde i landsbyen Nisar i Bilcheragh fortalte at han fortsatt følger opplæringen han fikk i 2009, fordi den « reduserte svinn med opptil 20% og forlenget holdbarheten.»

Rapporten anbefaler en tilnærming med tre nivåer:

Nivå 1: store regionale anlegg, fornybar energi, kommersielle aktører

Nivå 2: mellomstore landsbyanlegg, felleseie, småbrukerlag

Nivå 3: små husholdningslagre, enkel teknologi, matsikkerhet

Det mest slående funnet er kanskje hvor avgjørende kunnskap er. Der opplæring fulgte med infrastrukturen, varte effekten lenge. Bønder som lærte å tørke poteter i opptil to uker før lagring og sortere dem etter størrelse, oppnådde betydelig lavere svinn.

Lærdommer for framtidige prosjekter

Basert på disse erfaringene anbefaler rapporten en tilnærming med tre nivåer. For kommersielle aktører og kooperativer foreslås regionale kjølelagre med kapasitet på over 15 tonn, drevet av fornybar energi og plassert strategisk ved hovedveier og markeder. På landsbynivå anbefales mellomstore anlegg for småbrukerlag. Med 5-10 tonns kapasitet og en kombinasjon av naturlig ventilasjon og enkel kjøling kan disse drives av lokalsamfunnet selv.

Felleseie og felles ansvar kan gjøre det mulig for fattige bønder å få tilgang til lagring de ellers ikke ville hatt råd til. For de fattigste familiene i avsidesliggende områder foreslås små, enkle løsninger. Her handler det om å sikre at familien har nok mat gjennom de lange vintermånedene, altså mer om matsikkerhet enn om markedstilgang.

Rapporten understreker at «bønder må få opplæring i lagringsmetoder før konstruksjon av lagringsfasiliteter starter». Dette gjelder alt fra temperaturkontroll til

Når bøndene har tilgang til velfungerende lagring, får de mer å selge på markedet. Dette fører til både bedre matsikkerhet og mangedobling av inntektene.

markedsanalyse. Lokale materialer og byggemetoder bør være utgangspunktet, med moderne forbedringer der det trengs.

Lærdommer for bistandsdebatten

Studien illustrerer hvordan bistand kan bli bedre når aktører tar seg tid til å forstå før de handler. Som rapporten påpeker: «Det er nå på tide at Landbruksdepartementet øker tilbudet av insentiver for å tiltrekke og opprettholde privat sektor-investeringer.»

For alle som er opptatt av effektiv bistand, viser studien verdien av:

- grundige forundersøkelser som faktisk undersøker hva som har fungert før
- respekt for lokal kontekst og tradisjonell kunnskap
- tilpasning av størrelse og teknologi til målgruppen
- langsiktig oppfølging og støtte, ikke bare konstruksjon

Studien viser også at samme virkemiddel, som 10% egenandel, kan ha helt ulike effekter avhengig av hvordan det implementeres. Små, rimelige enheter med felleseie kan inkludere fattige. Store, dyre enheter vil ekskludere dem.

Veien videre

Lærdommene fra denne studien er innbakt i utformingen av pågående og nye prosjekter. Ved å bygge på to tiårs erfaring, både suksesser og feilgrep, øker sjansene betydelig for at prosjektene treffer bedre.

For afghanske bønder kan fungerende kjølelagre bety en mulighet til å få mer ut av avlingene sine, og dermed både økt matsikkerhet og økte inntekter. Som rapporten dokumenterer, kan tilgang til lagring femdoble inntekten på samme avling. For Afghanistan som helhet kan redusert matsvinn bety økt matsikkerhet for millioner.

Kanskje like viktig er demonstrasjonseffekten. Når bistandsprosjekter lykkes, skaper det tillit og motivasjon for videre utvikling. Den effekten har Afghanistan stort behov for.

Afghanistankomiteens «Post-Harvest Infrastructure Study» (2024) gir full dokumentasjon av funnene.

Gøy, men bortkastet. Bistand virker ikke.

Jens Mjaugedal, tidligere utenlandssjef i Flyktninghjelpen

PÅSTAND 2

Pengene kommer ikke fram

Jens Mjaugedal, tidligere utenlandssjef i Flyktninghjelpen, delte sine erfaringer med NRK i 2021 og mener at bistandspenger ikke er underlagt krav til dokumentert effekt.

«Når jeg snakker om kontroll, mener jeg revisjon av regnskaper, altså grundig finansiell kontroll. Og det skjer bare i rundt 2 % av tilfellene. Det mener jeg er nesten kriminelt.» Slik ble næringsrådgiver Hans-Jørgen Blomseth sitert av VG i mai 2025. Blomseth ledet forenklingsprosjekter for regelverk i Nærings- og fiskeridepartementet i ni år og burde vite hva han snakker om. Det samme burde Mjaugedal. Er det hold i påstandene?

Som i alle andre sammenhenger hvor penger skifter eier, opplever bistand uregelmessigheter. Noen stikker penger i sin egen lomme, jukser med rapportering for å dekke over lovbrudd eller betaler seg inn i posisjoner og ut av situasjoner. Dessverre vil dette føre til at ikke alle penger kommer fram dit de skal.

Noen mener at det bør være nulltoleranse for alle former for korrupsjon innen bistand og at vi ikke bør gi penger til land der dette er et problem. I tillegg påpeker noen at bistandsorganisasjoner bruker mye penger på administrasjon, høye lønninger, dyre kjøretøy og andre kostnader de mener er unødvendige.

Er det et godt poeng?

Ja, det er et veldig godt poeng at penger vi gir til bistand, bør komme fram til de som faktisk trenger hjelp. Det handler om skattepengene våre, og det er rimelig å ville vite hva de går til. Korrupsjon vil være alltid være en av flere risikofaktorer i internasjonal samhandling, enten det dreier seg om varehandel, jus, arbeidsliv eller bistand.

Å gjøre gode vurderinger når det gjelder effektiv pengebruk, korrupsjon og andre uregelmessigheter er helt nødvendig for Utenriksdepartementet, Norad og bistandsorganisasjonene. I tillegg er det viktig at

det finnes gode kontrollinstanser som kan oppdage uregelmessigheter, som Riksrevisjonen.

Kritikerne bruker funn fra Riksrevisjonens rapporter til å belegge at det står dårlig til med norsk bistand i dag. Ut fra det de sier, kan man få inntrykk av at rapporten beskriver tilstanden til norsk bistand som helhet per i dag. Dette stemmer ikke.

I debatter om bistand henvises det ofte til to rapporter fra Riksrevisjonen som belegg for at bistand ikke virker.

UD har problemer med å bli kvitt alle pengene. De hives ut i hytt og pine. Det er ren galskap!

Øystein Steiro, vaktmester

Den ene undersøkte et utvalg bistandsprosjekter i årene 2004-2014 som skal hjelpe en rekke land til å bekjempe korrupsjon og fremme et godt styresett. Dette utgjør ca. ti% av alle norske bistandsprosjekter og er dermed ikke egnet til å si noe om norsk bistand som helhet.

Den andre rapporten, som kom i desember 2024, ser noe mer helhetlig på norsk bistand. Rapporten avdekker kritikkverdige forhold når det gjelder blant annet risikovurdering, forebyggende tiltak og oppfølging av mistanke om økonomiske misligheter. Den tar for seg hvordan UD og Norad forvalter bistandsmidler og påpeker at midler som kunne vært brukt på bistand, kan forsvinne på grunn av økonomiske misligheter som forvaltningen ikke fanger godt nok opp. Dette er et sentralt poeng, og det er positivt at vi har kontrollinstanser som Riksrevisjonen som kan fange opp dette.

Det er viktig at Norad og bistandsorganisasjonene rydder opp i de kritikkverdige forholdene. Imidlertid er det mange deler av systemet som fungerer godt. Selv om rapporten fra 2024 er mer helhetlig, sier den noe om systemet bistanden er en del av, men ikke noe om hvordan bistandsmidler faktisk brukes i mottakerlandene. Å bruke rapportene fra Riksrevisjonen til å slå full krisealarm, eller som belegg for generelle påstander av typen «bistand er et pengesluk», er det ikke grunnlag for.

Administrasjon og kontroll i bistanden

De fleste organisasjoner som driver med bistand, er opptatt av å holde kostnadene til lønninger, kontorer og annen administrasjon så lave som mulig. Samtidig er det ikke til å komme fra at bistand er et komplekst felt. Det krever flinke folk, god ledelse, effektiv styring og fagkompetanse på så pass ulike områder som helse, ingeniørfag, økonomi, jus, fredelig konfliktløsning og jordbruk, blant andre. Å se hvilke ressurser som er nødvendige og bruke disse på en mest mulig effektiv måte, er essensielt for at pengene skal komme fram og at hver bistandskrone skal brukes godt.

At bistandssystemet er «uten kontroll», er det ikke riktig å konkludere med. Alle som driver med eller ønsker å drive med bistandsprosjekter, må gjøre rede for bakgrunn,

kompetanse, planlegging, økonomi, mål og hvordan prosjektene skal følges opp og evalueres. Dette hører hjemme i et resultatrammeverk som er vel etablert og brukes internasjonalt kalt endringsteori, *theory of change*. Dette kan høres byråkratisk ut, men det er innført fordi det innebærer et krav til konkrete resultater.

Resultatrammeverket er også et verktøy for å vise hvordan man skal få til det man ønsker, sikre at man har vurdert fordeler og ulemper, tenkt på ulike aspekter ved økonomien og forklare hvordan man har oppnådd målene sine, eller hvorfor man ikke fikk til de endringene man ønsket.

Korrupsjon i bistanden

En nulltoleranse rundt korrupsjon har vært Norads uttalte målsetning og er også ett av prinsippene som Riksrevisjonens rapport fra 2024 bygger på. En ekstern evaluering av Norads antikorrupsjonsinnsats i 2020 viste mangler i hvordan Norad tenker helhetlig rundt nulltoleranse for korrupsjon, og at det er stor forskjell på hvordan midler som går gjennom frivillige organisasjoner og FN-organisasjoner blir ettergått. Dette prinsippet er grunnleggende viktig, men fagfolk med erfaring fra bistandssektoren argumenterer for at en for rigid tolkning kan være kontraproduktiv.

Det er viktig å slå ned på korrupsjon og ha gode verktøy for å avdekke økonomiske misligheter. Samtidig er det viktig å utforme sanksjoner slik at de ikke står i veien for at prosjekter blir gjennomført. «Å utvikle et mer finmasket system for hvordan vi bør reagere på varsler og mistanker, kan være et sted å begynne for å unngå å distribuere samme medisin til alle før diagnosen er satt», påpeker bistandskonsulent Kirsten Natvig i en kronikk i Panorama.

Øyvind Eggen, tidligere leder for kunnskapsbanken i Norad, er inne på noe liknende når han advarer mot at korrupsjonsbegrepet blir utvannet: «Nulltoleranse for korrupsjon gir mening. Nulltoleranse for alle penger på avveie er virkelighetsfjernt.» Han mener at man i stedet for å kontrollere små detaljer i alle små og store prosjekter, heller bør avdekke beløp som er på avveie i multilaterale organisasjoner som Norge delfinansierer og stille krav om gode systemer i disse.

Hva sier forskningen?

En omfattende studie gjort på oppdrag for Verdensbanken anslår at i gjennomsnitt er lekkasjen fra bistand på rundt 7,5% i fattige land, altså at over 90% av midlene faktisk når fram til mottakerlandet eller formålet. Dette tallet kan være noe høyere i svært bistandsavhengige land, men det er langt unna påstander om at «mesteparten» av bistanden forsvinner.

Enkelte påstår at bare 10% av bistandspengene når fram til mottakerne. Opphavet er sannsynligvis Elon Musk, som har brukt tallet i uttalelser om USAIDs midler. Dette er feil. Slike tall bygger ofte på misforståelser om hvordan bistand kanaliseres og hva som regnes som «å nå fram». Mye bistand leveres gjennom varer og tjenester (for eksempel vaksiner, mat og utdanningsmaterieil) som faktisk når mottakerne, selv om pengene ikke alltid går direkte til lokale organisasjoner.

Det finnes eksempler på programmer med betydelig lekkasje, som i Uganda på 1990-tallet, der bare 20% av skolemidlene nådde et representativt utvalg skoler. Etter tiltak for bedre åpenhet og kontroll økte dette til hele 80% i 2001 for de samme skolene. Dette viser at utfordringer kan løses med bedre styring og åpenhet.

Omtrent en tredel av bistanden kanaliseres gjennom mottakerlandenes myndigheter eller lokale organisasjoner. Resten går via multilaterale organisasjoner, internasjonale NGOer eller direkte leveranser fra giverlandene.

Tall og fakta

- Innsamlingskontrollen gir godkjentstempel til en organisasjon hvis den er åpen om administrasjon og regnskap og tilfredsstillende strenger krav til regnskapsføring. Noe av åpenheten går ut på å vise tallene for administrasjonsprosent og formålsprosent. Det er ulike måter å regne ut andelen administrasjon, men vi har ikke funnet noen som bruker mer enn 9% på administrasjon. I 2022 var gjennomsnittlig administrasjonsprosent hos de 200 godkjente organisasjonene hos Innsamlingskontrollen på 2,8%.
- Man kan også se på formålsprosenten, altså andelen av inntektene som går direkte til formålet. Gjennomsnittlig formålsprosent samme år var 90,3%. Norske organisasjoner gir altså ni av ti kroner direkte til formålene. Organisasjoner som misbruker midler eller ikke oppfyller Innsamlingskontrollens krav til åpenhet, havner på OBS-listen, med organisasjoner som stiftelsen av ulike årsaker advarer mot å gi penger til.
- Når det gjelder bistanden som kanaliseres gjennom Norad og UD, har Minerva og tankesmien Langsikt skrevet at nesten 40% av UD's samlede administrasjons- og driftsutgifter betales av bistandsmidler, blant annet midler som går til drift av norske ambassader i lavinntektsland. Slike tall kan være opphav til påstander om at «40% av bistandsmidlene går til administrasjon». Det stemmer altså ikke.

Kilder

Andersen, Jørgen Juel, Niels Johannesen og Bob Rijkers: «Elite Capture of Foreign Aid. Evidence from Offshore Bank Accounts». Verdensbanken, Policy Research Working Paper 9150, februar 2020.

Bonnifield, Rachel og Justin Sandefur: "No, 90 Percent of Aid Is Not Skimmed Off Before Reaching Target Communities". Center for Global Development, februar 2025.

Ritchie, Euan, Charles Kenny, Ranil Dissanayake og Justin Sandefur: "How Much Foreign Aid Reaches Foreign Governments?" Center for Global Development, 24. Mai 2022.

Svensson, Jakob: "The institutional economics of foreign aid". Swedish Economic Policy Review 13, 2006.

Kilder

Frafjord, Jone: «Vil flytte minst 700 bistandsmillioner fra UD». Minerva, mars 2025.

Zachrisen, Gunnar: «Svindel, underslag og 2000 forsvunne skolesekker», Panorama Nyheter, mai 2025.

Regjeringen: «Rapport om økonomiske mislighaldssaker osv. i 2024». Mai 2025.

www.innsamlingskontrollen.no
www.norad.no

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Praktisk talt 100% av bistanden er gjenstand for ganske grundig regnskapsrevisjon.

Øyvind Eggen, tidligere direktør for Norads kunnskapsbank

- I 2024 utgjorde utgiftene til administrasjon hos bistandsforvalterne 2,6 milliarder kroner, noe som tilsvarer 5% av bistandsbudsjettet. Dette er omtrent på samme nivå som tidligere år.
- I 2024 var det 39 saker med mislighold av bistandspenger hvor Norge krevde pengene tilbake. Den totale verdien var på 7,9 millioner kroner. I den mest omfattende måtte Flyktninghjelpens kontor i Venezuela betale tilbake 1,4 millioner kroner til UD på grunn av brudd på anskaffelsesreglene og svak internkontroll. Det minste beløpet var på 480 kroner og gjaldt en drivstoffregning i Liberia. Misligholdet har i de fleste tilfellene foregått hos lokal partner.

Dette sier Riksrevisjonens rapport

Flere kritikere bruker Riksrevisjonens rapport «Håndtering av risikoen for økonomiske misligheter i bistanden», som kom i desember 2024, for å underbygge påstander som «norske bistandsmidler går til korrupsjon» og «myndighetene har ingen kontroll over bistandspengene». Utenriksdepartementet og Norad forvalter norske bistandsmidler før de sendes videre til organisasjoner, FN-organer og andre som skal utføre bistandsarbeidet. Rapporten peker på forbedringspotensial på noen områder.

Hva rapporten sier noe om:

- Dokumentene og retningslinjene UD og Norad bruker for å håndtere risiko for at noen skal misbruke bistandspenger, formidler ikke tydelig nok hvordan medarbeiderne skal gå fram, ifølge Riksrevisjonen. Dette gjelder spesifikt føringene rundt nulltoleranse for økonomiske misligheter og korrupsjon.
- Det er for vanskelig å finne fram i dokumentasjonen. UD og Norad bør ifølge Riksrevisjonen opprette et dokumenthierarki hvor man kan finne alt man trenger for risikohåndteringen og forbedre systemene de har i dag.
- Informasjonsflyten og kontrollinstansene mellom ledelsen og saksbehandlerne i UD og Norad er for svak. Riksrevisjonen kommer med anbefaling om nye systemer og rutiner.
- Enkelte ganger har betalingsmottakere ikke levert

inn den nødvendige dokumentasjonen for å få utbetalt penger, men utbetalingene skjer likevel. Dette må UD og Norad få bedre rutiner på plass for å unngå.

Hva rapporten ikke sier noe om:

- Holdninger. Riksrevisjonens rapport tar for seg hva retningslinjene sier og hvordan systemet virker. Den sier ikke noe om hva mennesker tenker eller snakker om når de sitter ved kontorpultene.
- Hvor mye penger det er snakk om, hvor ofte saksbehandlingsfeil skjer eller andre detaljer. Riksrevisjonen ser på rutiner, systemer, retningslinjer og kontroll og avdekker svakheter som vil føre til at flere økonomiske misligheter blir oppdaget hvis de forbedres.
- Gråsoner og nyanser i debattene. Under «Korrupsjon i bistanden» ser vi at nulltoleranse for økonomiske misligheter ikke nødvendigvis fører til at penger blir brukt på best mulig måte.
- Hvordan bistanden faktisk virker. Rapporten har et systemperspektiv. Det innebærer at den ser på hvordan forvaltningen er satt opp for å fange opp økonomiske misligheter, men ingenting om hvordan prosjektmidler brukes i mottakerlandene.
- At det på generell basis står dårlig til i norsk bistand.

Last ned Riksrevisjonens rapport fra www.riksrevisjonen.no

Kommer pengene fram?

Argumenter og motargumenter

Ja, fordi...

- Over 90% av bistanden når fram: Forskning viser at i gjennomsnitt er lekkasjen fra bistand på rundt 7,5%. Påstander om at «bare 10% kommer fram» er sterkt overdrevne og ofte basert på feilslutninger.
- Gode systemer fanger opp feil: Riksrevisjonens funn viser svakheter, men også at vi har robuste kontrollinstanser og et system som faktisk fanger opp avvik. Det er forbedringspotensial, men ikke total systemsvikt.
- Tapene er små, læringen stor: Når feil skjer, fører det ofte til forbedringer. Eksempelvis ble andelen skolemidler som nådde fram i Uganda løftet fra 20% til 80% etter kontroll og styrking av systemene.
- Profesjonalisert forvaltning og dokumentasjonskrav: Alt bistandsarbeid krever detaljerte resultatrammeverk (theory of change), budsjettkontroll og løpende rapportering. Det er langt fra «ukontrollert pengebruk».
- Lav administrasjonsprosent: Norske organisasjoner har i snitt en administrasjonsprosent på 2,8%, og ni av ti kroner går direkte til formålene (2022). UD og Norad bruker 5% av bistandsmidlene på administrasjon (2024). Dette viser at påstander om at 40, 50 eller 80% går til administrasjon, er uriktige.
- Noe tap er ikke det samme som total svikt: Til tross fra nullvisjonen må man ikke gjøre bistand til alt eller ingenting. At noen midler misbrukes, er et problem. Det er derimot ikke et argument mot hele systemet, men heller et tegn på at det må forbedres.

Verdiene

- Å gi opp på grunn av feil er kynisk: Korrupsjon skal bekjempes, ikke brukes som unnskyldning for å frata mennesker i nød hjelp og utviklingsmuligheter.
- Solidaritet krever risiko: Å hjelpe mennesker i de mest sårbare og korrupsjonsutsatte områdene er ofte nødvendig og mest krevende. Fravær av hjelp kan være verre enn ineffektiv hjelp.
- Mottakerne er ikke problemet: Lokalsamfunn, lærere og helsearbeidere får ofte mye ut av lite. Vi må ikke straffe dem fordi noen i systemet misbraker penger.
- Læring framfor perfeksjonisme: En rettfærdig verden krever vilje til å prøve, feile og forbedre, ikke å snu ryggen til fordi alt ikke fungerer perfekt fra dag én.

Nei, fordi...

- Korrupsjon skjer: Misbruk, underslag og dårlige rutiner har ført til at bistand i enkelte tilfeller ikke når fram, for eksempel når 10 millioner gikk tapt i Somalia i 2024. Det svekker tilliten.
- For kompliserte systemer: Riksrevisjonen har kritisert UD og Norad for dårlig dokumentasjon, uklare rutiner og svak risikohåndtering. Det skaper rom for feil og misligheter.
- Feilslåtte investeringer gir dårlig valuta: Når penger brukes på dyre konsulenter, kjøretøy eller lite målbare prosjekter.

Verdiene

- Det er uetisk å bruke fellesskapets penger ineffektivt: Skattebetalernes midler skal brukes med respekt. Når penger forsvinner eller ikke gir resultater, svekker det tillit til fellesskapet.
- «Godhetsindustrien» har egeninteresser: Kritikere peker på at noen bistandsaktører lever godt av bistanden og derfor ikke har sterkt insentiv til å gjøre den effektiv og transparent.
- Moralsk hykleri skader mer enn det hjelper: Når vi gir bistand til land med korrupte regimer uten å stille tydelige krav, undergraver vi våre egne verdier.
- Et system uten konsekvenser skaper kynisme: Hvis bistand fortsetter uavhengig av hvordan den brukes, mister folk troen, både i Norge og i mottakerland.
- Effektiv bistand er moralsk nødvendig: Det moralske ansvaret er ikke bare å gi, men å sørge for at det faktisk hjelper. Dårlig styrt bistand kan være like urettferdig som å ikke gi noe. Da mister bistanden legitimitet og framstår som ineffektiv.
- Mangel på sporbarhet i multilaterale systemer: Når pengene går gjennom store FN-organer eller multilaterale fond, mister Norge ofte oversikten over hvor de ender opp og hvilken effekt de har.

Lokalsamfunn, lærere og helsearbeidere får ofte mye ut av lite. Bildet er fra et opplæringsprogram for jordmødre i Kapisa.

BAKGRUNN

Da bistand ble til korrupsjon

To tiår med vestlig bistand skulle forvandle Afghanistan til et stabilt demokrati. I stedet skapte pengestrømmen et korrupsjonsmaskineri som undergravde hele prosjektet.

Etter Taliban-regimets fall i 2001 strømmet det internasjonale samfunnet til Afghanistan med milliarder av dollar i bistand. Målet var å bygge et demokratisk og fungerende samfunn. I stedet endte innsatsen med å skape det som Transparency International kalte «pervers pengebruk», en bistandsinnsats som nærret den korrupsjonen den skulle bekjempe.

Et samfunn der sikkerhet ble prioritert framfor styresett

Da det internasjonale samfunnet, inkludert FN, NATO, EU og store giverland, gikk inn i Afghanistan, var fokuset på sikkerhet og stabilitet. En strategisk, men problematisk avgjørelse ble tatt: å samarbeide med lokale makthavere og tidligere krigsherrer for å stabilisere og oppnå raske resultater. Det var liten bevissthet om hvordan pengene kunne føre til korrupsjon.

I nesten ti år handlet innsatsen nesten utelukkende om sikkerhet og militære operasjoner. Korrupsjon ble ikke sett som en prioritet før omkring 2010. Da var mye av skaden allerede skjedd. Som en intervjuet offiser senere erkjente, hadde de ikke lagt nok vekt på korrupsjon og gjort for lite, for sent, før de forlot for tidlig.

Når konkurranse undergravde koordinering

En av de mest problematiske sidene ved den internasjonale innsatsen var mangelen på samlet strategi. Over 60 giverland opererte i Afghanistan uten tilstrekkelig koordinering. Dette skapte et system der afghanske myndigheter kunne spille aktørene ut mot hverandre. Hver gang noen land truet med å kutte bistanden på grunn av korrupsjon, kunne afghanerne ganske enkelt henvende seg til andre givere og be dem overta investeringskostnadene.

Afghanistan var et land i ruiner etter borgerkrigen som herjet landet fra 1989 til 1996. Dette bildet er fra Kabul i 2002. Foto: FN/Eskinder Debebe

Ofte konkurrerte bistandsorganisasjoner og land om å bruke mest mulig penger raskt, i stedet for å stille krav til kontroll og resultater. Dette var delvis drevet av et oppriktig ønske om å hjelpe raskt, men resultatet ble det Transparency International beskrev som pervers pengebruk. Det viktigste ble å bruke så mye penger som mulig, ikke å tildele bistand basert på tiltenkte og observerte effekter.

Dette skapte det som ble beskrevet som den største humanitære rørledningen i historien. Pengestrømmen utenfra bidro til å skape en parallell økonomi der store summer ble kanalisert inn i et system uten tilstrekkelig kontroll.

Konkrete eksempler på systemsvikt

Konsekvensene var ikke bare teoretiske, men smertelig konkrete. NATO betalte over 100 dollar per par for kampstøvler som ble kjøpt i Kina for mindre enn 10 dollar par. Som en kilde beskrev det, kom det meste av drivstoffet de betalte for aldri fram dit det skulle brukes, men ble kjørt direkte til basarene og solgt på det svarte markedet. NATO og amerikanerne betalte ofte dobbelt for samme leveranse.

Situasjonen ble så alvorlig at en betydelig mengde av utstyret forsvant underveis i Pakistan eller øst for Kabul, for senere å bli kjøpt tilbake av den afghanske nasjonale hæren. Dette var ikke tilfeldige hendelser, men symptomer på et system der korrupsjonen hadde blitt systematisk og organisert.

Dette var ikke tilfeldige hendelser, men symptomer på et system der korrupsjonen hadde blitt systematisk og organisert.

Afghanistan var et land i ruiner etter borgerkrigen som herjet landet fra 1989 til 1996. Dette bildet er fra Kabul i 2002. Foto:FN/Eskinder Debebe

Bistandsmidler som var ment å bygge opp tjenester og institusjoner for befolkningen, ble i stedet brukt til å støtte klientnettverk og kjøpe lojalitet. Dette ble oppfattet som korrupsjon av den afghanske befolkningen, som så at pengene forsvant i stedet for å forbedre deres hverdag.

Norges dilemma og det internasjonale samfunnets maktesløshet

I 2013 illustrerte situasjonen hvor desperat den var blitt da Norge, som et betydelig giverland, truet med å redusere sin støtte til afghansk rekonstruksjon på grunn av den storstilte korrupsjonen. Norge hadde faktisk holdt tilbake bistand som et resultat av utbredt korrupsjon og mangel på framgang.

Norges trussel viste både problemets omfang og det internasjonale samfunnets strukturelle utfordringer. Selv når et viktig giverland tok et slikt drastisk skritt, hadde det begrenset effekt fordi det manglet koordinering med andre aktører. Afghanerne kunne ganske enkelt henvende seg til andre givere.

En korrupsjon som ble systematisk

Korrupsjonen i Afghanistan var ikke bare enkelttilfeller av bestillinger, men et organisert system. Stillinger ble kjøpt og solgt som varer: En stilling som minister i Afghanistans regjering ble priset til 5 millioner dollar, mens på det laveste nivået i en bataljon kostet det 10 000 dollar å kjøpe en stilling som logistikkoffiser. Dette var organisert på høyt byråkratisk nivå.

Kabul Bank-skandalen ble et symbol på denne systematiske korrupsjonen. De to sentrale aktørene var brødre til president Karzai og visepresident Fahim. Begge unngikk

I 2006 startet regjeringen og UNICEF kampanjen Back to School, som fikk 1,7 millioner afghanske gutter og jenter tilbake til skolebenken. Foto:FN/Eskinder Debebe

straffeforfølgelse etter den opprinnelige rettssaken i mars 2013. Saken fikk bred publisitet og ble trukket fram som en test på om afghanerne selv var villige til å håndtere korrupsjonsproblemet og demonstrere det ved et eksempel.

Tillitens kollaps

Som en tidligere ISAF-kommandør uttrykte det, var korrupsjon isolert sett faktisk en mer betydelig fiende enn Taliban. Dette var ikke bare militær retorikk, men gjenspeilet en brutal realitet. Når befolkningen så at bistandspenger forsvant og at korruperte ledere fikk fortsette uten konsekvenser, mistet de tilliten både til sine egne myndigheter og til det internasjonale samfunnet. Korrupsjonen rammet folk i hverdagen gjennom krav om bestillinger for grunnleggende tjenester. Dermed sto staten fram som både urettferdig og ute av stand til å levere.

Det afghanske rettssystemet var en stor kilde til frustrasjon før Taliban-overtakelsen i 1996. Hele kjeden fra politi og påtalemyndighet til dommere og domstolene ble sett på som fullstendig korruperte. Ironisk nok ga dette Taliban et propagandamessig overtak, da de kunne framstille seg som et alternativ til et korrupert regime.

Når befolkningen så at bistandspenger forsvant og at korruperte ledere fikk fortsette uten konsekvenser, mistet de tilliten både til sine egne myndigheter og til det internasjonale samfunnet.

Som en ekspert beskrev det, var det internasjonale samfunnets forståelse av hva staten skulle gjøre i grunnleggende konflikt med de politiske elitenes styresett, som i større grad var basert på klientnettverk og bruk av internasjonale ressurser for å holde seg ved makten.

Statistikken som avslører omfanget

Tallene viser katastrofens omfang: Afghanistan falt fra 117. plass på den globale korrupsjonsindeksen i 2005 til 172. plass i 2015. Med andre ord forverret korrupsjonen seg dramatisk under den internasjonale tilstedeværelsen.

Det internasjonale samfunnet hadde skapt en ond sirkel. Bistandspengene næret korrupsjonen, korrupsjonen undergravde tilliten til myndighetene, og dette igjen styrket Taliban og andre opprørsgrupper.

For sen erkjennelse og for svake tiltak

Først etter flere år, og etter store skandaler som Kabul Bank-saken, kom det på plass enkelte tiltak, som etablering av uavhengige kontrollorganer. Men dette skjedde sent og uten at det internasjonale samfunnet samlet stilte tydelige krav eller tok lederskap.

Det internasjonale samfunnets manglende vilje og evne til å ta tak i problemet tidlig ble tolket som aksept for korrupsjon og svekket troverdigheten til hele bistandsinnsatsen. Dette gjorde det vanskeligere å oppnå støtte fra befolkningen og bidro til at opprørsgrupper kunne vinne legitimitet.

Lærdommer for fremtiden

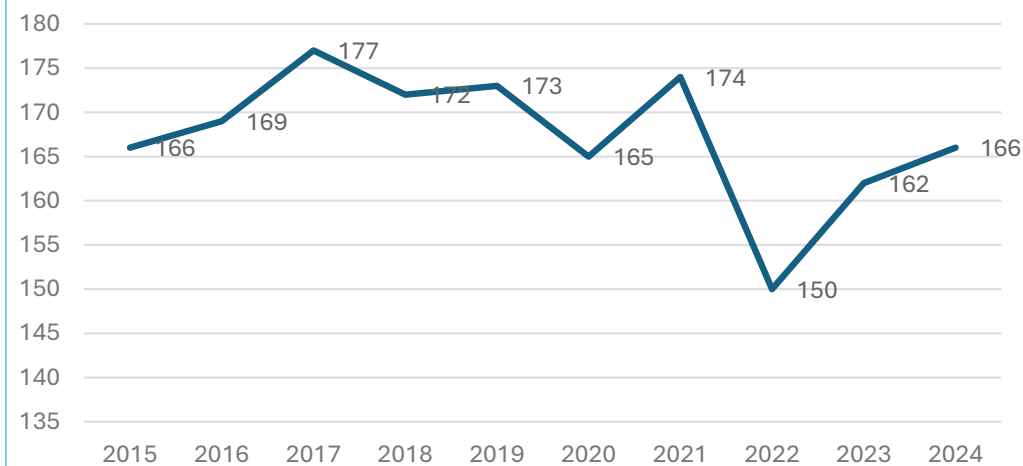
Resultatet var at etter 20 år med internasjonal innsats hadde det internasjonale samfunnet ikke bare mislyktes i å bekjempe korrupsjon, de hadde aktivt bidratt til å gjøre den verre. I stedet for å bygge et fungerende demokrati, hadde de skapt det rapporten beskriver som en dysfunksjonell stat der alle aktørene i kriminelle nettverk hadde en felles interesse i gjensidig beskyttelse og i å sikre en svak stat.

Dette var ikke et resultat av onde hensikter, men av strukturelle problemer i hvordan det internasjonale samfunnet organiserte sin innsats. Lærdommen er klar: Uten en koordinert, tidlig og bestemt innsats mot korrupsjon kan velmente bistandsinnsatser faktisk forsterke de problemene de er ment å løse. Sikkerhet og stabilitet kan ikke oppnås på bekostning av godt styresett. De to må gå hånd i hånd fra første dag.

Umiddelbart etter Talibans maktovertagelse i 2021 «klatret» Afghanistan fra 174. til 150. plass av 180 land på Transparency Internationals Corruption Perceptions Index for 2024. Korrupsjonen har imidlertid økt hvert år siden. Både afghanske borgere og internasjonale observatører rapporterer om utbredt korrupsjon i offentlig sektor, særlig i rettsvesenet og lokal forvaltning, og interne kilder i Taliban har selv anklaget ledelsen for underslag og misbruk av offentlige midler. Dette har svekket tilliten til styresmaktene og bidratt til økonomisk stagnasjon.

Det er mulig å øke bistanden samtidig som en styrker antikorrupsjonsarbeidet. Teknisk bistand til afghanske myndigheter om hva som faktisk er korrupsjon (f.eks. at nepotisme faktisk er korrupsjon), om at antikorrupsjonsarbeid er tuftet på islamske verdier, ytterligere

Ranking på Transparency Internationals Perceptions of Corruption Index

behov for en styrking av lovverket og konsekvent implementering av lover og regler, hvordan korrupsjon kan bekjempes uten at byråkratiet vokser og blir til et hinder for utvikling, og hvordan økt åpenhet rundt bruken av skatteinntekter og bistandsmidler ovenfor folk flest vil bidra til mindre korrupsjon.

Internasjonale aktører må tørre å ta opp korrupsjonsproblematikken i samtaler med afghanske myndigheter, men de må også drive et mer aktivt antikorrupsjonsarbeid i egne rekker. For å kunne ta opp problemet med økt korrupsjon i det afghanske samfunnet, må FN og andre internasjonale organisasjoner være åpne om egne korrupsjonsutfordringer og hvordan disse bekjempes. Uten større åpenhet hos alle aktører, både afghanske og internasjonale, vil Afghanistan igjen nå «gamle høyder» på rankingen over verdens mest korrupte land. Det vil virke negativt på effekten av og støtten til fortsatt humanitær- og langsiktig bistand.

Kilder

Afghan Health and Development Services: «Community Development».

Afghanistan International: «Afghanistan Drops To 165th Place in Global Corruption Rankings». Februar 2025.

Savage, Kevin, Lorenzo Delesgues, Ellen Martin og Gul Pacha Ulfat: «Corruption perceptions and risks in humanitarian assistance: an Afghanistan case study». Humanitarian

Policy Group, Integrity Watch Afghanistan, Overseas Development Institute, juli 2007.

Skårvik, Tore Ketil: «Too litte, too late. NATO and the fight against corruption in Afghanistan». Centre for Integrity in the Defence Sector, mars 2017.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

BAKGRUNN

Når gode intensjoner møter hard virkelighet

Norge brukte milliarder på bistand og sendte tusenvis av soldater til Afghanistan. Hva skjedde egentlig da norske ambisjoner møtte afghansk virkelighet?

Godal-utvalget (formelt kalt Afghanistan-utvalget) ble oppnevnt i november 2014 for å evaluere Norges sivile og militære innsats i Afghanistan i perioden 2001-2014. Utvalget ble ledet av tidligere utenriks- og forsvarsminister Bjørn Tore Godal og leverte sin rapport «En god alliert – Norge i Afghanistan 2001–2014» (NOU 2016:8) 6. juni 2016. Godal-utvalgets rapport avslører hvordan både den sivile og den militære innsatsen ble undergravd fordi målene var i strid med hverandre.

«Sverdet og skjoldet»: en strategi som sviktet

Mellom 2002 og 2010 bidro det internasjonale samfunnet med over 57 milliarder dollar i sivil bistand til Afghanistan. Ideen var tilsynelatende like enkel som den var kontroversiell: Militæret skulle skape sikkerhet (sverdet) slik at bistand og utvikling kunne blomstre (skjoldet). Samtidig skulle vellykkede bistandsprosjekter styrke lokalbefolkningens tillit til myndighetene og dermed skape varig fred. Bistandsorganisasjonene var sterkt kritiske til denne tilnærmingen, som de mente både undergravde bistandsprosjektenes kvalitet og satte organisasjonenes ansatte i fare.

I Faryab-provinsen satte Norge denne teorien ut i praksis. Her ledet Norge både den militære PRT-styrken (Provincial Reconstruction Team) og var samtidig en av de største

Når bistand ble brukt for å oppnå militære mål, kom dette i konflikt med grunnleggende humanitære prinsipper om nøytralitet og upartiskhet. Bistandsarbeidere risikerte å bli sett på som forlengede armer av militæret, noe som truet deres sikkerhet og troverdighet.

Presidentpalasset i Kabul, 27. juni 2012. Utenriksminister Jonas Gahr Støre møter Afghanistans president Hamid Karzai. Til høyre for Støre sitter politisk direktør i UD, Kåre Aas, og ministerråd ved Norges ambassade i Kabul, Grete Løchen. Foto: UD

bistandsgiverne. Målet var ambisiøst: styrke den afghanske sentralregjeringens kontroll og bygge en fungerende stat gjennom koordinert militær og sivil innsats. Virkeligheten viste seg å være langt mer kompleks. Skulle militæret primært beskytte bistandsprosjekter, eller skulle bistanden støtte militære operasjoner? Denne uklarheten om hva som egentlig var hovedmålet skapte forvirring både blant norske aktører og lokalbefolkningen.

Når bistand ble brukt for å oppnå militære mål, kom dette i konflikt med grunnleggende humanitære prinsipper om nøytralitet og upartiskhet. Bistandsarbeidere risikerte å bli sett på som forlengede armer av militæret, noe som truet deres sikkerhet og troverdighet.

Tre mål som krasjet med hverandre

Godal-utvalget satte fingeren på et grunnleggende problem: Norge prøvde å gjøre tre ting samtidig som ikke hang sammen. Vi skulle være en god NATO-alliert, bekjempe terror og bygge en fungerende stat i Afghanistan. Disse målene var ikke samstemte og motarbeidet hverandre konstant.

Rapporten viser at det er svært vanskelig å oppnå gode resultater for utvikling og statsbygging når disse er underordnet andre politiske mål. Godal-utvalget konkluderer faktisk med at statsbygging nærmest er umulig når det pågår væpnet konflikt.

En kvinne med barn i Maimana, hovedstaden i Faryab-provinsen. Her ledet Norge den militære PRT-styrken og var samtidig en av de største bistandsgiverne.

Faryab: Fra fredelig til farlig

Da Norge overtok ansvaret for Faryab-provinsen i 2004, var dette et av de roligste områdene i Afghanistan. Åtte år senere, da de norske soldatene dro i 2012, hadde situasjonen blitt dramatisk verre. Hva gikk galt?

Norge ledet PRT Maimana i Faryab fra 2005 til 2012. Godal-utvalget kritiserte PRT-strukturen for å la militæret overskygge den sivile innsatsen og forsterke militær ledelse av det internasjonale engasjementet. Lokalbefolkningen begynte å se bistandsarbeidere som forlengede armer av militæret, noe som undergravde tilliten til hjelpearbeidet.

Den langvarige militære tilstedeværelsen ga mange afghanere følelsen av å være okkupert, ikke hjulpet. Koalisjonens strategi prioriterte kortsiktige sikkerhetsmål framfor langsiktig utvikling, noe som bygget opp lokale maktstrukturer preget av maktmisbruk og korrupsjon.

Den langvarige militære tilstedeværelsen ga mange afghanere følelsen av å være okkupert, ikke hjulpet. Koalisjonens strategi prioriterte kortsiktige sikkerhetsmål framfor langsiktig utvikling

Et marked i Faryab, den sentrale provinsen der den norske styrken virket. Godal-utvalget evaluerte Norges sivile og militære innsats i Afghanistan og påpeker konsekvenser av uklårhetene i forholdet mellom bistand og militære operasjoner.

Når penger skaper problemer

Store pengestrømmer i et fattig område førte til omfattende korrupsjon. Milliarder av bistandsdollar endte med å finansiere korrupte statsansatte, kriminelle nettverk og til dels opprørere. Lokalbefolkningen ble avhengig av bistand framfor å utvikle bærekraftige løsninger. Volumet på bistanden ble ofte viktigere enn kvaliteten på prosjektene.

En skjev distriktspolitikk gjorde vondt verre. Provinser der krigen var hardest fikk mest bistand, mens rolige provinser fikk lite. Manglende støtte til rolige provinser førte til stor misnøye og ulikhet og undergravde legitimiteten til både bistandsarbeidet og staten. Norge hadde aldri en helhetlig strategi som effektivt koordinerte militær og sivil innsats. De to sporene opererte parallelt i stedet for sammen. Til tross for betydelig ressursbruk klarte ikke den norske innsatsen å endre maktbalansen eller utviklingen i Faryab i vesentlig grad.

Den internasjonale konteksten

Norge var langt fra alene om å mislykkes. Selv større allierte land med langt flere ressurser oppnådde ikke bedre resultater i sine provinser. Handlingsrommet for et lite land som Norge var begrenset fra starten.

Etter 2014 endret den internasjonale innsatsen karakter. NATO etablerte Resolute Support Mission (RSM) som erstatning for ISAF-operasjonen. Rundt 80% av bistanden gikk utenom

FNs spesialutsending Tadamichi Yamamoto (på podiet) i 2017 under den årlige anti-korrupsjonskonferansen i Kabul. Konferansen arrangeres av EU og den afghanske regjeringen Foto: FN/Fardin Waezi

det afghanske statsbudsjettet, noe som undergravde de sentrale afghanske institusjonenes kapasitet og legitimitet.

Mens krigen ble stadig mer intens og det internasjonale samfunnet gradvis trakk seg tilbake militært, etablerte Taliban fra 2009 et «søfistikert system for parallell styring» med kommisjoner for militære, politiske, helse, utdanning og NGO-er. Denne parallelle strukturen ble ikke anerkjent eller forstått i tilstrekkelig grad av internasjonale aktører.

Positive resultater, men til hvilken pris?

Det er viktig å erkjenne at bistanden også hadde positive effekter:

- 50% reduksjon av mørdredødelighet mellom 2003 og 2017
- utvikling av sivilsamfunnet, inkludert mediene
- styrking av kvinners stilling (spesielt i perioden 2001-2021)
- forbedringer innen utdanning og helse

Disse framskrittene må sees i sammenheng med de betydelige negative konsekvensene. Afghanistan ble et av verdens mest bistandsavhengige land, noe som skapte en uholdbar situasjon. Både militær og sivil aktivitet bidro til omfattende korrupsjon, samtidig som det var en generell mangel på kunnskap om lokale forhold.

Bistanden fortsetter under nye premisser

Etter Talibans maktovertakelse i august 2021 kollapset Afghanistan økonomisk. Omtrent åtte milliarder dollar i internasjonal bistand ble trukket tilbake, og BNP falt med mer enn 25%. Over 90% av afghanerne lever nå i fattigdom, og mer enn 24 millioner er avhengige av humanitær hjelp.

Norge har kraftig redusert støtten til langsiktig utviklingsarbeid. Regionbevilgningen for 2025 er kuttet til 351 millioner kroner, ned fra 575 millioner i 2021. Dette er det femte året på rad med kutt. Fokuset har skiftet til humanitær nødhjelp, men selv dette er utilstrekkelig.

FN har utviklet et nytt strategisk rammeverk for 2023-2025 som kombinerer nødhjelp med langsiktige tiltak. Rammeverket har tre hovedområder:

- tilgang til grunnleggende tjenester for de mest marginaliserte
- økonomisk inkludering og gode levekår
- fremme av sosialt samhold, menneskerettigheter og rettssikkerhet

Men uten endringer i Talibans politikk, særlig overfor kvinner og jenter som har mistet tilgang til utdanning, arbeid og offentligheten, vil det være vanskelig å oppnå varig bedring.

Debatten som fortsetter

Det norske engasjementet har skapt heftig debatt som fortsetter den dag i dag. Forsvaret og flere partier har argumentert for at militær tilstedeværelse var nødvendig for å oppfylle NATO-forpliktelser og hindre at Afghanistan igjen ble et fristed for internasjonal terrorisme.

Arbeiderpartiet og Høyre har i hovedsak støttet deltakelsen, men erkjent at målkonfliktene ofte førte til at langsiktig bistand ble underordnet kortsiktige militære hensyn. Andre partier som SV og Rødt har vært gjennomgående kritiske og ment at den militære innsatsen forlenget konflikten og svekket mulighetene for fredelige løsninger.

Spørsmålet om sivil-militær koordinering har vært sentralt. Norge valgte et tydelig institusjonelt skille mellom sivil og militær innsats, støttet av regjeringen og hjelpeorganisasjonene. Men dette skarpe skillet kunne også føre til svak koordinering og fragmentert innsats.

Nye evalueringer og gamle lærdommer

I oktober 2024 ble et nytt Afghanistan-utvalg oppnevnt, igjen ledet av Bjørn Tore Godal. Dette skal evaluere perioden 2015-2021 og evakueringen fra Kabul. Forhåpentlig vil dette gi oss enda klarere svar på hva som gikk galt. Allerede nå kan vi trekke viktige lærdommer:

- Militær sikkerhet alene skaper ikke utvikling.
- Bistand under militær beskyttelse kan undergrave sin egen legitimitet.
- Uten lokal forankring og eierskap blir både sikkerhet og utvikling kortvarig.
- Komplekse konflikter krever mer nyanserte løsninger enn todelte strategier.
- Et høyt bistandsvolum er ikke nok. Midlene må forvaltes forsvarlig.

Hva betyr dette for fremtiden?

Afghanistan-engasjementet reiser fundamentale spørsmål for norsk utenrikspolitikk: Kan vi forene militærmakt og bistand effektivt? Hvordan unngår vi at allianseforpliktelser undergraver utviklingsmål? Og kanskje viktigst: Har vi lært nok til å gjøre det bedre neste gang?

Kilde:

«En god alliert – Norge i Afghanistan 2001–2014». NOU 2016:8.

Vi brukte noen titall milliarder med en slags god hensikt, men det har vært med å etse bort det å bygge opp et samfunn.

Are Søberg, «Sløseriombudsmannen»

PÅSTAND 3

Bistand skaper avhengighet

Kritikere av bistand trekker ofte fram faren for at bistand skaper en avhengighetskultur. Når rike land gir fattige land noe de trenger, enten det er penger, utbygging av infrastruktur, mat eller vann, blir de passive mottakere uten verktøy til å håndtere ressursene på egenhånd. Enkelte påstår også at bistandsbransjen har en egeninteresse i å opprettholde et slikt system.

Morten Wold, Fremskrittspartiets bistandspolitiske talsmann, har hevdet at «tradisjonell bistand hjelper ikke folk ut av fattigdom». I 2016 sa hans forgjenger Christian Tybring-Gjedde dette i Dagsnytt 18: «Det er ikke dokumentert at noen har blitt uavhengig av bistand. Det er den eneste måten vi kan måle om det fungerer på.»

Er det et godt poeng?

Ren utdeling av ressurser uten noen plan for hvordan folk skal klare seg selv, er en lite utbredt praksis. I den grad dette skjer, begrenser det seg til svært akutte kriser, særlig flyktningkriser hvor folk har mistet alt og har umiddelbare behov for mat, vann og midlertidig husly.

Mye av kritikken mot norsk bistand som retter seg mot avhengighetskultur, bygger på utdaterte praksiser som norske bistandsorganisasjoner ikke lenger driver med. Dersom evalueringer og faktabasert kritikk av bistandsprogrammer påviser en fare for avhengighet av giverne, bør de involverte organisasjonene se nærmere på metoder og praksis. For de aller fleste organisasjoner er det et imidlertid et mål for bistanden at mottakerne skal bli minst mulig avhengig av den.

«Sammen hjelper vi mennesker å finne sin egen vei ut av fattigdom», sier Kirkens Nødhjelp på sine nettsider. «Alle kvinner skal kunne jobbe og styre egne penger» er ett av målene til Care. Selv organisasjoner som Flyktninghjelpen, som jobber med akutt nødhjelp til mennesker på flukt, legger vekt på det samme: «Fordi mennesker på flukt vet best hva som passer for seg og sin familie, gir vi dem pengestøtte så de kan handle det de trenger.»

Autonomi, det at folk skal klare seg selv, er et viktig prinsipp for de aller fleste organisasjoner som jobber med bistand i dag. Dette er også nedfelt i stortingsmeldingen «Felles ansvar for felles framtid», som handler om norsk utviklingspolitikk og FNs bærekraftsmål:

Vi tror vi tar på kappen og eliminerer sult og fattigdom. Det man egentlig gjør, er å videreføre fattige lands avhengighet av de rikes veldedighet og subsidierte korruperte regjeringer.

Jessie Kong, spaltist i Aftenposten

«Utdeling av humanitær hjelp over mange år kan skape en avhengighetskultur i befolkningen. Der det er mulig vil vi bidra til å styrke kapasiteten i lokale og nasjonale systemer for levering av sosiale tjenester og matsikkerhet. Vi skal ikke bare dele ut mat, men legge vekt på utdeling av såkorn, vaksiner og andre insentiver for økt lokal matproduksjon.»

Kritikere påstår at «tradisjonell bistand hjelper ikke folk ut av fattigdom» samt at «det er ikke dokumentert at noen har blitt uavhengig av bistand».

Det er ikke opplagt hva som ligger i «tradisjonell bistand». For noen kan det være en forestilling om at bistand går ut på å gi mat, penger og andre ressurser uten å følge opp. Dette er en forestilling mange har om hvordan bistand fungerer, men som ikke gir et riktig bilde av hvordan bistandsorganisasjoner jobber i dag.

Om vi mener «bistand slik den fungerer i dag», må vi se litt på hva som lar seg dokumentere. Det er vanskelig. Å dokumentere avhengighet, eller uavhengighet, er ikke mindre vrient. Begrepene er ikke så entydige som man skulle tro.

Kilder

Regjeringen: «Felles ansvar for felles framtid». Stortingsmelding. Meld.St. 24 (2016-2017). April 2017.

www.kirkensnodhjelp.no

www.care.no

www.nrc.no

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Hva sier forskningen?

Hva vil det egentlig si at «bistand fungerer»? Det kan bety at ett enkelt prosjekt har nådd målene sine, at et visst antall mennesker som ikke hadde utdanning eller jobb, har fått det som følge av bistandsprosjekter og -tiltak, eller at bistand har spilt en betydelig rolle for at andelen fattige i et land har gått ned. Problemstillingene er ofte så komplekse at resultater først vil la seg måle mange år etter at tiltakene er gjennomført. Det innebærer også at det er mange flere kriterier enn «avhengig eller uavhengig av bistand» som viser om bistanden fungerer eller ikke.

Det kanskje aller viktigste målet med bistand er å bekjempe fattigdom. Lykkes bistanden med det? Ja, i stor grad, skal vi tro mange av studiene som har sett på sammenhengen mellom bistand og fattigdomsreduksjon.

Forskerne Edmore Mahembe og Nicholas M. Odhiambo fra University of South Africa gikk gjennom store mengder forskningslitteratur om temaet. I 2019 konkluderte de med at bistand hjelper til med å bekjempe fattigdom. I den forbindelse er bistanden særlig effektiv når mottakerlandene allerede er innstilt på å satse på sektorer som landbruk, utdanning, helse og andre sosiale tjenester og når bistanden rettes mot infrastruktur, økonomisk utvikling og produksjonssektorer. Med andre ord, bistanden fungerer best som del av en langsiktig tankegang som har som mål at landene skal klare seg selv.

Kilder

Deaton, Angus: *The Great Escape: Health, Wealth and the Origins of Inequality*. Princeton University Press 2013.

Mahembe, Edmore og Nicholas M. Odhiambo: «Foreign aid and poverty reduction: A review of international literature». *Cogent Social Sciences*, juni 2019.

Nygård, Håvard Mogleiv: «Hvordan virker bistanden?» Kronikk. *Norad*, april 2022.

Riddell, Roger: «Does Foreign Aid Really Work?». Tale til Australasian Aid and International Development Workshop, februar 2014.

Nobelprisvinneren Angus Deaton er en av flere som har pekt på at langvarig og omfattende bistand kan svekke insentivene for mottakerland til å bygge egne, bærekraftige inntektskilder og institusjoner. I boka *The Great Escape* argumenterer han for at den sosiale kontrakten mellom stat og innbyggere kan bli svekket av bistand fordi regjeringer føler et større ansvar overfor donorer enn for sine egne borgere.

Når nødhjelp, som i utgangspunktet skal være akutt og midlertidig, gis over lang tid uten å kombineres med tiltak for lokal kapasitetsbygging og utvikling, risikerer man at både enkeltpersoner og myndigheter blir avhengige av ekstern støtte for å dekke grunnleggende behov. Derfor er det bred enighet i forskningen om at nødhjelp må kombineres med tiltak som bygger lokal kapasitet, styrker selvhjelp og legger grunnlag for varig utvikling.

Tall og fakta

- Internasjonal forskning indikerer en klar sammenheng mellom bistand og økonomisk vekst. Et land som får rundt 10% av sitt bruttonasjonalprodukt i bistand, vil over tid i snitt ha ett prosentpoeng høyere vekst enn landet ville hatt uten bistand.
- Norad påpeker hvordan det blir stadig færre fattige land. Siden 1989 har 34 land som før mottok mye i bistand blitt så rike at de ikke lenger kan motta bistand. Antallet lavinntektsland i verden har gått ned fra 63 i 2000 til 26 i 2024. Bistand alene er ikke grunnen til det, men i flere av landene har vellykket bistand vært en betydelig bidragsyter.
- Ett eksempel på hvordan bistand kan gjøre land mindre avhengig av bistanden på lang sikt, handler om støtte til lokale skattesystemer. Det internasjonale pengefondet viser gjennom prosjektet Revenue Mobilization Trust Fund at teknisk assistanse med skatteadministrasjon fører til økte skatteinntekter i lav- og mellominntektsland. Skatteinntektene øker betydelig, og dette fører igjen, ifølge studier fra UNU WIDER-instituttet for utviklingsøkonomi, til at statens legitimitet blir sterkere og at den ansvarliggjøres overfor innbyggerne. African Tax Administration Forum (ATAF) har rapportert om betydelig høyere skatteinntekter i afrikanske land som har mottatt målrettet bistand til skatteadministrasjon.
- I Afghanistankomiteen har vi erfart at folk ikke ønsker å være passive mottakere i et notat vi utarbeidet i 2021. Flere afghanere vi intervjuet, påpekte at enkelte bistandstiltak kunne gjøre folk "late" og at bistand burde gis i bytte mot arbeid. Selv om eksperter og forskning peker på at det mest effektive er de langsiktige tiltakene med mål om uavhengighet, arbeidsplasser og økonomisk vekst i tett samarbeid med lokalbefolkningen, går den internasjonale finansieringstendensen i retning av å erstatte dem med mer kortsiktige prosjekter. Bistandsarbeidere, og faktisk også Taliban, mener at dette reduserer befolkningen til passive mottakere.

Sundén, Annika: «Nuanced Criticism of the assistance of Nobel Laureate Angus Deaton». Swedish Development Forum/ Utvecklingsmagasinet, desember 2015.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Kilder

Det internasjonale pengefondet: «Revenue Mobilization Thematic Fund».

Fjeldstad, Odd-Helge: «Taxation and Development. A Review of Donor Support to Strengthen Tax Systems in Developing Countries». UNU-WIDER, februar 2013.

Kaplan, Ian og Tonje Merete Viken: «Aid and Conditionality». White paper, Afghanistankomiteen/Conow, oktober 2021.

Parry, Richard og Lincoln Marais: «ATAF@15: Insights from an African Tax Organisation». African Tax Administration Forum, november 2024.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Skaper bistand avhengighet?

Argumenter og motargumenter

Ikke nødvendigvis, fordi...

- Bistand virker når den styrker lokal kapasitet: Moderne bistand legger vekt på kompetansebygging, eierskap og lokal ledelse, ikke passiv mottakelse. Resultatene fra prosjekter som Sardeh-dammen i Afghanistan viser hvordan lokalsamfunn selv identifiserer løsninger og gjennomfører dem med ekstern støtte.
- Langsiktige resultater i flere land: 34 tidligere mottakerland er nå for rike til å motta bistand. Tanzania er et eksempel på et land som har beveget seg fra høy bistandsavhengighet til økt selvstendighet og økonomisk vekst.
- Bistand gir økonomisk vekst: Internasjonal forskning viser at land som mottar rundt 10% av BNP i bistand, i snitt får ett prosentpoeng høyere årlig vekst enn de ellers ville hatt. Vekst gir mulighet til å redusere avhengighet.
- Uten bistand, institusjonelt sammenbrudd: I sårbare stater som Afghanistan kan fraværet av bistand føre til full kollaps i offentlige tjenester, som igjen skaper rom for ekstremisme og ustabilitet.
- Nødhjelp er ikke normen: Ren ressursutdeling forekommer hovedsakelig i akutte kriser, og er ikke representativt for moderne bistandsarbeid som vektlegger selvhjelp og økonomisk selvstendighet.

Verdiene

- Autonomi er målet, ikke middelet: De fleste bistandsorganisasjoner arbeider for at mennesker skal klare seg selv. Å gi folk kontroll over egne liv er et eksplisitt verdigrunnlag.
- Fattigdom er ikke et valg: I områder rammet av krig, sult og klimakrise er bistand nødvendig for å gi folk en reell sjanse til å komme seg på beina.
- Solidaritet innebærer å stå i det over tid: Å trekke seg ut fordi bistanden ikke «virker raskt nok» er å forlate mennesker i nød. Varig endring tar tid.
- Verdighet i lokal styring: Lokalt ledede prosjekter gir makt og innflytelse tilbake til de det gjelder. Det er det motsatte av å gjøre folk passive.

Ja, fordi...

- Langvarig nødhjelp kan svekke lokal kapasitet: Når nødhjelp varer for lenge uten utviklingstiltak, risikerer man at myndigheter og borgere blir passive og avhengige av ekstern støtte.
- Svekkede incentiver til reform: Vedvarende bistand kan redusere presset på myndigheter for å utvikle egne skattesystemer og bærekraftige institusjoner.
- Etablering av parallelle strukturer: Hvis bistanden skjer utenfor statlige systemer, risikerer den å undergrave statsbygging og skape legitimitetsproblemer.
- Ressurslekkasjer og misbruk: I enkelte kontekster kan bistand skape maktkonsentrasjon og svekke demokratisk utvikling, særlig hvis den kanaliseres gjennom politisk korrupte aktører.
- Mangel på exit-strategier: Noen bistandsprogrammer fortsetter uten en klar plan for lokal overtakelse, noe som gjør at avhengighet vedvarer.

Verdiene

- Passiv mottakelse undergraver verdighet: Å være avhengig av hjelp over lang tid kan svekke menneskers stolthet, initiativ og eierskap.
- «Vi vet best»: Bistand kan bære med seg en implisitt idé om at «vi vet best» og frata folk ansvar og mulighet for egne løsninger.
- Et uetisk system i seg selv: Noen hevder bistandsbransjen i seg selv har økonomiske egeninteresser i å opprettholde bistandsstrømmer og dermed også avhengighet.
- Følelsesbasert politikk: Bistand kan være motivert mer av vår følelse av å være gode enn av virkelige, bærekraftige løsninger i sør.

BAKGRUNN

Afghanistan i bistandsfella

Diskusjonen om Afghanistan viser oss et grunnleggende dilemma i moderne utviklingspolitikk: Hvordan kan vi hjelpe land som trenger støtte uten å gjøre dem avhengige av den samme støtten?

Afghanistan har siden 2001 vært et av verdens mest bistandsavhengige land. Internasjonal bistand har i perioder utgjort opptil 90% av statsbudsjettet og rundt 40% av bruttonasjonalproduktet (BNP). Dette betyr at staten og store deler av befolkningen har vært helt avhengig av ekstern støtte for å overleve og få tilgang til grunnleggende tjenester som helse, utdanning og mat.

Før vi går inn på problemene, er det viktig å anerkjenne at bistanden har hatt mange positive effekter i Afghanistan. Barnedødeligheten har gått kraftig ned, og millioner har fått tilgang til vaksiner og helsetjenester. Særlig for jenter har bistanden ført til at mange flere har fått gå på skole, en utvikling som var utenkelig under Taliban på 1990-tallet. Samtidig har veier, vannforsyning og elektrisitet blitt bygget ut mange steder, og i krisesituasjoner har bistand vært livreddende for millioner.

Hvordan har bistand skapt avhengighet?

De positive effektene forteller bare deler av historien. Afghanistan har hatt få muligheter til å skape egne inntekter, både på grunn av kontinuerlig konflikt, en svak stat og manglende økonomisk infrastruktur. Dette har gjort bistand nødvendig, men har også gjort bygging av en selvstendig økonomi vanskelig. Når alt kommer utenfra, blir det lite press på myndighetene til å utvikle egen kapasitet.

Giverlandene har ofte forsterket denne dynamikken ved å prioritere egne mål og raske resultater framfor å bygge opp afghanske institusjoner og økonomi på lang sikt. Mange bistandsprosjekter har blitt drevet utenom afghanske myndigheter for å unngå korrupsjon og ineffektivitet, men dette har paradoksalt nok gjort at staten ikke har fått erfaring med å styre og forvalte egne ressurser.

Store pengestrømmer inn i et allerede svakt system har samtidig ført til omfattende

Matdistribusjon i Badakhshan. Afghanistan har siden 2001 vært et av verdens mest bistandsavhengige land.

korupsjon. Dette har ikke bare undergravd utviklingen, men også tilliten mellom befolkning og stat. Bistanden har ofte styrket lokale makthavere og klientnettverk, heller enn å bygge opp en ansvarlig sentralstat. Resultatet har blitt en stat som er avhengig av både bistand og lokale eliter for å holde seg sammen.

Den politiske avhengigheten er kanskje enda mer problematisk. Afghanske myndigheter har ofte innrettet seg etter giverlandenes prioriteringer, heller enn å utvikle egne strategier og ta ansvar overfor egen befolkning. Når staten vet at den får penger uansett, svekkes insentivene til å utvikle skattesystem, økonomi og ansvarlig styresett.

Motargumenter og nyanser

Diskusjonen er ikke entydig. Noen argumenterer for at Afghanistan, med sin historie av krig, fattigdom og svake institusjoner, ville vært avhengig av ekstern støtte uansett. Bistand har tross alt vært nødvendig for å unngå humanitær katastrofe og for å gi folk et minimum av tjenester. Alternativet kunne vært enda større nød og ustabilitet.

Mange bistandsprosjekter har blitt drevet utenom afghanske myndigheter for å unngå korrupsjon og ineffektivitet, men dette har paradoksalt nok gjort at staten ikke har fått erfaring med å styre og forvalte egne ressurser.

For å unngå bistandsfella i framtiden må bistand i større grad bidra til å bygge opp lokal kapasitet, ansvarlighet og økonomisk selvstendighet.

Andre fattige og konfliktpregede land har lignende utfordringer med bistandsavhengighet. Det som gjør Afghanistan spesielt, er omfanget av bistand, koblingen til militære operasjoner og den langvarige konflikten som har gjort normal økonomisk utvikling nærmest umulig.

Det er også viktig å understreke at ikke all bistand har ført til avhengighet. Noen programmer har faktisk styrket lokal kapasitet, bygget opp institusjoner og gitt varige resultater. Det finnes eksempler på vellykkede prosjekter innen helse, utdanning og lokal utvikling, særlig der man har samarbeidet tett med lokale aktører og bygget på eksisterende strukturer.

Konsekvenser av bistandsavhengighet

Konsekvensene av denne avhengigheten har blitt tydelige gang på gang. Når bistanden kuttes, kollapser tjenester og økonomi raskt, noe vi så tydelig etter Taliban-overtakelsen i 2021. Staten har også blitt mer opptatt av å tilfredsstille internasjonale givere enn å bygge tillit til egen befolkning. Til tross for enorme bistandsbeløp lever fortsatt store deler av befolkningen i fattigdom, og utviklingen har vist seg å være ekstremt sårbar for politiske endringer.

Veien videre

Erfaringene fra Afghanistan peker på behovet for en annen tilnærming til bistand. Dette innebærer større vekt på kapasitetsbygging, lokal forankring og støtte til inntektsgenerering. Afghanistan har en stor ressursrikdom, men krig, konflikt og mangel på forutsigbarhet har hindret investeringer og industriutvikling. Dette gjør at bistand har vært helt avgjørende for Afghanistan, men har også bidratt til å gjøre landet avhengig av ekstern støtte. Denne avhengigheten skyldes både landets egne utfordringer og måten bistanden har vært gitt på.

For å unngå bistandsfella i framtiden må bistand i større grad bidra til å bygge opp lokal kapasitet, ansvarlighet og økonomisk selvstendighet. Dette krever tålmodighet, bedre koordinering mellom givere og en erkjennelse av at varig utvikling tar tid.

Kilder

«En god alliert – Norge i Afghanistan 2001–2014». NOU 2016:8.

Acaps: «Afghanistan: Implications of the US Foreign Aid Cuts on the Humanitarian Response». Analyse, april 2025.

Afghanistan Analysts Network: «The End of US Aid to Afghanistan: What will it mean

for families, services and the economy?»
Analyse, ReliefWeb, mai 2025.

Fullstendig
kildeliste med
lenker finner du på
afghanistankomiteen.
no.

I mange vellykkede prosjekter har man samarbeidet tett med lokale aktører og bygget på eksisterende strukturer. Her i Yafтал-e-Payan deltar innbyggerne både i planlegging, bygging og vedlikehold av et nytt vanningsanlegg.

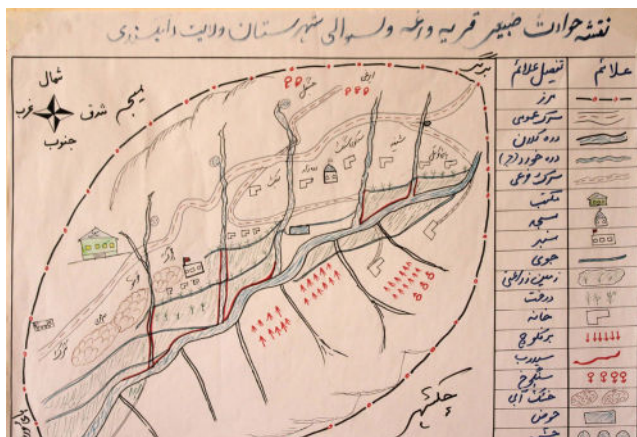
ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID

Lokalt ledet bistand gir mer uavhengighet

Teknisk innovasjon møter lokal kunnskap. Langsiktig tenkning. La lokalsamfunnet lede an i alle ledd av prosjektet. Dette er noen av nøklene til effektiv bistand over tid.

I den afghanske fjellbygda Waragha, 60 kilometer fra Daikundi-provinsens sentrum, står Mohammad Nabi i det som en gang var hans blomstrende mandelhage. For fire år siden høstet han 700 kilo mandler årlig. I 2022 var avlingen krympet til 259 kilo. Tørke hadde forvandlet trærne til skygger av seg selv.

Mohammad Nabis historie kunne vært enda en tragisk fortelling om klimaendringenes ødeleggende kraft. I stedet er den blitt et eksempel på hvordan bistand kan fungere når den bygger på lokalsamfunnets egne prioriteringer og skaper varige endringer.

Dette detaljerte kartet er tegnet av den lokale beredskapskomiteen. Områder som er sårbare for tørke, jordskred og flom er tegnet inn, sammen med en oversikt over tilgjengelige ressurser.

Mer enn vannmangel

Waragha-dalens problemer illustrerer hvordan klimakrisen også forsterker andre problemer. Til tross for at Afghanistans lengste elv, Helmand, renner gjennom distriktet, sliter lokalsamfunnet med kronisk vannmangel. Elva ligger så langt nedenfor fjellandsbyene at vannet praktisk talt er utilgjengelig.

Tørke er ikke uvanlig i Afghanistan, men for innbyggerne i Waragha hadde situasjonen blitt særlig ille siden 2018. Konsekvensene rammet hele samfunnet: Halvparten av jordbruksarealet ble forlatt. Fruktrær som hadde vokst i tiår, døde. Husdyrholdet kollapset da bøndene ikke lenger kunne produsere vinterfôr. Klimakrisen førte også til sosial splittelse. En bonde fortalte: «Hver natt samlet 20-25 bønder seg ved vannkilden, noe som førte til opphetet krangel og konflikter om hvordan vannet skulle fordeles.» I de verste tilfellene førte vanntyverier til vold.

En tredjedel av husstandene har forlatt bygda de siste to tiårene, delvis som følge av tørken. Dette er et mønster vi også ser globalt: Klimaendringer fører til både fattigdom og konflikt og driver mennesker på flukt.

Bistand basert på lokale prioriteringer

Da vi etablerte oss i Daikundi i 2023, valgte vi en tilnærming som skulle vise seg å være svært vellykket. Først bisto vi lokalbefolkningen med å opprette beredskapsteam

Unge og arbeidsledige i Waragha fikk både jobb og bedre kunnskaper og ferdigheter i murerfaget, alt dette i et sikkert arbeidsmiljø.

på flere nivåer med et klart definert ansvar for naturressursforvaltning. Dette manglet helt i Waragha.

Disse lokallagene fikk opplæring i å kartlegge risiko og å utarbeide en egen utviklingsplan for lokalsamfunnet. Som Muhammad, et lokallagsmedlem, forklarte: «Kartleggingen av farene for naturkatastrofer og tiltaksplanen har hjulpet oss med å identifisere områder som er utsatt for katastrofer. Dette er ikke bare nyttig når katastrofer skjer, men også når vi skal informere eksterne støttespillere om våre prioriteringer.»

Resultatet av kartleggingen var en prioritert liste med ni tiltak, med bygging av et nytt vannreservoar på topp. Det avgjørende var at dette ikke kom fra Afghanistankomiteen, men fra lokalsamfunnet selv.

Teknisk innovasjon møter lokal kunnskap

Det nye reservoaret har med sine 868 kubikkmeter 250% større kapasitet enn det gamle. Men det som gjør det revolusjonerende, er den strategiske plasseringen. Det gamle anlegget lå i et flomutsatt område, og

lekkasjer forekom ofte. Det nye ble plassert høyere i terrenget. Dette gir beskyttelse mot flom, samtidig som tyngdekraften utnyttes til å gi bedre vanning. Planleggingen og byggingen av vannreservoaret peker på et viktig prinsipp for bærekraftig bistand, nemlig kombinasjonen av teknisk ekspertise og lokal kunnskap og deltakelse. Lokalsamfunnet bidro med land, arbeidskraft og lokalt tilgjengelige byggematerialer som stein og sand. Vel så viktig var det at de forpliktet seg til langsiktig vedlikehold.

Resultater som forandrer liv

Endringene er påtakelige. Bønder som tidligere måtte la halvparten av jorden ligge brakk, kan nå dyrke hele arealet i vårsesongen. Et stort framskritt er at de har begynt med dyrking av to årlige avlinger på 30-50% av jorda. Salimi, som eier tre jerib (tilsvarende 0,6 hektar) jord, høstet tidligere bare 490 kilo hvete per sesong. Fremdeles har han samme avling i første sesong, men han dyrker også bønner på halvparten av jorden senere i sesongen. Siden sju kilo bønner selges for 800 afghani sammenlignet med sju kilo hvete til 200 afghani, utgjør

Waragha-dalens problemer illustrerer hvordan klimakrisen også forsterker andre problemer.

Afghanistankomiteen har bygd dette vannreservoaret i samarbeid med ingeniører og lokalbefolkningen. I tillegg til å sørge for vann til vanning og klesvask er reservoaret et sosialt møtested.

dette en betydelig økning i husholdningens inntekter. Lokalsamfunnet dyrker nå over ti ulike matprodukter, fra hvete og mais til gulrøtter, rotfrukter, løk, tomater, erter og bønner. Dette styrker matsikkerheten på flere måter. Ulike matsorter modnes til forskjellige tider og gir mer jevn tilgang på mat året rundt. Kombinasjonen av korn, belgfrukter og grønnsaker sikrer i tillegg et mer balansert kosthold.

Hva gjorde Waragha-prosjektet effektivt?

Waragha-prosjektet synliggjør flere faktorer som skiller bærekraftig bistand fra bistand som skaper avhengighet.

Lokalt definerte prioriteringer: I stedet for at eksterne aktører fant problemene og løsningene, la Afghanistankomiteen til rette for en prosess der lokalsamfunnet selv kunne peke på problemer, løsninger og prioriteringer. Dermed fylte tiltakene reelle behov og hadde lokal oppslutning.

Organisering: Etableringen av lokallag for naturressursforvaltning og opplæring i fredelig konfliktløsning har vært like viktig som det konkrete vannreservoaret. Lokalsamfunnet har nå både en organisasjonsform og ferdigheter som kan møte framtidige utfordringer.

Tilpasset teknologi: Det nye vannreservoaret er ikke høyteknologisk, men utformet og tilpasset for lokale forhold. Det kunne bygges med lokale materialer og vedlikeholdes med lokal kompetanse.

Konfliktforebygging: Vi innså at økt tilgang til vann i seg selv ikke ville løse problemet med konflikter. Derfor gikk vi også inn med opplæring i dialog og konflikthåndtering for 32 lokalsamfunnsmedlemmer. Tester før og etter opplæring viste en markant økning i deltakernes kunnskap om konfliktløsning.

Suksess målt i diversifisering: Suksessfaktorene er hvor godt lokalsamfunnet tilpasser seg og evner å skape et mangfold av inntektskilder.

Redusert avhengighet

Waragha-studien gir konkrete svar på kritikk av bistand som skaper avhengighet. Vellykket bistand:

- bygger på lokalsamfunnets egne prioriteringer
- kombinerer innovative løsninger med lokal kunnskap
- investerer like mye i kapasitetsbygging som infrastruktur
- bidrar til håndtering av lokale konflikter
- skaper flere ulike inntektsmuligheter

Med mer effektive vannreservoarer blomster mange av mandeltrærne igjen.

Slik kan bistanden levere varige resultater som styrker lokalsamfunnets egen evne til å møte framtidige utfordringer. Som Hasan Ali, en deltaker i opplæringen, uttrykte det: «Siden Afghanistankomiteen begynte å jobbe her, har det blitt mange færre konflikter om vann i lokalsamfunnet. Regelmessige møter for å forvalte det felles vannreservoaret og opplæringen vi fikk, hjalp oss virkelig med å bygge tillit.»

Klimaendringene vil forbli en utfordring. Mindre snø i Hindukush-Himalaya bærer bud om nye tørkeperioder. Utviklingen av La Niña kan også føre til mer tørke. I denne sammenhengen er helhetlige tilnærminger med lang horisont mer relevante enn noensinne. Waragha viser at smart utformet bistand ikke skaper avhengighet, men bygger motstandskraft som står seg i framtidens kriser.

Refleksjoner og anbefalinger for økt bærekraft

Erfaringene fra Waragha er et eksempel på hvordan lokalt ledet utvikling kan gi betydelige resultater. Det

besvarer delvis spørsmålet om hvordan man kan redusere bistandsavhengighet når en stat selv ikke har kapasitet til å bidra til utvikling i lokalsamfunnene, som er tilfelle i Afghanistan. Hvordan kan man løse nye problemer som oppstår, uten vedvarende støtte fra bistandsaktører? Lokalt ledet bistand er avgjørende når staten er svak, men det stiller også krav til lokalbefolkningen. For framtidige prosjekter vil Afghanistankomiteen derfor forvente at deler av overskuddet fra jordbruket spares til å dekke vedlikehold og investeringsbehov.

Prosjektene i Waragha er nærmere beskrevet i Afghanistans case-studie «The Resilience Synergy: When Climate Actions Enhance Livelihood Opportunities: A Case Study on NAC's Livelihood and Climate Adaptation Initiatives in Shahrstan, Daikundi, Afghanistan.» Last ned rapporten fra afghanistankomiteen.no.

ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID

Tre veier til samme mål

Afghanistankomiteen kombinerer dialogarbeid med humanitær hjelp og utviklingsbistand for at folk skal klare seg mest mulig selv.

Afghanistan var rammet av krig i årtier. Nå kommer klimakrisen på toppen. Her holder det ikke å bare gi nødhjelp eller drive vanlig utviklingsarbeid. Landet trenger løsninger som tar tak i både akutte behov og langsiktige problemer samtidig. Afghanistankomiteen bruker derfor det som kalles «trippel nexus». Arbeidsmetoden knytter sammen tre områder: humanitært arbeid, utvikling og arbeid for fred og stabilitet. Så langt det er mulig forsøker Afghanistankomiteen å skape synergier mellom humanitær bistand og langsiktig utvikling.

Umiddelbar hjelp som bygger grunnlag

For å møte den akutte krisen som rammer afghanske familier har Afghanistankomiteens humanitære innsats økt kraftig de siste årene. Men i stedet for bare å gi mat og penger, kombinerer vi akutt hjelp med tiltak som styrker folks mulighet til å klare seg selv.

Når familier får mat, penger og landbrukspakker med frø

TRIPPEL NEXUS

Trippel nexus kobler humanitære tiltak, utviklingsarbeid og fredsinnsett for å møte både akutte og langsiktige behov i konflikt- og kriseområder. Målet er å skape bedre samordning mellom aktørene, slik at nødhjelp, langsiktig utvikling og arbeid for fred og stabilitet trekkes i samme retning og forsterker hverandre. Dette rammeverket har fått økt oppmerksomhet internasjonalt, blant annet i FN og OECD.

og verktøy, dekker det både det umiddelbare behovet for mat og skaper grunnlag for framtidig inntekt. Dette er humanitært arbeid som tenker langsiktig. Familiene får det de trenger nå, samtidig som de lærer ferdigheter og bygger opp ressurser som gjør dem mindre avhengige av hjelp senere.

Infrastruktur som skaper motstandskraft

Afghanistankomiteens utviklingsarbeid handler om å bygge infrastruktur som tjener flere formål samtidig. Når vi bygger vanningskanaler, vannreservoarer og demninger, skjer det gjennom lokale arbeidsplasser som gir inntekt til bygdesamfunn når arbeidsløsheten er høy. Ofte betales lønnen gjennom humanitære prosjekter. Folk får både jobb i dag og bedre infrastruktur for fremtiden.

Samtidig gjør denne infrastrukturen samfunnene bedre rustet når klimakrisen rammer. Bedre vanningsystemer redder avlinger under tørke. Demninger beskytter mot flom. Det som bygges for å skape arbeidsplasser, blir også en forsikring mot framtidige kriser.

Lokalsamfunnene får ikke bare overlevert ferdig infrastruktur. De er med i planleggingsfasen, bidrar i byggeprosessen med materialer og arbeidsinnsett og oppretter komiteer med ansvar for å forvalte og vedlikeholde den. Dette skaper eierskap og sikrer at prosjektene varer. Gjennom komiteer for vannforvaltning og vedlikehold forvaltes fellesressurser.

Dialog: Verktøy for varig endring

Afghanistankomiteens dialogarbeid handler om hvordan det jobbes for å forbygge og hindre konflikter som kan

I tett samarbeid med 60 lokalsamfunn i Badakhshan, Ghazni og Faryab har Afghanistanstankomiteen bidratt til å utbedre og rehabilitere vei og vannrør på landsbygda.

oppstå i forbindelse med gjennomføring av prosjekter. Metoden er utviklet sammen med Nansen Fredssenter på Lillehammer for å mobilisere til felles innsats, skape dialog og løse konflikter på fredelig vis. Målet er å fremme solidaritet og «fred nedenfra» innen og mellom familier og lokalsamfunn.

Nansen-dialogmetoden retter seg særlig inn mot lokalsamfunn og familier. På samfunnsnivå handler dette om å forstå og løse konflikter innen og mellom landsbyer, På familienivå brukes dialogmetoden for å fremme bedre kommunikasjon mellom ektefeller, mellom foreldre og barn, og innen storfamilier.

Gjensidig forsterkning

Trippel nexus-tilnærmingen knytter altså sammen Afghanistanstankomiteens humanitære arbeid, utviklingsarbeid og dialogarbeid. Vi dekker umiddelbare behov gjennom

midlertidige jobber og mat-for-arbeid-programmer, samtidig som vi fremmer langsiktig utvikling gjennom lokalsamfunnskontrakter for infrastrukturprosjekter. Opplæring i dialogferdigheter styrker relasjoner både mellom og innad i lokalsamfunn, og sikrer rettferdig forvaltning av felles ressurser. Slik skaper vi ikke bare løsninger for dagen i dag, men bygger motstandskraft for morgendagen i et land der både krig og klima krever at nødhjelp og langsiktig utvikling må gå hånd i hånd.

Når folk får betalt for å bygge infrastruktur i sitt eget samfunn gjennom kontanter-for-arbeid og mat-for-arbeid, får de både mat på bordet i dag og et bedre samfunn i morgen.

Regjeringen mener tydeligvis medisinen for det afghanske folk er å hvitvaske terrorregimet Taliban, og deretter øse ut penger for å «redde det afghanske folk». På den måten kan Taliban toe sine hender og fortsette å praktisere sin ekstreme form for islam som undertrykker kvinner og ødelegger landet for alle.

Christian Tybring-Gjedde, stortingsrepresentant

PÅSTAND 4

Bistand styrker undertrykkende regimer

Siden Taliban tok makten, har FN fløyet inn over tre milliarder dollar til Afghanistan, tilsvarende rundt 30 tonn med kontanter. Ifølge Afghanistan-ekspert Arne Strand er denne praksisen i strid med prinsippene for god bistand. Den tidligere spesialinspektøren for Afghanistan-gjenoppbygging John F. Sopko advarer om at det ikke lenger er et spørsmål om Taliban avleder bistand, men hvor mye de faktisk tar kontroll over. Taliban benekter dette, men det finnes rapporter om at de styrer hvem som får nødhjelp og pålegger hjelpeorganisasjoner avgifter.

John F. Sopko har videre uttalt at amerikansk og internasjonal bistand til Afghanistan har hjulpet Taliban med å styrke sitt grep om makten. Han peker på at Taliban har utnyttet giverlandenes ønske om å hjelpe befolkningen, og at bistanden har gjort det mulig for regimet å prioritere midler til sikkerhets- og etterretningstjenester for å befeste sin kontroll. Sopko viser også til at Taliban har avledet bistand, pålagt avgifter og skapt barrierer som hindrer afghanere i å få tilgang til tjenester.

Er det et godt poeng?

Påstanden er basert på en forståelig frykt for at bistandsmidler til land som styres av autoritære eller undertrykkende regimer, i praksis ender med å legitimere eller indirekte styrke myndighetene i landet. Regimene kan ta æren for resultatene, bruke ressursene til egne formål eller frigjøre midler til andre formål enn bistand. En annen påstand er at bistand hjelper autoritære regimer med å opprettholde kontroll over egen befolkning. Bistand kan i noen tilfeller bidra til status quo for autoritære regimer. Men når den er riktig utformet, lokalt forankret og treffsikker, kan effekten være den motsatte. Den gir folk flere valg og mer kontroll over egne liv.

Det finnes reelle dilemmaer rundt å gi bistand til land der myndighetene aktivt motarbeider menneskerettigheter og demokratiske verdier. Likevel må ikke det bety at all bistand bør stanses, særlig ikke når bistanden er målrettet og lokalt forankret. Spørsmålet er ikke svart-hvitt. Det er avgjørende hvordan bistanden gis, hvem den når og hvilke effekter den har, ikke hvem som formelt styrer landet. På den måten kan vi støtte sivilbefolkningen.

Afghanistan har allerede svake statlige strukturer, og under Taliban har disse blitt ytterligere uthult. Da et kraftig jordskjelv rammet det nordlige Afghanistan i

En regjering som så tydelig gjør forholdene verre for egen befolkning, kan ikke fortsette å ha klippekort på norsk bistand.

Tor-Hugne Olsen, leder for Sex og politikk

oktober 2023, ble det tydelig hvor sårbart landet er. Tusenvis av uskyldige sivile døde. De offentlige varslingsstjenestene som kunne ha reddet liv, var lammet, blant annet av sanksjoner som hindret tilgang på batterier til varslingsystemene.

Det banale, men avgjørende poenget er: Hvis institusjonene krasjer fullstendig, hvem skal da styre landet? Hvis man ønsker en mer demokratisk utvikling i Afghanistan, må man også tenke på hva slags stat de framtidige lederne vil overta. Å gi opp Afghanistan fordi vi er uenige i myndighetenes politikk, er ikke en ansvarlig strategi. Ungdom uten framtidshåp er sårbare for rekruttering til kriminelle nettverk og ekstremistiske grupperinger. De søker ikke mot utdanning da utsiktene til arbeid etter endt utdanningsløp er minimale.

Det er vanskelig å se for seg noe tredje alternativ der Afghanistan plutselig får et velfungerende demokrati over natten. Å nekte all bistand til landet fordi Taliban sitter ved makten, er å ignorere realitetene og å påføre det afghanske folket enda større lidelser.

Afghanistankomiteen har vært på bakken i Afghanistan under ulike regimer i over 45 år, mange av årene med aktiv krig og konflikt. Erfaringene våre viser at god bistand handler om lokal forankring og involvering av lokalsamfunn, uavhengig av hvem som sitter ved makten i Kabul.

Hva sier forskningen?

Dette er et område hvor det å se entydige resultater av bistanden, er utfordrende. Likevel er det en del forskning som viser at bistand som gis sektorvis og kanaliseres gjennom sivilsamfunn, er effektiv. Ikke bare er det dokumentert gode resultater innen fattigdomsreduksjon, utdanning og helse, det er også mindre risiko for å styrke autoritære regimer enn ved generell bistand. I en del tilfeller hvor bistand er kanalisert direkte til staten i autoritære regimer, har det vist seg at pengene går til sikkerhetsstyrker, propaganda og undergraving av opposisjonen.

Blant forskere er det delte meninger om hvilken rolle bistand har spilt når det gjelder å åpne og tilrettelegge for demokrati. Enkelte hevder at bistanden generelt er med på å sementere autoritære styresett. Antologien *Aid and Authoritarianism in Africa* hevder i flere artikler at mange donorer i praksis har vært med på å opprettholde og styrke autoritære regimer, selv om de offisielt fremmer demokrati.

Kilder

Afghanistankomiteen: «Baseline Assessment Report», mars 2024.

Kjølseth, Liv: «Bistand virker også i land vi ikke liker». Kronikk, Altinget, juni 2023.

Jackson, Ashley: «Aid Diversion in Afghanistan: Is it time for a candid conversation?» Afghanistan Analyst Network, oktober 2023.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Kilder

Bolle, Tor Aksel: «Demokratibistand – virker det?» Panorama Nyheter, november 2024.

Cheeseman, Nic og Marie-Eve Desrosiers: «How Not to Engage With Authoritarian States». Westminster Foundation for Democracy/Foreign, Commonwealth and Development Office, februar 2023.

Vil menneskerettighetsforsvarere og det sivile samfunn oppleve Norge som en alliert, eller vil vårt ønske om «lokalt ledet utvikling» kunne gi mer makt til diktatorene?

Hector Ulloa og Kasper Landmark, leder og programrådgiver i SAIH

Andre finner belegg for at bistand, sammen med andre internasjonale tiltak og idéstrømninger, fra 1990-tallet og fram til i dag har bidratt til å styrke demokratiet. Dette gjelder når bistanden rettes inn mot institusjonsbygging og kapasitetsbygging lokalt, ifølge forskere fra University of California, Verdensbanken og London School of Economics.

En studie fra School of Oriental Studies i London som undersøkte bistand til demokratiutvikling i 148 land mellom 1996 og 2018 konkluderte med at bistand hadde en liten, men positiv effekt på demokrati. Bistanden er også særlig effektiv når den retter seg mot demokratiets kjerneområder, som sivilsamfunn, pressefrihet, rettferdige valg og menneskerettigheter. I sin kritikk av studien i Panorama Nyheter sier økonomiprofessor Rune Jansen Hagen ved universitetet i Bergen at det ikke kan påvises noen kausalitet mellom bistanden og demokratiutviklingen.

I en annen kronikk i Panorama Nyheter forklarer forskerne Arne Strand og Astri Suhrke fra Christian Michelsens institutt hvordan bistand, selv når den kanaliseres gjennom frivillige organisasjoner, i praksis kan styrke Taliban fordi regimet kontrollerer statlige strukturer og befolkningens tilgang til tjenester. Det pekes på at press gjennom bistand ikke har gitt ønsket effekt, og at Taliban forblir uvillige til å endre sin politikk, uavhengig av bistandens omfang. Forskerne mener samtidig at en ikke kommer utenom samarbeid med regimet. En mer langsiktig bistand kan tross alt bidra mer positivt enn kortsiktig nødhjelp slik situasjonen i Afghanistan er i dag.

Gibson, Clark C., Barak D. Hoffman og Ryan S. Jablonski: «Did Aid Promote Democracy in Africa? The Role of Technical Assistance in Africa's Transitions». *World Development*. Volume 15, s. 323-355. April 2015.

Gisselquist, Rachel: «Aid and Institution-Building in Fragile States». *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Sage Publishing. Volume 656, Issue 1, november 2014.

Hagmann, Tobias og Filip Reyntjens (red.): *Aid and Authoritarianism in Africa*. Development without Democracy. Bloomsbury Publishing 2016.

Hatlebakk, Magnus: «Does aid work?». Christian Michelsens institutt, 2021.

OECD: «Development Assistance Committee Members and Civil Society, The Development Dimension». OECD Publishing, Paris. April 2020.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Tall og fakta

- I 2024 brukte Norge 5,1 milliarder kroner på bistand til styresett, sivilsamfunn og konfliktforebygging. Dette utgjør 9,1% av den totale bistanden fra Norge i fjor.
- Regjeringen gir over én milliard kroner til norske hjelpeorganisasjoner for å styrke sivilsamfunn i utviklingsland i 2025. Begrunnelsen er at sivilsamfunn og lokale organisasjoner er viktige for å styrke demokrati og menneskerettigheter.

Kilder

Norad: «Tall som teller. Statistikk over norsk utviklingsbistand i 2024». Mai 2025.

Utenriksdepartementet: «– Sivilsamfunnet er førstelinja i bistanden og verdikampene». April 2025.

For ei utsett gruppe er det sjeldan ein fordel at ein bistandsgivar forlèt skuta.

Tidligere Norad-direktør Bård Vegar Solhjell

Styrker bistand undertrykkende regimer? Argumenter og motargumenter

Ikke nødvendigvis, fordi...

- Sektorbasert bistand treffer folk direkte: Midler som kanaliseres til lokale partnere, sivilsamfunn og enkeltpersoner bidrar til utvikling uten å gå via staten.
- Ingen stat, ingen endring: Å nekte all bistand etter regimeskifte fører til statsforvitring, noe som skaper rom for ekstremisme og ustabilitet.
- Lokalt eierskap reduserer risiko: Bistand som er lokalt forankret, med grundig oppfølging og kontroll, har vist seg å gi effekt, også under autoritære regimer.
- Strategisk engasjement: Å være til stede kan gi påvirkningskraft, innsikt og mulighet til å støtte endringsaktører.
- Unngår institusjonell kollaps: Uten bistand kan helt grunnleggende strukturer som helsevesen, utdanning og katastrofeberedskap bryte sammen. Dette svekker samfunnets motstandskraft og kan gi makt til mer ekstreme, voldelige aktører.

Verdiene

- Folk er ikke sitt regime: Å straffe befolkningen for politikken til makthaverne rammer de mest sårbare, ikke de på toppen.
- Etisk ansvar: Vi har plikt til å hjelpe, selv der styresmaktene er problematiske, hvis hjelpen kan redde liv og gi mennesker grunnleggende rettigheter.
- Endring nedenfra: Bistand som styrker sivilsamfunn, kvinner og lokale institusjoner bidrar til gradvis endring innenfra, i stedet for å vente på regimeskifte.
- Fravær av bistand forverrer lidelsen: Ingen hjelp = ingen tjenester. Folk mister tilgang på helsehjelp, utdanning og mat, og ekstremisme kan vokse fram i vakuumet.

Ja, fordi...

- Regimer får æren: Myndighetene kan ta æren for tjenester levert av bistand, og dermed øke sin legitimitet overfor befolkningen.
- Frigjør ressurser til undertrykking: Når internasjonale aktører finansierer helse og utdanning, kan regimet bruke egne midler på sikkerhetsapparat, propaganda og undertrykkelse.
- Manglende innsyn og kontroll: I stater med svake institusjoner og lav grad av åpenhet og transparens i statsbudsjettet er det vanskelig å vite hvor pengene faktisk havner.
- Politisk normalisering: Dialog og bistand kan tolkes som aksept eller anerkjennelse av autoritære regimer og svekker internasjonalt press for endring.

Verdiene

- Moralsk hykleri: Det er uetisk å gi penger til stater som bryter menneskerettigheter, selv om intensjonen er god.
- Feil signal: Bistand kan bli oppfattet som legitimering av regimet, særlig når regimet mottakerlandet ikke er anerkjent.
- Manglende ansvarliggjøring: Uten tydelige krav eller konsekvenser for overgrep, risikerer man å normalisere uakseptabel politikk.
- Naiv idealisme: Å tro at bistand alene kan endre holdninger i totalitære systemer er naivt.

BAKGRUNN

Slik virker bistanden

Hva er forskjellen på humanitær bistand og utviklingsbistand? Går all bistand rett til mottakerlandene? Hvilke dilemmaer står bistandsgivere overfor? Dette er bare noe av det artikkelen gir svar på.

Bistand er overføring av ressurser fra rikere til fattigere land i form av penger, ekspertise eller materiell. FN vedtok i 1970 at rike land bør gi 0,7% av sitt bruttonasjonalprodukt (BNP) til bistand, etter at et opprinnelig forslag om én % ikke fikk nok støtte. I 1993 ble målsettingen endret til 0,7% av bruttonasjonalinntekten (BNI), som ofte er noe høyere enn BNP.

Bistand brukes til en mengde ulike aktiviteter, blant annet:

- direkte støtte til fattige befolkningsgrupper
- støtte til landets myndigheter for bedre offentlige tjenester
- styrking eller reform av offentlige institusjoner
- investering i bedrifter og infrastruktur
- faglig bistand gjennom eksperter
- støtte til sivilsamfunnsorganisasjoner
- politisk påvirkningsarbeid
- forskning og høyere utdanning

Selv om størstedelen av bistanden går til å finansiere virksomhet i utviklingsland, brukes bistand også til å støtte internasjonale organisasjoners egne budsjetter og internasjonale virksomhet.

Bistandsprosenten

I Norge har det tradisjonelt vært bred politisk enighet om at 1% av bruttonasjonalinntekten (BNI) skal gå til bistand, men denne konsensusen er nå i ferd med å slå sprekker. Arbeiderpartiet har i sin regjeringsplattform forpliktet seg til 1%-målet, men har fått kritikk for ikke å nå dette i praksis. Senterpartiet støtter formelt målet, men har en mer fleksibel tilnærming i praksis. Fremskrittspartiet vil kutte til maksimalt 0,7% av BNI.

En viktig debatt handler om «globale fellesgoder». Dette er klimatiltak, pandemiberedskap, fredsarbeid og andre tiltak som gagnar hele verden. Noen partier, som SV og Rødt, mener at

Internasjonal bistand står overfor et grunnleggende dilemma: Hvordan hjelpe mennesker i nød uten å undergrave mottakerlandenes evne til å styre seg selv?

globale fellesgoder bør finansieres utenfor bistandsbudsjettet. Andre, som Høyre, åpner for å bruke deler av bistandsbudsjettet til slike tiltak.

Prinsipper for god bistand

Internasjonal bistand står overfor et grunnleggende dilemma: Hvordan hjelpe mennesker i nød uten å undergrave mottakerlandenes evne til å styre seg selv? Dette spørsmålet har formet bistandspolitikken de siste tjue årene og ført til en rekke internasjonale avtaler. Disse forsøker å balansere giverlands behov for kontroll med mottakerlands krav om selvbestemmelse.

Tradisjonelt har vi skilt mellom to typer bistand. Humanitær bistand handler om å redde liv her og nå: mat til sultende, ly til flyktninger, medisiner til syke. Den skal være nøytral og upartisk, gitt kun basert på behov. Utviklingsbistand handler derimot om langsiktig endring, som å bygge skoler, utvikle helsesystemer, styrke demokratiske institusjoner. Den forutsetter samarbeid med myndighetene.

Virkeligheten er sjelden så ryddig. I land som Afghanistan eller Somalia varer krisene i tiår. Skillet mellom nødhjelp og utvikling viskes ut. Og spørsmålet om statens rolle blir enda mer komplisert når staten selv er en del av problemet.

Dette er bakgrunnen for at den såkalte trippel nexus-tilnærmingen har fått økt oppmerksomhet de siste årene. Trippel nexus kobler humanitære tiltak, utviklingsarbeid og fredsinnsetning for å møte både akutte og langsiktige behov i konflikt- og kriseområder.

Type	Humanitær bistand (nødhjelp)	Utviklingsbistand
Hovedmål	Redde liv, lindre nød og ivareta menneskers verdighet i akutte kriser	Langsiktig økonomisk og sosial utvikling, fattigdomsreduksjon
Tidshorisont	Kortsiktig, rask respons på umiddelbare behov	Langsiktig, prosjekter over flere år eller tiår
Innhold	Mat, rent vann, medisinsk hjelp, husly og beskyttelse	Utdanning, helse, infrastruktur, demokratiutvikling, miljø, økonomisk vekst
Varighet	Midlertidig og ofte begrenset til krisens varighet	Langsiktig med mål om bærekraftig utvikling og samfunnsendring
Eksempler	Matutdeling til ofre for jordskjelv, nødhjelp til flyktninger fra krig	Bygging av skoler, støtte til helsesystemer, kapasitetsbygging i offentlig sektor

Målet er å skape bedre samordning mellom aktørene, slik at nødhjelp, langsiktig utvikling og arbeid for fred og stabilitet trekker i samme retning og forsterker hverandre. Dette rammeverket har fått økt oppmerksomhet internasjonalt, blant annet i FN og OECD. Erfaringene fra langvarige og komplekse kriser har vist at en oppsplittet og kortsiktig tilnærming, der humanitær innsats og utviklingsarbeid holdes atskilt, ofte gir dårligere resultater og kan føre til at viktige behov faller mellom to stoler. Trippel nexus er derfor ment å bryte ned det kunstige skillet mellom humanitær nødhjelp, langsiktig utviklingssamarbeid og fredsinnsetning.

Ved å se disse innsatsene i sammenheng, og koordinere dem bedre, kan man både møte akutte behov og samtidig bygge motstandskraft og ta tak i de underliggende årsakene til sårbarhet og konflikt. Dette gir større fleksibilitet, bedre ressursutnyttelse og øker sjansen for varige løsninger, særlig i land preget av langvarige kriser og gjentatte sjokk. Slik utfordrer trippel nexus det gamle skillet og legger til rette for at ulike innsatsområder virker sammen for å møte menneskers behov, både på kort og lang sikt.

Statens rolle

Prinsippet om nasjonalt eierskap forutsetter at staten representerer folkets interesser. Men hva når den ikke gjør det? Når korrupsjon er utbredt? Når myndighetene undertrykker egen befolkning? Givere står overfor vanskelige valg. Å kanalisere bistand gjennom staten kan styrke korrupte eller autoritære regimer. Men å omgå staten har også alvorlige konsekvenser.

Fragmentering: Når hver giver oppretter sine egne systemer, blir resultatet kaos.

Svekket kapasitet: Staten mister muligheten til å bygge opp egen kompetanse.

Redusert legitimitet: Når tjenester leveres av andre, svekkes båndene mellom stat og borger.

Manglende bærekraft: Hva skjer når giverne trekker seg ut?

Studier viser at omfattende bistand utenom statlige kanaler kan undergrave statens ansvarlighet overfor egne borgere. Hvorfor skal innbyggerne kreve bedre skoler fra myndighetene når utenlandske organisasjoner driver dem?

Tillitens avgjørende rolle

Et sentralt, men ofte oversett aspekt er tillit. Når befolkningen har høy tillit til egne myndigheter, oppleves giverkrav ofte som krenkende innblanding. «Hvorfor skal utlendinger bestemme over oss?» Men i land der tilliten er lav, kan de samme kravene sees som beskyttelse mot maktmisbruk.

Dette kan forklare hvorfor identiske bistandsbetingelser får helt ulik mottakelse i ulike land. I et velfungerende demokrati kan krav om antikorrupsjonstiltak virke paternalistiske. I et korrupt diktatur kan de være befolkningens eneste håp om ansvarlighet.

Givere står overfor vanskelige valg. Å kanalisere bistand gjennom staten kan styrke korrupte eller autoritære regimer. Men å omgå staten har også alvorlige konsekvenser.

Prinsippet om at minst 25% av all bistand skal gå direkte til lokale og nasjonale organisasjoner blir vedtatt på et FN-toppmøte i Istanbul i 2016. Foto: FN/Eskinder Debebe

Kapasitetsbygging som langsiktig løsning

Den mest bærekraftige tilnærmingen er å styrke statlige institusjoner over tid. Dette krever imidlertid:

- langsiktig perspektiv målt i tiår, ikke år
- vilje til å ta kalkulert risiko
- tett oppfølging og dialog
- fleksibilitet til å justere kursen

Selv i vanskelige kontekster finnes det ofte lommer av kompetanse og integritet i statsapparatet. Å identifisere og styrke disse kan gradvis bygge bedre institusjoner.

Når teorien møter virkeligheten: Dilemmaet i sårbare stater

Sudan, Uganda og Afghanistan er land OECD kaller for «fragile», det vi ofte på norsk omtaler som «sårbar». Sårbarhet oppstår når en stat, et system eller et samfunn utsettes for risiko uten å ha tilstrekkelig motstandskraft til å håndtere, tåle eller redusere denne risikoen. OECDs analyseverktøy for sårbarhet bygger på 56 indikatorer som måler risiko og motstandskraft innenfor seks områder: økonomisk, miljømessig, politisk, sikkerhetsmessig, samfunnsmessig og menneskelig.

Utviklingen av bistandsprinsippene

Paris-erklæringen (2005): De fem prinsippene nasjonalt eierskap, harmonisering, tilpasning, resultatfokus, gjensidig ansvarlighet.

Accra (2008): Forsterker Paris-erklæringen med vekt på partnerskap og mottakerlandenes styring.

Busan (2011): Nye økonomiske stormakter endrer spillereglene. Privat sektor anerkjennes som utviklingsaktør.

Addis Ababa (2015): Fokus på «finansiering for utvikling», det vil si handel, investeringer, lån, pengeoverføringer.

Grand Bargain (2016): Minst 25% av humanitær bistand skal gå direkte til lokale og nasjonale organisasjoner.

Bistandsmidler kan brukes til styrking eller reform av offentlige institusjoner, for eksempel skoler.

OECD anslår at 61 land og territorier er i situasjoner med høy eller ekstrem sårbarhet i 2025. Dette omfatter 25% av verdens befolkning, rundt 2,1 milliarder mennesker. Ekstrem fattigdom konsentreres stadig mer i de mest sårbare områdene. I 2024 bor 72% av verdens ekstremt fattige i land med høy eller ekstrem sårbarhet, og dette kan øke til 92% innen 2040. Rapporten viser at de fleste land med høy og ekstrem sårbarhet er autokratier med svake demokratiske institusjoner. Demokratiske tilbakeslag og menneskerettighetsbrudd er både en årsak til og et symptom på økt sårbarhet.

I land preget av konflikt eller ekstremt svakt styresett blir alle prinsipper utfordret. Ta Somalia, der det knapt eksisterer en fungerende stat. Eller Myanmar under militærjuntaen. Hvordan praktiserer man «nasjonalt eierskap» når eierne er krigsherrer eller generaler?

Slike kontekster krever pragmatiske tilnærminger:

- arbeid med lokale myndigheter der de fungerer
- støtt tradisjonelle ledere og uformelle strukturer
- prioriter livreddende humanitær hjelp
- vent med ambisiøse utviklingsprosjekter

Nye givere, nye regler

Fremveksten av Kina, India, Tyrkia og golfstatene som givere har endret landskapet. Ofte følger de ikke vestlige prinsipper om demokrati og menneskerettigheter. Deres bistand

Hvordan praktiserer man «nasjonalt eierskap» når eierne er krigsherrer eller generaler? Slike kontekster krever pragmatiske tilnærminger.

Norsk bistandspolitikk og politiske skillelinjer

Fremskrittspartiet (Frp): Prioriterer humanitær bistand, foreslår store kutt i den totale bistanden, særlig til langsiktige utviklingsprosjekter og støtte til FN og multilaterale aktører. Vil øke støtten til nødhjelp og humanitær bistand.

Høyre: Ønsker å styrke den humanitære bistanden og se den mer i sammenheng med utviklingspolitikken. Vektlegger også langsiktig utviklingsstøtte.

Arbeiderpartiet (Ap): Vekt på langsiktig bistand og samfunnsendring, konsentrere

bistanden for å oppnå bedre resultater, investeringer og jobbskaping.

Kristelig Folkeparti (KrF) og Venstre: Prioriterer langsiktig utviklingsbistand og ønsker at Norge skal bidra til å nå FNs bærekraftsmål.

SV, MDG og Rødt: Ønsker å styrke både humanitær og langsiktig bistand, med særlig vekt på bærekraft, klima, utdanning og rettferdighet.

kommer med færre politiske betingelser, men kanskje flere økonomiske bindinger. For mottakerland betyr dette større valgfrihet. De kan spille givere ut mot hverandre. Men det skaper også nye dilemmaer når givere har motstridende krav og forventninger.

Afghanistan: Når alle prinsipper kolliderer

Afghanistan under Taliban illustrerer hvor vanskelig det er å følge bistandsprinsippene i praksis.

Nasjonalt eierskap: Taliban forbyr halvparten av befolkningen grunnleggende rettigheter. Skal givere respektere dette som «nasjonal politikk»?

Bruk av statlige systemer: Når statsbudsjettet prioriterer sikkerhetsstyrker over skoler og sykehus, kan givere forsvare å kanalisere penger gjennom disse systemene?

Harmonisering: Giverlandene er dypt splittet. Noen isolerer Taliban fullstendig, andre opprettholder dialog. Koordinering blir nærmest umulig.

Støtte til sivilsamfunn: Over halvparten av kvinneorganisasjonene har måttet stenge. De som fortsetter, må operere i skjul. Mange sentrale sivilsamfunnsaktører har flyktet fra landet.

Kanalisering av bistanden

Et viktig tema i den norske bistandsdebatten er balansen mellom ulike kanaler for utviklingshjelp, der hver form har sine styrker og svakheter.

Multilateral bistand

Multilateral bistand er den som går gjennom internasjonale organisasjoner og fond, for eksempel FN-systemet, Verdensbanken og EU. Over 50% av norsk bistand kanaliseres gjennom multilaterale systemer. Fordelene ligger i lavere transaksjonskostnader for mottakerland og bedre internasjonal koordinering. Blant utfordringene er redusert norsk innflytelse og vanskeligheter med å måle direkte effekt. Flere kritikere peker på at multilaterale organisasjoner kan bli byråkratiske og lite fleksible.

Et viktig tema i den norske bistandsdebatten er balansen mellom ulike kanaler for utviklingshjelp, der hver form har sine styrker og svakheter.

Ulike kanaler for bistand: Sammenligning

Type	Fordeler	Ulemper
Multilateral bistand (via internasjonale organisasjoner som FN og Verdensbanken)	<ul style="list-style-type: none">• Nøytralitet og upartiskhet• Stordriftsfordeler• Bedre koordinering• Spesialisert ekspertise• Økt legitimitet	<ul style="list-style-type: none">• Kompleks arkitektur• Styringsutfordringer• Varierende effektivitet• Nedgang i kjernefinansiering
Bilateral bistand (direkte fra et giverland til et mottakerland)	<ul style="list-style-type: none">• Direkte kontroll og innflytelse• Diplomatiske fordeler• Fleksibilitet• Økt ansvarlighet	<ul style="list-style-type: none">• Politisering og egeninteresse• Skjev fordeling• Bindinger og redusert effektivitet• Fragmentering
Multi-bi bistand (øremerkede midler fra enkeltland gjennom multilaterale kanaler)	<ul style="list-style-type: none">• Utnytter multilaterale organisasjoners ekspertise• Bedre koordinering på landnivå	<ul style="list-style-type: none">• Kan undergrave multilaterale strukturer• Økte transaksjonskostnader

Multi-bi-bistand kombinerer bilaterale bidrag til spesialiserte fond under multilaterale organisasjoner. Fordeler er økt fleksibilitet til å støtte spesifikke satsingsområder, som klimatiltak eller helse. Risikoen er fragmentering av bistandssystemet og svekket samordning mellom givere.

Bilateral bistand

Gjennom offentlige myndigheter (stat-til-stat)

Denne formen innebærer direkte overføringer til mottakerlandets myndigheter, ofte i form av budsjettstøtte eller sektorprogrammer. Fordeler inkluderer bedre koordinering med mottakerlandets egne prioriteringer og styrking av offentlige institusjoner. Ulemper er risiko for korrupsjon og manglende resultatkontroll. Kritikere advarer også mot at slik støtte kan styrke autoritære regimer på bekostning av sivilsamfunnets rolle.

Stat-til-stat-bistand kan også kanaliseres gjennom sivilsamfunnsorganisasjoner. Denne formen for bistand sikrer ofte mer direkte påvirkning i lokalsamfunn.

Bistand gjennom sivilsamfunnet

Når bistand gis til sivilsamfunnsorganisasjoner, går midlene til lokale eller internasjonale NGO-er som jobber direkte med målgruppene. Dette gir ofte bedre kontroll med midlene, mer fleksibilitet og mulighet til å nå sårbare grupper, særlig der myndighetene er

Stat-til-stat-bistand kan også kanaliseres gjennom sivilsamfunnsorganisasjoner.

Denne formen for bistand sikrer ofte mer direkte påvirkning i lokalsamfunn.

svake eller udemokratiske. Det kan også bidra til å styrke sivilsamfunnet og fremme menneskerettigheter. Ulempen er at denne bistanden ofte blir mer fragmentert og at den ikke nødvendigvis bidrar til å bygge opp varige offentlige strukturer.

Forskjeller mellom kanalene

Mottakerorientering: Stat-til-stat-bistand følger mottakerlandets offisielle prioriteringer, mens sivilsamfunnsstøtte ofte rettes mot spesifikke grupper eller menneskerettighetstiltak.

Fleksibilitet: Organisasjoner kan respondere raskere på kriser og nå marginaliserte grupper utenom statlige strukturer.

Legitimitet: Sivilsamfunnsstøtte bygger på bredt folkelig engasjement i Norge.

Bærekraft: Direkte statstøtte styrker offentlige systemer, mens organisasjonsstøtte risikerer å skape avhengighet hvis ikke kapasitetsbygging prioriteres.

Veien videre

Prinsippene for godt giverskap har utvilsomt forbedret internasjonal bistand. Flere land tar ansvar for egen utvikling. Koordineringen er bedre. Lokale stemmer høres oftere. Men erfaringene viser også at virkeligheten er mer kompleks enn prinsippene. Det finnes ingen universell oppskrift. Kontekst er alt. Løsningen i Rwanda fungerer kanskje ikke i Afghanistan.

Det viktigste er å holde fast ved målet: Å hjelpe mennesker til å bygge bedre liv og samfunn. Prinsippene er verktøy, ikke hellige skrifter. De må brukes med klokskap, ikke rigiditet. For Norge og andre givere betyr dette at de bør:

- akseptere at bistand innebærer risiko og dilemmaer
- lytte mer til mottakerne, både myndigheter og befolkning
- være ærlige om hva bistand kan og ikke kan oppnå
- fortsette å eksperimentere og lære

I en verden der klimakriser, konflikter og pandemier skaper stadig nye utfordringer, trenger vi bistand som er både prinsipiell og pragmatisk. Som respekterer mottakernes verdighet og selvbestemmelse, men som også tør stille krav. Som bygger institusjoner for fremtiden, men som også møter dagens akutte behov.

Kilder

Eggen, Øyvind: «Utviklingspolitikk». Store norske leksikon.

ICVA: «What is the Triple Nexus?» 2021.
OECD: «Towards Better Humanitarian Donorship». 2012.

OCHA: «Localization». 2024.

South Centre: «South-South Cooperation Principles». 2013.

UNDP: «Working together – UNDP & Emerging Donors». 2024.

UNHCR: «Global Compact on Refugees». 2024.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID

Når lokale institusjoner overtar

Grunnlaget for en vellykket evakuering etter et jordras i Badakhshan-provinsen i 2023 ble lagt ti år tidligere. Dette eksempelet viser hvordan lokalsamfunn og myndigheter kan samarbeide om beredskap.

6. september 2023, klokka 08.00. En lærer på vei til skolen mellom Yad Nail og March i Badakhshan-provinsen ser sprekker i fjellsiden. Som medlem av den lokale beredskapskomiteen vet han hva dette betyr. Han varslar de andre medlemmene umiddelbart. Det som skjer de neste timene, viser resultatene av ti års systematisk arbeid med koordinert beredskap.

Samarbeidet som reddet 308 familier

Lokalkomiteen handler raskt. Med høyttalere og dør-til-dør-varsling mobiliserer de innbyggerene til å samles i sikkerhetssonen, moskeen i Yad Nail som på forhånd er identifisert som trygg. Det er ikke alltid lett å få folk til å forlate hjemmene sine. Komitéleder Noor Mohammad forteller at noen familier i starten var motvillige. Men med hjelp fra de eldre i landsbyen klarte de å overtale alle.

Kvinnene i komiteen spilte en avgjørende rolle. «Vi gikk fra hus til hus, samlet kvinnene og barna og førte dem til sikkerhetssonen,» sier en av dem, som også er lærer. «Uten kvinnene hadde vi aldri klart å evakuere alle, særlig ikke kvinnene og barna,» forteller et mannlige komitémedlem. Parallelt med evalueringsarbeidet etableres kontakt med beredskapskomiteen for hele distriktet, som mobiliserer sine ressurser og varslar videre oppover i systemet til provinsnivå og de nasjonale beredskapsmyndighetene. Klokka 14.00 skjer det alle

frykter. Fjellsiden raser ut. Men da er alle de 308 familiene trygt evakuert. Ingen liv går tapt.

Tålmodig oppbygging

Grunnlaget for denne vellykkede evakueringen ble lagt ti år tidligere. I 2013 startet Afghanistankomiteen et omfattende arbeid med kartlegging av potensielle jordras i Badakhshan-provinsen. Som følge av erosjon og avskoging er Badakhshan svært sårbar for flom og jordras. Terrenget består av dype daler og høye fjell, og det er langt til hjelp om ikke lokalsamfunnene selv kan stå for førsteresponsen i en krisesituasjon.

Sammen med geologene Andrea Taurisano og Jaran Wasrud fra Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) gjennomførte vi en systematisk vurdering av 147 landsbyer. I Yawan-distriktet identifiserte teamet over 20 bygder med høy risiko for jordras, inkludert Yad Nail og March.

Men kartlegging alene redder ikke liv. Det som fulgte, var ti år med systematisk oppbygging av varslingsrutiner, beredskap og samarbeid på flere nivåer helt fra lokale skoler til regionalt og nasjonalt nivå. Målet var at lokale aktører skulle få kompetanse til å identifisere og overvåke rasfare samt å etablere komiteer med ansvar for beredskap, søk og redningsarbeid.

Klokka 14.00 skjer det alle fryktet. Fjellsiden raser ut. Men da er alle 308 familiene trygt evakuert. Ingen liv går tapt.

Jaran Wasrud fra NVE demonstrerer for Afghanistanstankomiteens team i Badakhshan hvordan man måler hellingsvinkelen i en åsside med et kompass.

For koordinering og samarbeid ble det opprettet beredskapskomiteer på distriktsnivå, med planverk for hele distriktet. Disse er et viktig kommunikasjonsledd mellom lokalsamfunnene og provinsmyndighetene. Gjennom et nettverk av komiteer fra skoler og lokalsamfunn til regionalnivå ble det dermed etablert et system som kunne mobilisere ressurser på en koordinert måte. I Yad Nail

og March ble det opprettet fire aktive komiteer med til sammen 42 medlemmer av begge kjønn.

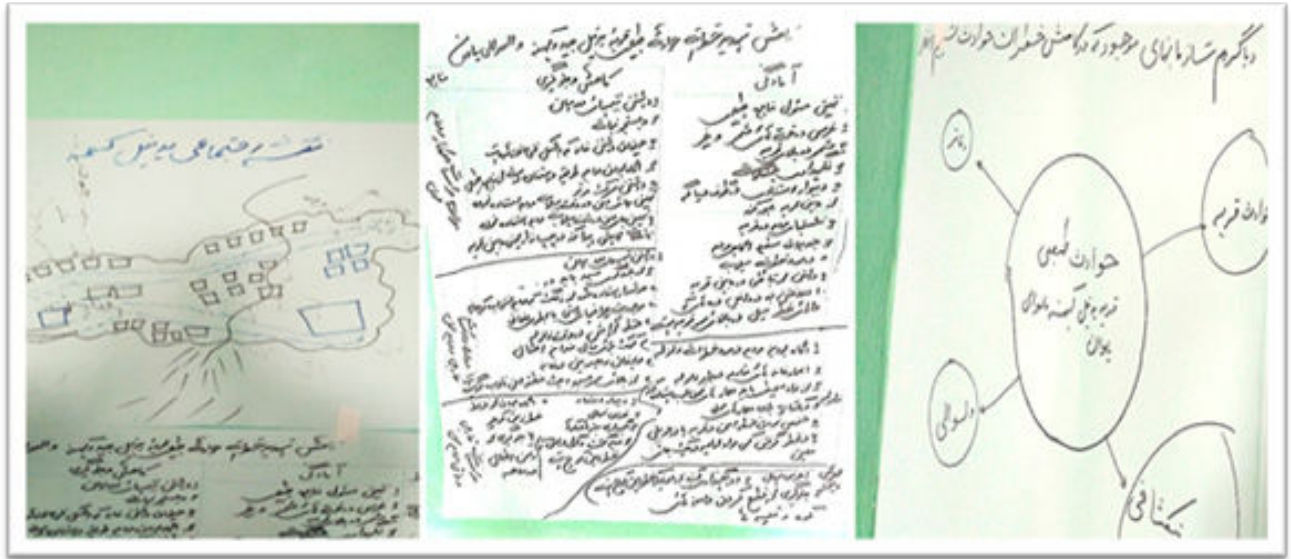
Hvordan nettverket fungerte under krisen

Da jordraset inntraff 6. september, ble systemet satt på prøve. Den lokale komiteen oppdaget faren og startet umiddelbart evakueringsarbeidet. De varslet samtidig

Støtte til beredskapsarbeid

- opprettelse av og støtte til beredskapsgrupper i skoler og lokalsamfunn
- opplæring av elever, lærere og skoleadministrasjon i evalueringsrutiner og førstehjelp
- opplærng av lokalkomiteer i utvikling av farekart og beredskapsplaner og praktisk søke- og redningsarbeid

- innkjøp og lagring av materiell
- opprettelse av beredskapskomiteer og planverk på distriktsnivå
- koordinering med ANDMA (Afghanistan National Disaster Authority, Afghanistans nasjonale beredskapsmyndighet) om beredskap og respons i Badakhshan-provinsen

Den lokale komiteen for katastrofehandtering i landsbyen Yad Nail har tegnet risikokart som viser risikoområder for jordras

distriktskomiteen, som mobiliserte sine ressurser og kommuniserte videre til provinsmyndighetene. ANDMA, Afghanistans nasjonale beredskapsmyndighet, koordinerte den større responsen på nasjonalt nivå og mobiliserte nødvendige ressurser.

Distriktskomiteen var den første eksterne aktøren som ankom området, for å støtte det lokale redningsarbeidet. Dette viser hvordan de ulike nivåene i systemet utfyller hverandre. Lokale komiteer har detaljkunnskap og tillit i lokalsamfunnet, mens distriktskomiteen har ressurser og kontakter oppover i systemet.

Kunnskapsoverføring som sikrer kontinuitet

Jordskredet i Yad Nail ga oss en mulighet til å evaluere effekten av det langsiktige arbeidet med å bygge lokal beredskap. Jalal, som nylig ble medlem av lokalkomiteen i Yad Nail, forteller: «Da jeg ble med, delte de andre medlemmene det de kunne og tok meg med i praktiske øvelser som var både morsomme og lærerike.»

I 2022 rapporterte hele 91% av alle beredskapskomiteene vi støttet i Yawan at de aktivt brukte det de hadde lært. Det mest positive var at beredskapskomiteen nå sto for opplæring av nye medlemmer uten at Afghanistankomiteen var involvert.

Beredskapsplanene er ikke gjemt bort i skuffer, men synlig plassert på moskéveggene der lokalbefolkningen ser dem daglig. Som én uttrykte det: «Dette hjelper innbyggerne til å bli klar over områder med høy risiko for jordras og med å dele informasjon som er verdifull hvis et jordras skulle skje.»

Samarbeid på tvers under og etter krisen

De lokale komiteene har ikke selv ressurser til å mobilisere nødhjelp til familiene som måtte evakueres. Via beredskapsstrukturene ble internasjonale nødhjelpsaktører som Concern Worldwide, Mission East og DACAAR samt FN-organisasjoner koblet på. Afghanistankomiteen bisto med ekspertise for å kartlegge jordskredet. Koordineringen gjorde at 50 av de hardest rammede husholdningene fikk umiddelbar hjelp.

Betydningen av institusjoner

Historien viser hvor viktig fungerende institusjoner på alle nivåer er for beredskapen. Beredskapskomiteen hadde rutiner for opplæring av nye medlemmer og avklarte roller og kommunikasjonslinjer. Når institusjoner fungerer på denne måten, vil det ikke lenger være behov for bistand, noe som må være målet for alt arbeid.

Arbeidet i Yawan er et eksempel på styrking av lokale og regionale beredskapsinstitusjoner som har berøringspunkter

Når institusjoner fungerer, vil det ikke lenger være behov for bistand, noe som må være målet for alt arbeid.

I Badakhshan-provinsen er det stor fare for jordras i flere områder.

med et nasjonalt direktorat. I ytterste konsekvens vil det si at arbeidet også har bidratt til å styrke den afghanske staten.

Når man skal vurdere hvor problematisk det faktisk er å bidra til institusjonell utvikling i et autoritært regime, kan det være hensiktsmessig å skille mellom sektorer. Afghanistan er det vi gjerne kaller for en «sårbar stat». Et av kjennetegnene på en sårbar stat er nettopp svake eller mangelfulle institusjoner i møte med de utfordringene landet står overfor. Hvis disse regimene i tillegg er autoritære og undertrykkende, er man da tjent med at institusjoner enten forvitrer eller ikke blir bygd opp i det hele tatt?

Uansett hvem som sitter ved makten i Afghanistan mener vi det er avgjørende at myndighetene er i stand til å beskytte befolkningen mot de verste konsekvensene av klimaendringene, blant annet gjennom fungerende strukturer for forebygging og håndtering av naturkatastrofer.

Les mer om arbeidet i «Building Communities' Resilience to Natural Hazards – A Case Study of NAC's Disaster Risk Reduction Interventions in in Yawan District of Badakhshan».

Det er ekstremt naivt å tro at du kan påvirke utøvere av totale ideologier gjennom dialog. Det har vist seg, enten det er nazisme, kommunisme, fascisme eller ekstrem islamisme.

Sylvi Listhaug, leder i Frp

Påstand 5

Dialog med undertrykkende regimer er naivt

I januar 2022 tok et norsk-finansiert privatfly av fra Kabul med kurs for Oslo. Om bord var en 15 personer stor Taliban-delegasjon, ledet av utenriksminister Amir Khan Muttaqi. Dette var første gang Taliban-regimet ble invitert til et vestlig land etter at de tok makten i Afghanistan bare fem måneder tidligere, i august 2021. Besøket vakte sterke reaksjoner i Norge. Særlig oppsiktsvekkende var det at delegasjonen inkluderte Anas Haqqani, broren til Sirajuddin Haqqani, en av verdens mest ettersøkte terrorister med en dusør på 10 millioner dollar fra USA. Sirajuddin leder det beryktede Haqqani-nettverket, som har stått bak noen av de blodigste terrorangrepene i Afghanistan, inkludert angrepet på Hotel Serena i 2008 der den norske journalisten Carsten Thomassen ble drept.

Delegasjonen ble innkvartert på Soria Moria hotell ved Holmenkollen i Oslo, der de møtte representanter fra det afghanske sivilsamfunnet og diplomater fra flere vestlige land. Norske myndigheter understreket at invitasjonen ikke innebar en anerkjennelse av Taliban-regimet, men var et forsøk på å ta opp den alvorlige humanitære situasjonen i Afghanistan. Taliban-delegasjonen tok en rekke selfier inne i privatflyet. Bildene gikk verden rundt og bidro til å forsterke kritikken om at besøket var sløseri med skattebetalernes penger, og at det bidro å legitimere en terrorbevegelse.

Norges beslutning om å invitere Taliban til Oslo utløste kraftig kritikk fra flere politiske partier og kommentatorer. Kritikerne hevdet at invitasjonen ga Taliban internasjonal anerkjennelse og legitimitet. Venstres Ola Elvestuen var blant de skarpeste kritikerne og uttalte at «det eneste vi gjør er å bygge oppunder deres posisjon.» Han mente Norge gjorde en alvorlig feil ved å være «de første til å ha kontakt med Taliban» på denne måten. At Norge sendte et privatfly for å hente Taliban-delegasjonen, vakte særlig harme. Kritikere påpekte at norske skattebetaleres penger ble brukt på å gi terroristledere luksustransport, noe mange oppfattet som uakseptabelt.

Flere politikere, særlig fra Frp, argumenterte for at det var «ekstremt naivt å tro at du kan påvirke utøvere av totale ideologier gjennom dialog.» Kritikerne viste til at Taliban hadde

Norge har vært aktive i Afghanistan, også i Taliban-tiden før 2001, og vi var tungt til stede i de 20 årene med FN- og ISAF-nærvær. Og vi har ikke tenkt å gi opp det afghanske folk. Det vil i hvert fall være feil å si at vi skulle stoppe kontakten med Taliban nå når de styrer.

Utenriksminister Espen Barth Eide

brutt løfter om kvinners rettigheter så snart de fikk makten, og mente det var usannsynlig at de ville endre seg gjennom diplomatiske samtaler.

En sentral del av kritikken var påstanden om at dialogen ikke hadde gitt noen konkrete resultater. Elvestuen uttalte at «ingenting tyder på at regjeringens kontakt med Taliban og ledelsen deres har hatt noen som helst positiv effekt,» og at Norge i stedet burde fokusere på å følge opp afghanere som hadde samarbeidet med norske styrker.

I 2024 var representanter med tilknytning til Taliban igjen i Norge, denne gang for å delta i dialogforumet «Afghanistan Future Thought Forum», hvor totalt 35 afghanere deltok. Statssekretær Andreas Motzfeldt Kravik i Utenriksdepartementet holdt et innlegg på åpningen av forumet. Han presiserte at ingen fra Talibans politiske ledelse var til stede. Dette møtet fikk også kritikk, men vesentlig mye mindre oppmerksomhet.

Er det et godt poeng?

Påstanden om at dialog med undertrykkende regimer er naivt bygger på ideen om at visse ideologier er så ekstreme og kompromissløse at diplomatisk engasjement med dem er å kaste bort tid og ressurser. Kritikerne hevder at slik dialog ikke bare er ineffektiv, men også skadelig fordi den legitimerer undertrykkende regimer, sløser med skattepenger, og undergraver internasjonale rettsnormer.

Det motsatte av dialog vil være politisk isolasjon. Det finnes lite empirisk støtte for at internasjonal isolasjon i form av sanksjoner eller diplomatiske brudd er effektivt for å destabilisere eller styrte autoritære regimer. Tvert imot viser forskning at isolasjon ofte forsterker slike regimers makt og bidrar til økt undertrykking.

Det finnes ikke noe klart svar på om dialog eller isolasjon er den beste tilnærmingen til undertrykkende regimer. Forskning tyder på at isolasjon sjelden fører til regimeendring og ofte forsterker undertrykkelsen, mens dialog i det minste holder kommunikasjonskanaler åpne og kan gi mulighet for humanitær bistand. Norges tilnærming bygger på erfaringer som viser at total isolasjon ofte forsterker autoritær makt og undergraver muligheten for positiv påvirkning, mens målrettet engasjement kan åpne for dialog, støtte sivilsamfunnet og skape grunnlag for gradvis endring.

Kilder

Cheeseman, Nic og Marie-Eve Desrosiers: «How Not to Engage With Authoritarian States». Westminster Foundation for Democracy/Foreign, Commonwealth and Development Office (UK), februar 2023.

Lederach, John Paul: «From Isolation to Engagement: Strategies for Countering Violent Extremism». Peace Policy, januar 2012.

Repucci, Sarah og Amy Slipowitz: «Global Expansion of Authoritarian Rule». Freedom House, 2022.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Hva sier forskningen?

En omfattende studie av sanksjonsepisoder mot autoritære regimer fra 1960 til 1997 (Escribà-Folch & Wright) viser at sanksjoner kun har en viss effekt mot såkalte personalistiske diktatorer, men at militærregimer og ettpartistater ofte øker skatteinntektene og omfordeler ressurser for å opprettholde lojalitet og makt. I militær- og ettpartistater har sanksjoner liten eller ingen effekt på regimets overlevelse og kan til og med øke stabiliteten. De konkluderer med at «sanksjoner er lite effektive mot autoritære regimer sammenlignet med demokratier» og peker på kjente eksempler som Irak, Libya og Cuba, hvor regimene har overlevd til tross for langvarig internasjonal isolasjon.

Empiriske studier viser at sanksjoner ofte fører til økt statlig undertrykking og flere menneskerettighetsbrudd i autoritære regimer. Liou, Murdie og Peksen (2022) dokumenterer at både generelle og målrettede sanksjoner er forbundet med økt bruk av sensur, politi, militær og vold mot opposisjonelle. Dette skjer fordi regimene bruker sanksjonene som påskudd for å stramme inn kontrollen og rettferdiggjøre undertrykkelse.

Autoritære regimer bruker ofte sanksjoner for å styrke sin legitimitet gjennom propaganda og fremstiller internasjonalt press som et angrep på nasjonen. Dette kan utløse en «rally-round-the-flag»-effekt, der befolkningen samler seg bak regimet. Eksempler på slike strategier finnes i blant annet Cuba, Iran, Venezuela og Zimbabwe.

Forskning viser også at isolasjon kan forverre sosioøkonomiske forhold og øke fattigdom og sosial uro, noe som ofte gir grobunn for at autoritære ledere styrker sin makt ved å framstå som nasjonale forsvarere mot utenlandsk innblanding. Eksempler på dette finnes i land som Nord-Korea og Iran, hvor internasjonal isolasjon har blitt brukt av regimene til å mobilisere nasjonalisme og konsolidere kontrollen over befolkningen.

Fredsforskere argumenterer for at engasjement og dialog, selv med voldelige eller autoritære grupper, kan bidra til å skape rom for forhandlinger og ikke-voldelige løsninger. Kontakt og dialog kan utfordre unyanserte forklaringer på vold og introdusere alternative perspektiver. Dette kan bidra til å svekke ekstremistiske ledes kontroll og åpne for endring i holdninger. Engasjement anses som en strategi for langsiktig endring, i motsetning til isolasjon som primært søker kortsiktig kontroll, men som ofte forsterker ekstreme posisjoner.

Samtidig viser forskningen og erfaringene at det finnes få eksempler på at internasjonale virkemidler som dialog og diplomati faktisk har ført til varig systemendring i undertrykkende regimer, samtidig som mange av disse tiltakene fortsatt anbefales. Dette kan forklares ved at mange tiltak har et teoretisk potensial for positiv påvirkning, men i praksis er autoritære regimer ofte mer tilpasningsdyktige og motstandsdyktige enn antatt. Derimot er tiltakene ofte nødvendige for å beskytte utsatte grupper og opprettholde humanitær tilgang, selv om de sjelden fører til systemendring alene.

Kilder

Cheeseman, Nic og Marie-Eve Desrosiers: «How Not to Engage With Authoritarian States». Westminster Foundation for Democracy/Foreign, Commonwealth and Development Office (UK), februar 2023.

Escribà-Folch, Abel og Joseph Wright: «Dealing With Tyranny: International Sanctions and the Survival of Authoritarian Rulers». International Studies Quarterly, Volume 54, Issue 2, s. 335–359, juni 2010.

Human Rights Watch: «Afghanistan. Events of 2022».

Liou, Ryan Yu-Lin, Amanda Murdie og Dursun Peksen: «Pressures From Home and Abroad: Economic Sanctions and Target Government Response to Domestic Campaigns». Journal of Conflict Resolution Volume 67, Issue 2-3, august 2022.

Malejacq, Romain og Niels Terpstra: «Why International Leverage has Failed With the Taliban». Lawfare, juli 2023.

OCHA: «Afghanistan: Humanitarian Needs And Response Plan». Desember 2024.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

Utenriksministeren var fornøyd med det forrige besøket fra Taliban, hvor hun ble lovet bedre forhold til for jenter som ville gå på skole. Men etter løftene var gitt, og Norge sendte mer penger til Afghanistan, så stengte Taliban alle muligheter for jenter til å gå på skole. Derfor er det uforståelig at de inviteres på ny.

Christian Tybring-Gjedde, stortingsrepresentant

Er dialog med Taliban naivt? Argumenter og motargumenter

Det kan hende, men...

- Isolasjon av regimet rammer primært sivilbefolkningen.
- Dialog er nødvendig for å opprettholde humanitære kanaler.
- Kontakt er nødvendig for å kunne utøve påvirkning på regimet.
- Humanitær tilgang krever gode kommunikasjonslinjer.
- Taliban bekjemper aktivt IS i Afghanistan, noe som bidrar til regional stabilitet og terrorbekjempelse.
- Et stabilt Afghanistan kan forebygge spredning av ekstremisme til naboland.
- Sanksjoner har ikke vist seg effektive mot lignende regimer.
- Det som blir revet ned nå, kommer ikke til å bli bygd opp igjen.

Verdiene

- Afghanistan befinner seg i en sammensatt krisesituasjon, der 23 millioner mennesker har behov for nødhjelp mens matmangel, sykdom og underernæring fortsetter å øke. Som tidligere krigførende part i landet har Norge et særlig ansvar. Det innebærer at vi må fortsette å engasjere oss i landet.

Ja, fordi

- Kjønnbasert diskriminering har forverret seg til tross for dialogforsøk.
- Taliban har brutt nesten alle betingelsene i Doha-avtalen fra 2020.
- Systematisk forfølgelse av tidligere allierte tross løfter om amnesti.
- Taliban huser og samarbeider med visse terrorgrupper (Haqqani-nettverket, Tehreek-e-Taliban Pakistan).
- Utdanningssystemet er endret til å fremme anti-vestlig propaganda.
- Manglende resultater fra dialogforsøk, som vist gjennom fortsatte menneskerettighetsbrudd.

Verdiene

- Dialog legitimerer Taliban-regimet og undergraver internasjonale rettsnormer.
- Dialog sender et farlig signal til andre tyranniske regimer om at undertrykkelse ikke får konsekvenser.
- Ressurser brukt på dialog kunne vært brukt på mer direkte støtte til ofre for regimet.

Vi har ganske lang erfaring med at de [Taliban] sier en ting på møter og gjør en annen ting hjemme.

Men jo flere lovnader de kommer med her, jo mer står de til ansvar for når de kommer hjem.

Daværende utenriksminister Anniken Huitfeldt

BAKGRUNN

Krisen som ikke tar hensyn til Taliban

Afghanistan bidrar knapt til de globale utslippene, men er ekstremt sårbart for klimaendringer. For å hjelpe de som rammes, kreves det omfattende, kunnskapsbasert innsats over tid.

Klimakrisen utspiller seg på en paradoksal måte. Mens alvorlige tørkeperioder ødelegger avlinger og tvinger folk til å forlate hjemmene sine, rammer samtidig ødeleggende flom og styrtregn andre deler av landet. Denne dobbeltheten gjør det ekstra vanskelig å utvikle effektive tiltak, for hvordan planlegger man for både vannmangel og oversvømmelser samtidig?

Tallene er skremmende konkrete: Flom påvirker årlig rundt 100 000 mennesker og koster samfunnet 54 millioner dollar, mens tørke rammer millioner av mennesker med årlige økonomiske konsekvenser på 280 millioner dollar. For et land med Afghanistans økonomi er dette katastrofale summer.

Når fundamentet for livet endres

Det som gjør situasjonen så alvorlig, er at klimaendringene angriper selve grunnlaget for det afghanske samfunnet. Landet er tungt avhengig av landbruk, men 71% av småbrukerne rapporterer nå om redusert produktivitet. Samtidig har grunnvannstabellen sunket dramatisk, fra omkring 20 meter for ti år siden til over 100 meter i dag. Dette er ikke bare tall på papiret. Brønner tørker ut, og familier må nå betale for vannleveranser i stedet for å hente gratis vann fra sine egne brønner.

Konsekvensene gjennomsyrrer hele samfunnet. Når landbruket svikter, tvinges folk til å flytte til byene i håp om arbeid. Men urbaniseringen skjer uten planlegging, og mange av jobbene som tidligere fantes i byggenæringen og tjenesteyting har forsvunnet etter 2021. Resultatet er økt arbeidsledighet både i byene og på bygda. Dette gir økt avhengighet av

Tallene er skremmende konkrete: Flom påvirker årlig rundt 100 000 mennesker og koster samfunnet 54 millioner dollar, mens tørke rammer millioner av mennesker med årlige økonomiske konsekvenser på 280 millioner dollar.

Afghanistan er tungt avhengig av landbruk, og klimaendringene angriper dermed selve grunnlaget for samfunnet.

landbruket. De som bor i byene, uten mulighet til dyrehold eller landbruk, er sårbare. Men klimaendringene har også gitt redusert produktiviteten i landbruket, noe som har ført til økt sårbarhet generelt.

Den globale urettferdigheten

Her ligger kjernen i den globale klimaurettferdigheten: Afghanistan bidrar minimalt til verdens klimautslipp, men bærer en uforholdsmessig stor del av kostnadene. Mens vi i vesten diskuterer utslippskvoter og grønne investeringer, kjemper afghanske familier for å overleve i et klima som blir stadig mer uforutsigbart og fiendtlig.

Situasjonen forverres av at internasjonale sanksjoner har gjort det nesten umulig å få tilgang til klimafinansiering. Landet er i praksis avskåret fra de globale mekanismene som skal hjelpe sårbare land å tilpasse seg klimaendringer. Det er som å nekte noen medisinsk hjelp etter en ulykke de ikke forårsaket selv.

Håp i møte med krisen

Til tross for den dystre situasjonen finnes det lysglimt. Afghanistan har enorme fornybare energiresurser, særlig sol og vind, som kan utnyttes for bærekraftig utvikling. Tradisjonell kunnskap og praksis kan bidra til klimatilpasning og tilby lokalt tilpassede løsninger. Det finnes også eksempler på innovative lokale tiltak, som grøfter for å fange opp regnvann og terrasser som både forhindrer flom og bidrar til påfylling av grunnvann.

Landet er i praksis avskåret fra de globale mekanismene som skal hjelpe sårbare land å tilpasse seg klimaendringer.

Klimakrisen i tall

I 2023 gjennomførte Afghanistankomiteen en levekårsundersøkelse i sju provinser i Afghanistan: Badakhshan, Daikundi, Faryab, Ghazni, Kapisa, Paktia og Takhar. Undersøkelsen viser at klimaendringer og ekstremvær har fått store konsekvenser for folks livsgrunnlag, matsikkerhet og framtidsmuligheter i disse områdene.

Hovedfunn

Jordbruket sliter: 71% av småbrukere har fått dårligere avlinger det siste året. Dette skyldes først og fremst tørke (61%) og vannmangel (53%).

Klimaendringer gir nye hovedproblemer: Tørke og andre klimarelaterte sjokk er nå de viktigste årsakene til inntektsnedgang og matmangel, der konflikt og fordrivelse tidligere var det mest sentrale.

Stort behov for infrastruktur: 83% av bøndene sier de trenger nye vanningsystemer, dammer eller murer for å beskytte jordene mot flom og erosjon.

Naturkatastrofer rammer hardt: 89% av småbrukere opplever at avlingene deres trues av flom eller tørke.

Store forskjeller mellom regioner: Faryab har høyest motstandsdyktighet (22%), mens Paktia har lavest (5%), og er dermed mest sårbar for klimaendringer.

For å få til dette kreves det systematisk, omfattende og kunnskapsbasert innsats. Det holder ikke med kortsiktige humanitære tiltak. Afghanistan trenger langsiktige investeringer i klimarobust infrastruktur, bærekraftig vannforvaltning og klimasmart landbruk.

Tilgang til klimafinansiering

Etter Talibans maktovertakelse i august 2021 har Afghanistans tilgang til internasjonal klimafinansiering blitt kraftig redusert og i stor grad blokkert. Før regimets endring hadde Afghanistan tilgang til viktige globale klimafond som Green Climate Fund (GCF) og Adaptation Fund, og landet hadde flere pågående prosjekter innen klimatilpasning, fornybar energi og vannforvaltning. Landets nasjonale klimahandlingsplan anslo et behov for over 20 milliarder dollar til klimatiltak fram mot 2030, og det var allerede godkjent nær 18 millioner dollar til et større energiprojekt fra GCF før alt ble satt på vent etter regjeringsskiftet.

Med Talibans inntog ble Afghanistan umiddelbart ekskludert fra de fleste multilaterale klimafond. COP-byrået i FNs klimakonvensjon (UNFCCC) besluttet i 2022 å ikke anerkjenne Taliban-styrte institusjoner som offisielle kontaktpunkter. Dermed mistet Afghanistan retten til å motta midler direkte fra sentrale klimafond. Over 30 pågående eller planlagte prosjekter, med en samlet verdi på over 800 millioner dollar, ble frosset eller kansellert. Dette inkluderte infrastrukturprosjekter for vann, irrigasjon og fornybar energi, som nå står uferdige og forfaller.

Internasjonale donorer og FN-organer har i stedet valgt å kanalisere mindre summer til små, lokale prosjekter gjennom humanitære kanaler og frivillige organisasjoner, men eksperter påpeker at dette ikke er tilstrekkelig for å møte de enorme utfordringene landet står overfor. Afghanistan er blant verdens mest klimautsatte land, rammet av alvorlige tørker, flommer og økende matvareusikkerhet, og de økonomiske tapene fra klimarelaterte katastrofer utgjør flere milliarder dollar årlig. Dette tilsvarer en betydelig andel av landets totale statsbudsjett.

Tørke koster det afghanske samfunnet 280 millioner dollar i året.

Flom påvirker om lag 100 000 mennesker hvert år.

Et skritt i riktig retning

Likevel har det nylig vært et gjennombrudd. I mars 2025 ble det godkjent et nytt prosjekt på nær 10 millioner dollar gjennom Global Environment Facility (GEF). Prosjektet, som skal implementeres av FNs utviklingsprogram (UNDP) i provinsene Badakhshan og Kunar, fokuserer på klimatilpasning, skogplanting og styrking av lokalsamfunns motstandskraft mot klimaendringer. Dette markerer første gang siden 2021 at Afghanistan mottar betydelig klimafinansiering fra et internasjonalt fond, selv om pengene ikke går direkte til Taliban, men forvaltes av FN-systemet.

Taliban har på sin side argumentert for at klimafinansiering er et rettmessig krav for det afghanske folket, og har deltatt som observatører på FNs klimakonferanser for å be om fullverdig deltakelse og tilgang til klimafond. De peker på at det er sivilbefolkningen, ikke regimet, som rammes hardest av klimaendringer og internasjonal isolasjon. Humanitære organisasjoner og flere eksperter støtter dette synet og mener at å holde Afghanistan utenfor globale klimamekanismer, straffer befolkningen for forhold de ikke rår over.

Kilder

Afghanistankomiteen: «Climate financing must be exempt from the economic sanctions – as climate change does not care about the Taliban». Uttalelse. April 2024.

AFP/France24: «Taliban eye aid at their first UN climate talks since 2021 takeover». November 2024.

Assem: «Left Behind: Why Afghanistan Cannot Tackle Climate Change Alone». Climate Diplomacy, april 2025.

D'Souza, Shantie Mariet: «Meeting the Climate Crisis in Afghanistan». The Diplomat, april 2024.

Green Climate Fund: «FP129. Afghanistan Rural Energy Market Transformation Initiative – Strengthening Resilience of Livelihoods Through Sustainable Energy Access».

Mohammadi, Habib: «Taliban say \$9.98 million approved for climate change efforts». Amu TV, mars 2025.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

BAKGRUNN

Norges vanskelige balansegang

Norges linje er å opprettholde dialog med Taliban. Vurderingene som ligger bak, handler om Norges og det internasjonale samfunnets interesser, men ikke minst om hensynet til folk i Afghanistan.

Norge har valgt en strategi basert på fortsatt dialog med Taliban-myndighetene. Denne tilnærmingen bygger på flere vurderinger. Historien viser at isolasjon av slike regimer ofte forsterker de mest ekstreme holdningene. Da verdenssamfunnet vendte Afghanistan ryggen etter Sovjetunionens tilbaketrekning på begynnelsen av 1990-tallet, førte det til borgerkrig og kaos. Disse forholdene la grunnlaget for Talibans første maktperiode.

40 millioner mennesker i Afghanistan trenger hjelp. Omkring 23 millioner av dem er avhengige av humanitær bistand for å overleve. Uten dialog med myndighetene blir det nærmest umulig å hjelpe disse menneskene effektivt. Norge håper at fortsatt engasjement kan gi rom for påvirkning. Gjennom kontakt og dialog kan man i det minste oppfordre til respekt for grunnleggende rettigheter.

Praktisk gjennomføring

I praksis foregår det norske engasjementet på flere områder.

- Norge bruker praktiske argumenter i dialogen med Taliban. I stedet for å legge vekt på menneskerettigheter som et moralsk spørsmål, påpeker norske diplomater at ingen økonomi kan fungere når halvparten av befolkningen utestenges fra arbeidslivet og utdanning.
- Støtten til afghanske sivilsamfunnsorganisasjoner fortsetter, særlig til de som jobber med kvinner og sårbare grupper. Dette skjer ofte gjennom internasjonale organisasjoner eller diskrete kanaler for å unngå problemer med Taliban.
- Humanitær bistand kanaliseres gjennom FN og internasjonale hjelpeorganisasjoner. Norge bidrar til mat, helsehjelp og andre livsnødvendige tjenester, men unngår prosjekter som kan oppfattes som støtte til Taliban-regimet.

Hva bringer fremtiden?

Etter snart fire år med Taliban-styre står Afghanistan ved et veiskille. Landet har unngått total kollaps, men befinner seg i en tilstand av stillstand som ikke er bærekraftig på lang sikt. Den økonomiske situasjonen forverres gradvis, utdanningssystemet forfaller, og en hel generasjon av jenter nektes grunnleggende rettigheter.

Statsminister Jonas Gahr Støre intervjues av BBC i 2022 på Oslo Forum, et viktig arrangement for freds- og forsoningsaktører. Her ble en hel sesjon viet til situasjonen i Afghanistan. Foto: Ilja C. Hendel/Oslo Forum

Samtidig viser afghanere bemerkelsesverdig utholdenhet og kreativitet i møte med disse utfordringene. Kvinneorganisasjoner finner nye måter å jobbe på, familier støtter hverandre gjennom vanskelige tider, og mange holder fast ved håpet om bedre dager.

Afghanistans framtid vil i stor grad avhenge av faktorer både inne i landet og utenfor: Vil Taliban moderere sin politikk for å oppnå internasjonal anerkjennelse og økonomisk støtte? Vil regionale makter som Kina, Iran og Pakistan spille en mer konstruktiv rolle? Kan det internasjonale samfunnet finne måter å støtte det afghanske folket uten å styrke Taliban?

Dialog om klimaspørsmål

I denne sammenhengen har flere aktører de siste årene løftet fram klimatilpasning som et mindre politisert og mer pragmatisk område for dialog med Taliban. Dette har fått økt oppmerksomhet fra internasjonale organisasjoner, diplomater og afghanske miljømyndigheter. Afghanistankomiteen og andre organisasjoner har tatt til orde for å «avpolitiser» temaer som klima og miljø. De mener at klimatilpasning og katastrofebygging er områder hvor det er lettere å bygge tillit og finne praktiske løsninger, uten å låse seg fast i de mest betente spørsmålene.

Uten det store internasjonale bistandsengasjementet hadde kvinnelige afghanere dessverre stått enda svakere stilt.

Statssekretær Andreas Kravik Motzfeldt

Norge og Taliban etter maktøvertakelsen

August 2021: Taliban tar makten i Afghanistan. Norge stenger ambassaden i Kabul og evakuerer alt personell ut av landet.

Januar 2022: En norsk delegasjon besøker Kabul for å ha samtaler om den prekære humanitære situasjonen i landet med Taliban, FN og representanter for sivilsamfunnet.

Januar 2022: En delegasjon på 15 personer fra Taliban og afghansk samfunnsliv ankommer Oslo. I to dager har delegasjonen møte med norske myndigheter og spesialrepresentanter for Afghanistan fra en rekke vestlige land.

April 2022: Norge slutter seg til en EU-erklæring som fordømmer Talibans avgjørelse om å ikke gjenåpne ungdomsskolen for afghanske jenter.

April 2023: Utenriksminister Anniken Huitfeldt fordømmer Talibans beslutning om å forby afghanske kvinner å jobbe i FNs organisasjoner i Afghanistan.

Mai 2024: Personer tilknyttet Taliban deltar på dialogforumet Afghanistan Future Thought Forum i Oslo.

Desember 2024: Norge nedgraderer diplomatiske forbindelser med Afghanistan og sier nei til en ny ambassadør fra Taliban.

Desember 2024: Norge slutter seg til en internasjonal uttalelse i forbindelse med G7+-møtet i Geneve om alvorlig bekymring for at Taliban stenger helsefagutdanning for kvinner.

Mars 2025: Afghanistans ambassade i Oslo gjenopptar konsulære tjenester for afghanske borgere.

Dette synet deles av flere internasjonale aktører, som peker på at samarbeid om klima kan åpne dører for bredere dialog og bidra til å redde liv. Argumentet er at dialog om klima kan bygge tillit og åpne for mer konstruktiv kontakt på andre områder, uten at partene må ta stilling til de mest kontroversielle spørsmålene først. Internasjonal støtte til klimatilpasning kan gis uten at det nødvendigvis innebærer politisk anerkjennelse av Taliban.

Samtidig finnes det dilemmaer og utfordringer også på dette feltet. Det er fortsatt bekymring for at Taliban kan bruke klimaengasjement som et ledd i å oppnå internasjonal legitimitet. Kjønnssdimensjonen er fortsatt til stede, da klimatilpasning også påvirker kvinners liv, og flere organisasjoner understreker at støtte må komme hele befolkningen til gode. Enkelte rettighetsgrupper frykter at dialog om «ufarlige» temaer kan svekke presset på Taliban i spørsmål om menneskerettigheter.

Dialog er uunngåelig

Flere ledende forskningsmiljøer og tenketanker, som Chr. Michelsen Institute, RAND Corporation, International Crisis Group og US Institute of Peace, har argumentert for at

Afghanistan står overfor en enorm humanitær katastrofe, og kvinners framtid er truet. Derfor snakker vi direkte med Taliban. Og derfor vil vi bidra til dialog mellom Taliban og afghanske menneskerettighetsforsvarere.

Daværende utenriksminister Anniken Huitfeldt

dialog med Taliban ikke bare er nødvendig, men også uunngåelig dersom man skal kunne påvirke situasjonen i Afghanistan. Begrunnelsen er enkel: Taliban kontrollerer landet, og uten en viss kontakt risikerer man at sivilbefolkningen blir sittende igjen uten mat, medisiner og grunnleggende tjenester. Isolasjon rammer ikke makthaverne hardest, men de svakeste. I tillegg kan dialog bidra til å begrense ekstremisme og hindre at Afghanistan igjen blir et fristed for internasjonale terrorgrupper.

Samtidig er det åpenbare dilemmaer. Å gå i dialog med Taliban kan tolkes som en form for legitimering av et regime som systematisk undertrykker kvinner, minoriteter og ytringsfrihet. Mange frykter at Taliban bruker slike møter til å kjøpe seg tid og internasjonal anerkjennelse, uten å ha noen reell vilje til å endre kurs. Erfaringene fra tidligere forhandlinger, som Doha-avtalen i 2020, gir grunn til skepsis: Taliban har ofte brutt løfter, særlig om kvinners rettigheter og utdanning. Det er også en risiko for at dialogen kan splitte Taliban internt, ved at mer moderate stemmer presses ut til fordel for de aller mest konservative, eller at bistand brukes som politisk pressmiddel mot befolkningen.

En moralsk grense

Motstanderne av dialog peker på at det finnes en moralsk grense for hva det internasjonale samfunnet kan akseptere. Å møte Taliban på deres premisser kan svekke legitimiteten til afghanske aktivister og sivilsamfunn, og sende et signal om at makt og undertrykkelse lønner seg. Samtidig er det en reell frykt for at Taliban ikke har noen interesse av å forhandle, men heller venter på at Vesten skal gi opp og trekke seg ut.

Av Afghanistans 40 millioner innbyggere er halvparten under 18 år. For dem er dette ikke abstrakte politiske spørsmål, men konkrete realiteter som former deres hverdag og muligheter i fremtiden. Selv når løsningene synes fjerne og vanskelige, holder de ut og har et pågangsmot som fortjener verdens oppmerksomhet og støtte.

Kilder

Afghanistankomiteen: «Joining Forces against the Impact of Climate Change. NAC Climate Symposium Kabul/Oslo 21-21 April, 2024».

Associated Press/NBC News: «The Taliban will attend a U.N. climate conference for the first time». November 2024.

Batha, Emma: «Here's why climate change in Afghanistan has global repercussions». Context, Thomson Reuters Foundation. November 2023.

Daryosh, Mohammad Farshad: «RAND Offers Three Options for US Policy on Afghanistan». Tolo News, juni 2022.

Gastright, John A. og Kara L. Bue: «The Debate over Taliban Reconciliation». Combating Terrorism Center at West Point. CTC Sentinel, February 2009, Volume 2, Issue 2.

Hakimi, Hameed: «What the West can do now in Taliban-ruled Afghanistan». Chatham House, februar 2025.

Hindustan Times: «In a first, Taliban attends UN-hosted climate talks, seeks dialogue with US». November 2024.

Fullstendig kildeliste med lenker finner du på afghanistankomiteen.no.

ERFARINGER FRA VÅRT ARBEID

Når klimakrisen tvinger fram praktiske løsninger

Afghanske forskere har i lang tid ropt varsko, basert på grundige analyser og fakta om hvordan klimaendringene påvirker levekårene i landet. Til tross for at Afghanistan er blant verdens mest sårbare land for klimaendringene, er dette den av landets kriser som har fått minst oppmerksomhet.

Etter Talibans maktovertakelse ble klimafinansieringen rammet av sanksjoner, og innad i Taliban var liten kunnskap om klimaendringene. Viktige stillinger i departementer med ansvar for å håndtere klimakrisen var uten innsikt i hvor altomfattende konsekvensene av klimaendringene er for Afghanistan og hvilke tiltak som er ligger til dem som ansvarlige myndigheter.

Med dette som bakteppe var det at Afghanistankomiteen tok initiativ til å bringe sammen forskere, myndigheter, sivilsamfunn og internasjonale aktører til et klimasymposium for å etablere en felles forståelse av utfordringene og mobilisere til innsats.

Fra 21. til 23. april samlet Afghanistankomiteen, Chr. Michelsen Institute (CMI) og Afghanistans nasjonale miljøverndirektorat (NEPA) representanter fra hele spekteret av afghanske institusjoner.

Tilstede var både Taliban-politikere, og fagfolk og byråkrater som arbeider i ulike departement og institusjoner. Viktigst av alt, Afghanistankomiteen samlet 30 menn og kvinner med ulike bakgrunner fra 14 provinser som delte erfaringer om hvordan klimaendringene påvirker helse, matsikkerhet, infrastruktur og utdanning. Resultatet var omfattende forpliktelser fra myndigheter og institusjoner og økt bevissthet internasjonalt om den situasjonen Afghanistan er i.

Fagfolk villige, politikken blokkerer

Det bemerkelsesverdige med Afghanistankomiteens symposium var ikke bare at det fant sted, men hvem som stilte opp og hva de forpliktet seg til.

Grense- og stammedepartementet: Lokalsamfunn som løsning

Departementet erkjente at nomadefolk er særlig sårbare for klimaendringer og forpliktet seg til å:

Viktige stillinger i departementer med ansvar for å håndtere klimakrisen var uten innsikt i hvor altomfattende konsekvensene av klimaendringene er for Afghanistan, og hvilke tiltak som er påkrevet av dem som ansvarlige myndigheter.

I tre dager møttes bønder, akademikere, givere, diplomater og representanter for sivilsamfunnet for å diskutere konsekvensene av klimaendringer i Afghanistan og hva man kan gjøre.

- bruke tradisjonelle jirga-møter systematisk for informasjon om klimaendringer
- implementere terskler (demninger) i grenseområder
- mobilisere sin eksisterende plattform av regelmessige samfunnsmøter

«Vi har direkte kontakt med lokalsamfunnene gjennom våre ukentlige jirga-møter», forklarte departementets representant. «Dette er en ressurs vi kan bruke til bevisstgjøring om klimaendringer.»

Energi- og vanndepartementet: Data som grunnlag

Med ansvar for 172 hydro-meteorologiske stasjoner og 30 snømålestasjoner, erkjente departementet kritiske mangler:

- behov for nye klimaovervåkingsstasjoner
- viktigheten av å kombinere bakke-data med satellittbilder
- nødvendigheten av bedre betingelser for å beholde ekspertise
- daglige flomvarsler må forbedres og utvides

«Vi har direkte kontakt med lokalsamfunnene gjennom våre ukentlige jirga-møter», forklarte departementets representant. «Dette er en ressurs vi kan bruke til bevisstgjøring om klimaendringer.»

Innenriksdepartementet: Fra krise til beredskap

Departementet framhevet at fattige og sårbare samfunn rammes hardest og lovet:

- økt offentlig bevissthet om naturkatastrofer
- etablering av tidlige varslingsystemer
- utvikling av infrastruktur for forvaltning av vannressurser
- omfattende risikokartlegging

Teknisk og yrkesrettet utdanning (TVET): Kunnskap som våpen

TVET, som utdanner i 11 sektorer og 74 yrker relatert til miljøvern, forpliktet seg til:

- økt finansiering for forskning på beredskap og krisehåndtering
- forbedring av vannforvaltningspraksis
- utvikling av strategier for rettferdig forvaltning av vannressurser med naboland
- teknisk støtte til andre departementer

Taliban på sin side er opptatt av at klimakrisen ikke skal politiseres og er åpne for samarbeid på klimafeltet. Alternativet kan være å få til teknisk dialog mellom fagfolk i Afghanistan og internasjonalt om klima.

Utdanningsdepartementet: Systemendring gjennom læring

Kanskje de mest ambisiøse forpliktelsene kom fra utdanningsdepartementet:

- utvikle og implementere omfattende miljølover og forskrifter
- etablere et sentralisert meteorologisk senter
- fremme klimasmart jordbrukspraksis gjennom systematisk opplæring
- styrke samarbeid mellom departementer om klimatiltak
- integrere klimakunnskap i læreplaner

Forskerne: Brutal virkelighet møter løsninger

Et viktig formål med symposiet var å bidra til å gjøre forskning og forskere kjent for aktørene. Dr. Assem Mayar dokumenterte at flom årlig rammer 100 000 mennesker med tap på 54 millioner dollar. Dr. Najibullah Kakar viste landsenkning på 77,8 cm over sju år i Ghazni, direkte knyttet til ukontrollert bruk av grunnvann.

Dr. Fazlullah Akhtar advarte: «Gjennomsnittlig vannføring i Kabul-elvebassenget forventes å synke med minst 15-16% innen 2045.» Hans budskap til myndighetene var krystallklart: «Det er avgjørende å kritisk evaluere virkningene av klimaendringer og synkronisere investeringsplanene.»

Grasrota: De som betaler prisen

30 representanter fra 14 provinser ga klimakrisen et menneskelig ansikt. En bonde fra Faryab forklarte: «I landsbyen vår eier nesten alle mer enn 10 jeribs jordbruksland. Men på grunn av vannmangel forblir 80% ubrukt. Flertallet av bøndene er nå arbeidsløse.» Fra Ghazni kom vitnesbyrd om dobbel sårbarhet: «På den ene siden står vi overfor alvorlig tørke, på den annen side har vi ikke skikkelige vanningskanaler. Vi mister betydelige vannmengder før de når jordene våre.»

Fra ord til handling: Utfordringer med gjennomføring

Den store testen kommer nå: Vil disse forpliktelsene bli gjennomført? Flere faktorer kompliserer bildet.

Finansiering: De fleste tiltak krever ressurser afghanske institusjoner ikke har. Taliban-myndighetene må vise vilje til å allokere nasjonale ressurser, men utfordringene er for store til at de kan klare det alene. Afghanistan har knapt hatt noe bidrag til klimagassutslipp. Det internasjonale samfunn må derfor også bidra.

Kapasitet: Energidepartementet påpekte hjerneflukt, det vil si at eksperter forlater landet eller offentlig sektor på grunn av lave lønninger. Uten fagfolk kan ikke planer gjennomføres. **Politisk vilje:** Fagfolkene kan ønske endring, men trenger politisk støtte fra Talibans ledelse. Klimatiltak som krever at kvinner deltar, kan møte motstand.

Koordinering: Mange departementer gav løfter som overlapper. Uten koordineringsmekanismer risikerer man duplisering eller enda verre, at alle venter på alle. Internasjonale aktørers dilemma

Internasjonale aktørers dilemma

Symposiet avslørte et paradoks: Afghanske fagfolk står klare til samarbeid, men hvordan kan det internasjonale samfunn samarbeide med en stat som systematisk diskriminerer og forfølger kvinner og opposisjonelle? Som forskerne Malejacq og Terpstra påpeker, kan kun kontinuerlig dialog «sosialisere» Taliban til internasjonale standarder. NUPI og CMI argumenterer for at klimaprojekter bør unntas fra embargoen mot utviklingsbistand. Symposiet viste at dette kan gjøres uten å legitimere regimet, ved å arbeide med fagfolk heller enn politikere.

Veien videre: Test av praktiske løsninger

Afghanistankomiteens symposium beviste at faglig dialog kan gi resultater selv under vanskelige politiske forhold. Spørsmålet er om verdenssamfunnet tør å følge opp. De

Uten kunnskapsbaserte utviklingstiltak for å tilpasse Afghanistan til klimaendringene vil befolkningen bli skjøvet ytterligere ut i fattigdom.

Blant innleiderne på klimasymposiet, var (fra venstre) Dr. Ing. Assem Mayar fra Senter for jordbrukslandforskning i Leipzig (ZALF) forskerne Anwasha Dutta og Yograu Gautam fra Chr. Michelsens Institutt.

805 millionene i frossede klimamidler kunne finansiert mange av tiltakene departementene lovet å gjennomføre.

Gjennomføring krever:

1. målrettet finansiering direkte til tekniske prosjekter
2. tiltak for å beholde eksperter i landet
3. teknisk samarbeid uavhengig av politisk dialog
4. overvåking som sikrer at midler når frem
5. forståelse for at endring tar tid, selv på teknisk nivå

Folkets behov framfor politisk renhet

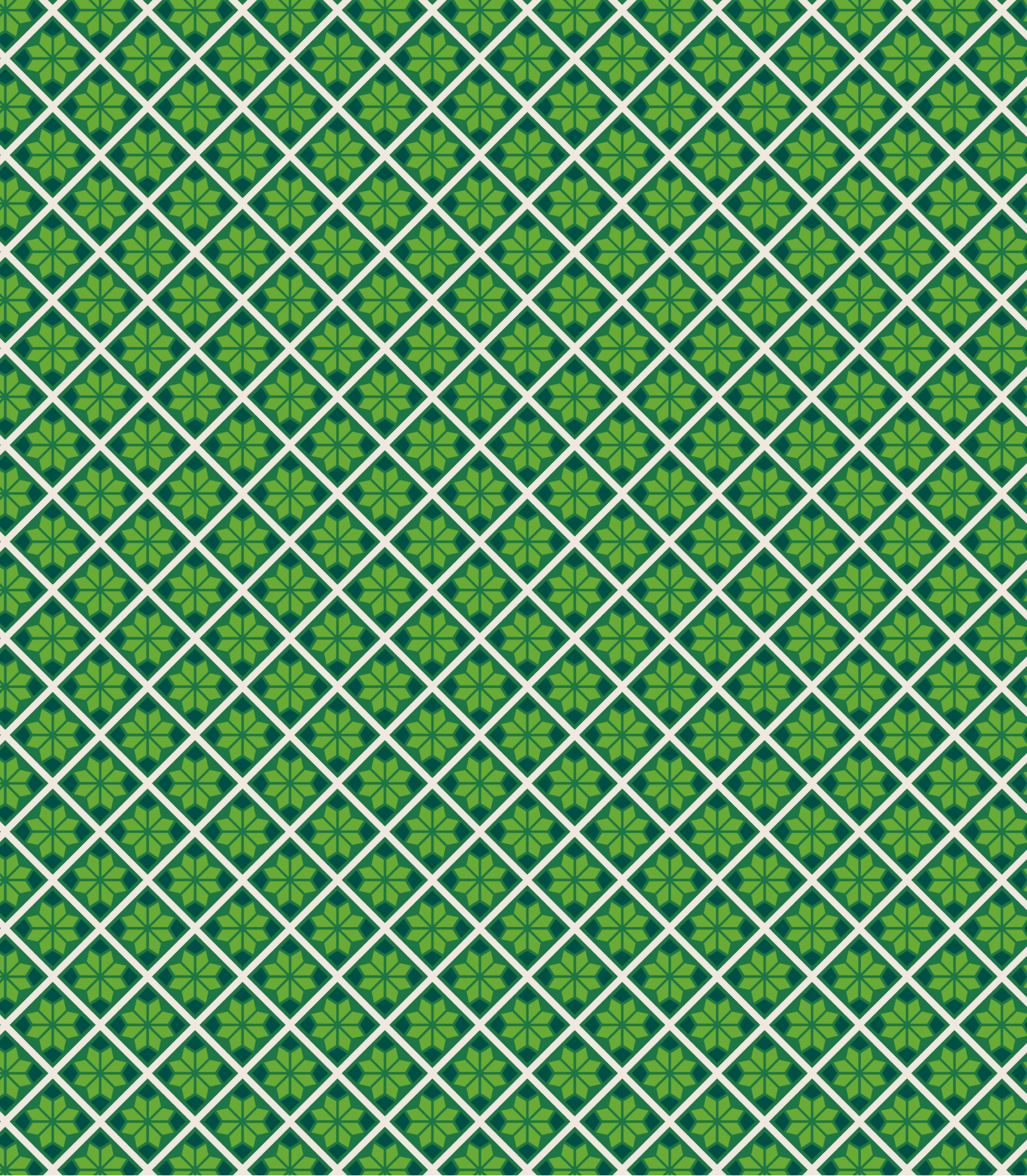
Klimakrisen i Afghanistan illustrerer hvor krevende det er for det internasjonale samfunn å forholde seg til et regime som er styrt av Taliban. Uten kunnskapsbaserte utviklingstiltak for å tilpasse Afghanistan til klimaendringene vil befolkningen bli skjøvet ytterligere ut i fattigdom, noe som også rammer kvinner hardest. Intern fordrivelse på grunn av klimaendringene er allerede

en realitet. Samtidig er frykten stor for at et samarbeid på klimaområdet kan gi legitimitet til et regime som systematisk bryter menneskerettighetene og undertrykker og diskriminerer kvinner og opposisjonelle.

Taliban på sin side er opptatt av at klimakrisen ikke skal politiseres, og er åpne for samarbeid på klimafeltet. Alternativet kan være å få til en teknisk dialog om klima mellom fagfolk i Afghanistan og internasjonalt. Dette vil i så fall innebære at heller ikke Taliban politiserer klimasamarbeidet.

Teksten er hentet fra:
Afghanistankomiteens konferanserapport, «Joining Forces Against the Impact of Climate Change. NAC Climate Symposium, Kabul/Oslo 21-23 April 2024».

Afghanistankomiteen
Norwegian Afghanistan Committee

کمیته ناروی برای افغانستان
د افغانستان لپاره د ناروی کمیټه

www.afghanistankomiteen.no | www.afghanistankomiteen.no/en